

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA MBILI

Kikao cha Kumi na Sita - Tarehe 2 Julai, 2003

(Mkutano Ulianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Spika (Mhe. Pius Msekwa) Alisoma Dua

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI:

Taarifa ya Mwaka na Hesabu za Shirika la Udhibiti wa Shehena Tanzania kwa Mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2002 *(The Annual Report and Accounts of The Tanzania Central Freight Bureau for the year ended 20th June, 2002).*

NAIBU WAZIRI WA UJENZI:

Hotuba ya Waziri wa Ujenzi kwa Mwaka wa Fedha 2003/2004.

MHE. IBRAHIMU W. MARWA - (k.n.y. MHE. PROF. HENRY R. MGOMBELO- MWENYEKITI WA KAMATI YA MIUNDOMBINU):

Taarifa ya Kamati ya Miundombinu kuhusu utekelezaji wa Wizara ya Ujenzi katika mwaka uliopita, pamoja na Maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka 2003/2004. *(Makofi)*

MASWALI NA MAJIBU

Na. 150

Taa za Barabarani Mji Mkuu wa Dodoma

MHE. DR. SULEIMAN JUMA OMAR aliuliza:-

Kwa kuwa Mji wa Dodoma hatimaye umekuwa ni Makao Makuu ya Serikali na kwa kuwa mara nyingine wageni hufika Dodoma nyakati za usiku kwa ajili ya shughuli zao mbalimbali.

Je, Serikali itaanza lini kuweka taa za barabarani katika Mji wa Dodoma?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dr. Suleiman Juma Omar, Mbunge wa Mikunguni, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Sheria ya Serikali za Mitaa, Mamlaka za Miji namba 8 kifungu 55 (1) (h) ya mwaka 1982, Halmashauri za Miji zinalo jukumu la kuweka taa za barabarani kwenye maeneo ya mitaa yao. Huduma hii hufanywa kwa kuweka taa, nguzo, mikonga na taa na vifaa vinginevyo na pia kufanya matengenezo ya mara kwa mara.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Manispaa ya Dodoma ilianza kutoa huduma ya taa za barabarani mwaka 1982 na kwamba kutokana na sababu mbalimbali huduma hii hivi sasa haitolewi. Maeneo yaliyowahi kupatiwa huduma hii ni Mitaa ya Madukani eneo la Kati ya Mji, *Makole NHC*, Uzunguni Kazembo, Majengo, Uhindini, Mwangaza, Kilimani, Image, Kiwanja cha Ndege (*Airport*). Maeneo mengine ni barabara za kuelekea polisi, Mji mpya, Iringa, Mirembe, Dar es Salaam, Kiwanja cha Jamhuri na barabara ya Bahi kuelekea Nkuhungu.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Manispaa ya Dodoma imeshindwa kutoa huduma hii kwa sababu kubwa mbili zifuatazo:-

(a) Kuharibika kwa miundombinu ya taa za barabarani hususan vifaa kama taa, mikonga ya taa, nguzo na mashine za kuwasha na kuzima zinazojiendesha zenyewe ambavyo Halmashauri ya Manispaa imeshindwa kuvifanyia matengenezo. Mwaka 2002 Halmashauri ya Manispaa ya Dodoma ilifanya tathmini ya mahitaji ya taa za barabarani kwa maeneo yaliyokuwa yanapata huduma hiyo na maeneo mengine mapya.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa tathmini hiyo, jumla ya shilingi 65,027,682/= zitahijika katika kuweka taa za barabarani. Gharama ambazo kwa sasa ni kubwa kwa Halmashauri hii ilikinganishwa na uwezo wake.

(b) Halmashauri ya Manispaa ya Dodoma ina madai kutokana na *statuary contributions* zinazofikia kiasi cha shilingi milioni 700. Kwa hiyo, kwa sasa imetoa kipaumbele katika kulipa madeni hayo.

Mheshimiwa Spika, mwisho Halmashauri ya Manispaa ya Dodoma inatambua umuhimu wa huduma ya taa za barabarani katika maeneo mbalimbali katika mji huu hivyo huduma hii itarejeshwa mara tu hali yake ya kiuchumi itakapokuwa imetengemaa.

MHE. DR. SULEIMAN JUMA OMAR: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii.

Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa kuwa kama nilivyoeleza wageni wengi sasa hivi Dodoma na wakati mwingine wanafika *time* za usiku.

(a) Waziri haoni kwamba wageni wengi hawawezi kufika mahali wanapotaka kwa sababu hawaoni mbao za kuongoza barabara kwa kwenda kwa sababu hakuna taa? (*Makofi*)

(b) Kama Wizara ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ni *in charge* wa Halmashauri. Je, Wizara yenyewe inasema nini juu ya tatizo hili ambalo linasitisha Maendeleo ya Mji wa Dodoma? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, naomba kujibu maswali ya Mheshimiwa Dr. Suleiman Juma Omar, kama ifuatavyo:-

La kwanza, kama nilivyosema hali halisi ndiyo hiyo kwa hiyo, wageni watakapokuwa hapa Dodoma basi tutakwenda na hali halisi kama ilivyo kwa sababu sasa hatuna namna nyingine ya kuweza kufanya.

Mheshimiwa Spika, pili, Wizara inasemaje kuhusu suala hili? Suala hili kama nilivyosema liko *entirely* tayari chini ya Mamlaka za Halmashauri ya Manispaa ya Dodoma, sana sana tunachoweza kufanya ni pale watakapokuwa tumepata mashauriano nao tunaweza pengine kusaidiana kutafuta ufadhili wa namna moja au nyingine. Lakini kama Wizara hatuna Bajeti ambayo ingeweza ikasimamia jambo hili.

MHE. STEPHEN M. KAZI: Mheshimiwa Spika, nashukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza.

Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Naibu Waziri, lakini ningomba ifamike kwamba tatizo hili sasa la taa za barabarani ni kubwa kwenye miji mingi. Tunafaidika na hali halisi tunavyoiona Dar es Salaam.

Je, Serikali inasema nini ikifahamu wazi kwamba Halmashauri, hizi hazina uwezo na pia ikijua kwamba haijui uwezo wake utarudi lini, kwa nini isichukue hili jukumu kama inavyofanya kwenye mipango mingine ya maendeleo ya miji ili itukwamue kwenye hili tatizo gumu la taa za barabarani? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Stephen Kazi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema jukumu hili liko katika *Local Authorities* tunachoweza kufanya sisi kama Wizar ni pale tutakapokuwa tumeombwa na vyombo hivi kushirikiana nao pamoja kujaribu kuona ni namna gani tutaweza kupata ufumbuzi kwa njia nyingine *rather than sources* kutoka kwenye Halmashauri zenyewe.

Mheshimiwa Spika, lakini kama nilivyosema kama Wizara hatuna Bajeti ambayo inatengwa kwa ajili ya shughuli kama hiyo. Kwa hiyo, itabidi tutegemee zaidi wahisani kutegemea sana mradi utakavyokuwa kama tulivyofanya kwenye miradi mingine. *(Makofi)*

Na. 151

Malipo ya Wakusanyaji Kodi

MHE. PROF. SIMON M. MBILINYI aliuliza:-

Kwa kuwa maelewano kati ya Ofisi ya Mkurugenzi na Watendaji Kata (*WEO*) na Watendaji wa Vijiji (*VEO*) kuwa kiasi cha kodi wanayokusanya asilimia kadhaa itarudi Kijijini kwa ajili ya mishahara na matumizi ya vijiji na kwa kuwa mara nyingi Ofisi ya Mkurugenzi inapokea fedha hizo na asilimia ya wakusanyaji hailipi Watendaji hao, wanaambiwa tu waendeleo kukusanya mpaka wamalize.

Je, huu ni utaratibu mzuri na unaofaa?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Profesa Simon Mbilinyi, Mbunge wa Peramiho, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Watendaji wa Vijiji (*VEOs*) walikuwa wanatumiwa na Halmashauri kwa ajili ya ukusanyaji wa mapato mbalimbali ikiwepo kodi ya maendeleo. Serikali ilitoa maelekezo kwamba asilimia 20 ya fedha za mapato yanayotokana na kodi ya maendeleo yarudishwe katika Serikali za Vijiji ili zitumike kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Watendaji wa Vijiji vile vile walipaswa kulipwa mishahara yao kutokana na chanzo cha mapato ya Serikali ya Kijiji kwa kuwa waliifanya kazi hiyo kama wakala. Baadhi ya Halmashauri hazikurudisha asilimia 20 ya mapato ya Kodi ya Maendeleo katika vijiji kwa ajili ya miradi ya maendeleo na mishahara ya Watendaji. Hivyo walisababisha manung'uniko mengi.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua kwamba watendaji wa vijiji ni kiungo muhimu kati ya Serikali Kuu, Serikali za Mitaa na wananchi wanaofanya nao kazi za kila siku za kupeleka huduma na maendeleo katika ngazi ya chini hadi kufikia jamii, Serikali imeamua sasa kuwalipa mishahara watendaji hawa kuanzia Januari, 2004 kama ilivyokwishaelezwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nakubaliana kabisa na Mheshimiwa Profesa Simon Mbilinyi, kuwa utaratibu uliokuwa unatumika siyo mzuri na haufai. Ni kutokana na hali hii ndiyo maana Serikali imeamua kuwalipa mishahara watendaji hao ili kuondoa usumbufu na vile vile kuwatia moyo ili waweze kufanya kazi zao vizuri zaidi.

Mheshimiwa Spika, ni matumaini ya Serikali Kuu kwamba hatua hii italeti tija na ufanisi na msisimko wa utendaji miongoni mwa watendaji wa vijiji. *(Makofi)*

MHE. PROFESA SIMON M. MBILINYI: Mheshimiwa Spika, napenda kuishukuru Serikali kwa kufanya uamuzi wa busara wa kuwalipa maana kulikuwa na matatizo, hata kuna tarafa yangu moja mwaka 2002 watu walifukuzwa kazi wote kuanzia *WEO* na *VEO* kwa sababu walijilipa kabla kupeleka.

Kwa hiyo, wakati huu angalau kuanzia mwezi Desemba labda wangepanya utaratibu wa muda kwa wakati kabisa hela zao ndiyo wapeleke kwa bwana *DED* zinazokuwa za *DED* maana ziko mbili 20% hawa wachukue na 80 % wapeleke, kuliko kupeleka yote 100% halafu wenzao wanabana zote zile 20% hawatoi wanasema bado kalete zaidi, basi inakuwa tatizo. Kwa muda huu kuanzia Desemba wanaweza wakaweka utaratibu wa kushikizwa wale.

SPIKA: Mheshimiwa Waziri umeliewa hilo swali? Sawa ameelewa, Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Profesa Simon Mbilinyi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kuanzia sasa rai ya Mheshimiwa Mbunge na nina hakika ndiyo rai ya Wabunge vile vile kwamba fedha hizi zikatwe moja kwa moja pale zinapokatikana ile kuondoa kero hii ambayo ipo.

Mheshimiwa Spika, tutajaribu kuwaeleza hivyo kwa sababu kiutaratibu ndivyo inavyotakiwa kuwa, lakini tunajua kutokana na matatizo ya fedha wengi wamekuwa wakizipokea kwanza halafu wanapata tatizo la kujaribu kurejesha ile 20%. Lakini katika kipindi hiki ili kutoendeleza tatizo hili tutajaribu kuwaelekeza waone kwamba wanaweza wakalitekeleza hilo.

Na. 152

Nafasi ya Mwanamke kwenye Ngazi ya Uongozi

MHE. DR. HAJI MWITA HAJI (k.n.y. MHE. USSI YAHAYA HAJI) aliuliza:-

Kwa kuwa Serikali kwa kupitia Sera ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2002/2005 inatambua na kujali mchango wa mwanamke kwa Taifa hili na ndiyo maana

hata idadi ya Wabunge wa Viti Maalumu Bungeni imeweza kuongezwa kufikia asilimia 20 ya viti vya Bunge vinavyochaguliwa na wananchi.

Je, kwa nini Serikali isitumie utaratibu uliotumika katika kupata idadi ya Wabunge wa Viti Maalumu Bungeni ili kupata idadi ya kufaa kwa wanawake kwenye ngazi ya uongozi kama *RC, DC, Makatibu* na kwenye Taasisi mbalimbali za Serikali na zisizo za Serikali?

WAZIRI WA KAZI, MAENDELEO YA VIJANA NA MICHEZO (k.n.y. WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, UTUMISHI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Ussi Yahaya Haji, Mbunge wa Chaani, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, zipo tofauti za msingi kati ya shughuli za utendaji na shughuli za uwakilishi. Shughuli za utendaji ni taaluma ambayo inahitaji maandalizi, mara nyingi ya muda mrefu. Hatua za kujenga uwezo wa uwakilishi wa wanawake zilianza mara baada ya Uhuru na zimeendelea kwa haraka zaidi.

Mheshimiwa Spika, hatua za kujenga taaluma ya utendaji zilianza kwa kasi ndogo na sasa ndiyo zimepewa msukumo zaidi na matokeo yake yameanza kuonekana. Aidha, vitengo vya jinsia vinaanzishwa katika kila Wizara ili kuratibu mikakati ya kujenga uwezo wa taaluma kwa wanawake ili waweze kushika nafasi za uongozi.

Mheshimiwa Spika, takwimu zilizopo zinaonyesha kwamba kuna Wakuu wa Mikoa wawili wanawake sawa na asilimia 10 ya nafasi za Wakuu wa Mkoa Tanzania Bara. Kati ya Wilaya 106 zilizopo, Wilaya 20 zinaongozwa na wanawake, sawa na asilimia 19. Aidha, Serikali imeweza kupandisha vyeo watumishi wanawake 61 katika ngazi ya juu sawa na asilimia 17 ya idadi ya wanawake waliopandishwa vyeo mwaka 2001. Kwa mfano, idadi ya wanawake waliokuwa kwenye wadhifa wa Katibu Mkuu iliongezeka toka watano ambao ni asilimia 17 hadi sita ambao ni asilimia 24. Hii inaonyesha kwamba Mheshimiwa Rais, anazingatia suala la jinsia kwa uteuzi wa Wakuu wa Mikoa na Wilaya pamoja na Watendaji Wakuu Serikalini. *(Makofi)*

MHE. HADIJA K. KUSAGA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ili niweze kuuliza swali moja la nyongeza.

Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri wa Kazi, Maendeleo ya Vijana na Michezo, naomba kuuliza swali moja la nyongeza.

Kwa kuwa makubaliano ya nchi za *SADC* kwamba ifikapo mwaka 2005 asilimia ya 30 ya wanawake wawe katika nafasi mbalimbali za uongozi. Kwa kuwa juzi *NGO* moja imefanya tathmini na kutueleza kwamba sasa hivi ni asilimia 21 tu ya wanawake, bado miaka miwili kufikia 2005. Je, Serikali inasema nini lengo la kufikia asilimia 30? *(Makofi)*

WAZIRI WA KAZI, MAENDELEO YA VIJANA NA MICHEZO (k.n.y. WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, UTUMISHI): Mheshimiwa Spika, naomba kujibu la Mheshimiwa Hadija Kusaga, Mbunge wa Temeke, kama ifuatavyo:-

Namshukuru kwa takwimu alizotoa, lakini ni vema tukajijua nafasi ambayo tuliyopo Watanzania tukajilinganisha na nchi zingine. Hata katika *SADC* sisi ni wa tatu.

Kwa hiyo, unaweza ukaona jinsi ambavyo tunapiga hatua. Lakini vile vile nilivyosema ni kwamba kazi za uwasilishi zina mtiririko wake na kazi za utendaji za kitalaam zina mtiririko wake. Ili Mheshimiwa Rais aweze kuwateua akinamama waweze kushika nafasi, anazingatia mambo mengi kwa mfano ujuzi na hali ya kazi, uwezo wa kusukuma maendeleo na kuimarisha utendaji Serikali, elimu isiyopungua Kidato cha Nne, uzoefu wa kazi usiopungua miaka mitano, katika utawala, uchumi, siasa, maendeleo ya jamii na kadhalika, nafasi maalum kwa wanawake yote haya anayazingitia.

Mheshimiwa Spika, fikiria kwa mfano tuanze kugawana marubani wanawake na wanaume, unakwenda kupanda ndege ya mwanamke ambaye hajasomea urubani kwa sababu tu ni mwanamke haiwezekani. (*Makofi/Kicheko*)

Na. 153

Wanafunzi Waliochaguliwa kuingia Sekondari - Lindi

MHE. JENISTA J. MHAGAMA (k.n.y. MHE. MARIA D. WATONDOHA) aliuliza:-

(a) Je, ni wanafunzi wangapi Mkoani Lindi wamechaguliwa kuingia sekondari katika kipindi cha mwaka 2000 na 2001 lakini wakashindwa kuendelea na Elimu ya Sekondari kutokana na kukosa ada?

(b) Je, Serikali ina utaratibu gani wa kuwasaidia yatima na wasio na uwezo wa kuendelea na Elimu ya Sekondari?

WAZIRI WA KAZI, MAENDELEO YA VIJANA NA MICHEZO (k.n.y. WAZIRI WA ELIMU NA UTAMADUNI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Maria Watondoha, Mbunge Viti Maalumu lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, mwaka 2001 wanafunzi 1,180 walichaguliwa kujiunga na Kidato cha kwanza katika Mkoa wa Lindi katika hao wanafunzi 259 hawakuendelea na masomo. Mwaka 2002 wanafunzi 1,420 walichaguliwa katika hao wanafunzi 317 hawakuendelea na masomo. Siyo rahisi kwa Wizara yangu kusema kwa uhakika kuwa wanafunzi hawakuendelea na shule kutokana na kukosa ada. Inawezekana kwa baadhi ya wanafunzi sababu siyo hiyo ya kukosa ada kuwa ili tuwe na uhakika inahitaji uchambuzi wa hali halisi.

(b) Mheshimiwa Spika, kuhusu wanafunzi waliofaulu lakini ni yatima au wanatoka katika familia maskini waweza kusaidiwa ama na Halmashauri au na Serikali Kuu kutokana na mfuko wa shilingi bilioni 1.1 zilizotengwa na Serikali katika Bajeti ya mwaka 2002/2003. Mkoa wa Lindi ulitengewa shilingi 20,340,000/= za kusaidia wanafunzi wa aina hiyo. Utaratibu huu utaendelea mwaka huu.

MHE. JENISTA J. MHAGAMA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, lakini nina maswali mawili kama ifuatavyo:-

(i) Mheshimiwa Spika, kwa kuwa katika mikoa mingi na hasa ile ya Kusini tatizo la Shule za Sekondari za Serikali ni kubwa na hivyo basi kupelekea watoto wengi yatima ambao wanafaulu mitihani yao kushindwa kupata nafasi katika Shule za Sekondari ni hivyo basi kupata nafasi katika shule binafsi ambazo zinatoa elimu hiyo ya Serikali.

Je, Wizara haioni kwamba ni wakati muafaka wa kuweza kufikiria kuwasaidia kuwalipia watoto hao ada hata kama wako katika shule za watu binafsi? (*Makofi*)

(ii) Kwa kuwa Mkoa wa Lindi ni miongoni mwa Mikoa makini katika nchi ya Tanzania na hivyo basi kupelekea Halmashauri kutokuwa na nguvu halisi ya kusaidia kulipia watoto hao ada. Je, Serikali haioni kwamba inatakiwa kuchukua nafasi ya kutoa upendeleo wa pekee kusaidia kukuza elimu katika mkoa huo? (*Makofi*)

WAZIRI WA KAZI, MAENDELEO YA VIJANA NA MICHEZO (k.n.y. WAZIRI WA ELIMU NA UTAMADUNI): Mheshimiwa Spika, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza, kama ifuatavyo:-

Kwanza, tatizo nililolieleza ukilinganisha na mikoa mingine Mkoa wa Lindi si kubwa kiasi ambacho Mheshimiwa anafikiri na tatizo ambalo na sehemu zingine lipo. Lakini kweli kwamba kuna watoto ambao wanapata matatizo ya kupata nafasi katika sekondari, kutokana na uchache wa nafasi wa shule zilizoko katika Mkoa wa Lindi na sehemu zingine. Jawabu lake kila siku tunazungumza Waheshimiwa Wabunge, tusaaidiane kuhamasisha wananchi tujenge shule za sekondari za kutosha za wananchi ili Serikali ikisaidiana na wananchi, nafasi za kutosha ziweza kupatikana.

Lakini la pili ni kwamba tukianza kulipia na ada za watoto katika shule za watu binafsi, utakuta badala ya fedha zile kuendelea kwa watu walio wengi zitachukuliwa na watu wachache sana kwa ada za watu binafsi katika sekondari na katika shule za msingi ziko sana.

Kwa hiyo, ninachoweza kusema Waheshimiwa Wabunge jawabu hasa ni kuimarisha mkakati wa kujenga sekondari ili tuweze kuongeza nafasi na watoto wetu wote wapate kusoma. (*Makofi*)

Tatu, kwamba Halmashauri za Lindi ni maskini sana kwa hiyo, tutoe upendeleo maalum kwa ajili ya Mikoa ya Kusini. Ninachoweza kusema Mheshimiwa Mbunge,

kama ungepata takwimu za mapato kutoka Halmashauri hii hasa baada ya kuanza kufufua zao la korosho ukalinganisha na Halmashauri zingine, mimi ninakuhakikishia mapato yao hayako chini sana ukilinganisha na Halmashauri zingine, tena utakuta Halmashauri zingine ziko chini sana katika mapato. Ni kweli tutaendelea kugawa fedha hizo kutokana na uwiano kama jinsi Wizara ilivyotayarisha. (*Makofi*)

MHE. YETE S. MWALYEGO: Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kuniona.

Kwa kuwa Serikali imefuta ada ya shule za msingi na shule za sekondari bado haijafuta. Hivi kuna mantiki gani kwa sababu shule ya msingi watu ni wale na shule ya sekondari ni wale wale? Kule ada ni shilingi 2000/= tumefuta, huku shilingi 100,000/= hatujafuta, kwa nini Serikali isifute ada hiyo? (*Makofi*)

SPIKA: Naona ni swali jipya sijui, Waziri una majibu? Haya endelea kulijibu.

WAZIRI WA KAZI, MAENDELEO YA VIJANA NA MICHEZO (k.n.y. WAZIRI WA ELIMU NA UTAMADUNI): Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Yete Mwalyego, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali imefuta ada ya shule za msingi, lakini Serikali inayoongozwa na Chama cha Mapinduzi, huwa haitoi maamuzi yake bila kufanya utafiti wa kutosha. Nataka nikuhakikishie, kitendo cha kufuta ada shule za msingi hakikutokea *over night*, kazi hii tumeanza kuifanya tangu mwaka 1996, tunapiga hesabu zake, tunaangalia na uwezo wa uchumi wa Serikali unakwendaje. Tulipofika mahali tukaona kwamba sasa tuna uwezo ndiyo tukatangaza kufuta ada ya shule za msingi.

Tulipofika mahali tukaona kwamba sasa tunaweza tukatoa ruzuku katika shule za sekondari kwa watoto maskini tumeanza kutoa ruzuku kwa watoto ambao hawajiwezi. Lakini vile vile tunao mpango wa sekondari ambao unaandaliwa unaitwa *SEMP* sasa huu mpango utaangalia vile vile uwezo wa Taifa hili kuweza kufuta ada au kutokufuta ada. Lakini utatokana na utafiti thabiti tutakaofanya. (*Makofi*)

Na. 154

Mfuko wa *Export Credit Guarantee Scheme*

MHE MASOUD ABDALLA SALIM (k.n.y MHE. HAMAD RASHID MOHAMED) aliuliza:-

Mheshimiwa Spika, tangu kuanzishwa kwa mfuko wa *Export Credit Guarantee Scheme*:-

(a) Je, ni wakulima na wafanyabiashara wangapi wamefaidika na mpango huo?

(b) Je, ni utaratibu gani uliotumika kuwapatia udhamini huo na masharti yake yakoje?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ABDISALAAM ISSA KHATIBU)
alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya sijajibu swali la Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed, naomba nitoe maelezo mafupi yafuatayo:-

Mheshimiwa Spika, mfuko wa *Export Credit Guarantee Scheme* ulianza rasmi tarehe 1 Julai, 2002. Utekelezaji wa mfuko huu unasimamiwa na Benki Kuu kama Wakala wa Serikali kwa lengo la kuufanya uwe asasi inayojitegemea baada ya kipindi cha mpito. Lengo kuu la mfuko huu ni kutoa kinga ya udhamini kwa mabanki ya biashara ili yaweze kutoa mikopo kwa wauzaji bidhaa nje kwa kuanza na wakulima, wasafirishaji wa mazao ya kilimo na Vyama vya Ushirika.

Mtaji wa mfuko kwa sasa yaani katika mwaka wa fedha wa 2002/2003 ulikuwa shilingi bilioni 6.5 ambazo kati ya hizo shilingi bilioni 5 zimetolewa na Wizara ya Fedha kwa njia ya Bajeti ya mwaka wa fedha 2002/2003 na shilingi bilioni 1.5 zimetolewa na Benki Kuu kutoka kwenye faida ya mwaka 2002/2003. Aidha, katika mwaka wa fedha wa 2003/2004 Serikali imetenga fedha maradufu kwa ajili ya mfuko huo. Mfuko unakadiriwa kuwa na jumla ya shilingi bilioni 13.1 katika mwaka ujao wa fedha.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naomba sasa nijibu swali la Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed, Mbunge wa Kuteuliwa, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Toka kuanzishwa kwa Mfuko wa Kinga ya Udhamini wa Mkopo kwa mauzo ya nje, Julai, 2002 Mfuko umedhamini mikopo iliyofikia shilingi bilioni 4.73 kwa mchanganuo ufuatao:-

Mheshimiwa Spika, vyama 10 vilitumia shilingi 3,110,000/=, Vyama vya Ushirika vya Msingi vitano vilitumia shilingi 1,120,000/= na kiwanda cha kusindika korosho kilitumia shilingi 500,000/=, mchanganuo kwa mazao unaonyesha kuwa 2,900,000 milioni zilitumika kwa kahawa, shilingi 1,333,000/= zilitumika kwa pamba na shilingi 500,000 milioni zilitumika kwenye korosho.

(b) Mheshimiwa Spika, utaratibu unaotumika kupata udhamini ni kuwa maombi ya mkopo kutoka kwa muuzaji nje hufanyiwa tathmini na benki husika. Benki inaporidhika na uwezo wa mkopaji ndipo benki hiyo inapoomba udhamini wa mkopo huo kutoka kwenye mfuko. Mfuko huidhamini benki hadi kwa asilimia 85 ya mkopo. Udhamini wa mfuko huu unaikinga benki kutokana na wasiwasi endapo:-

- Mkopaji hatalipwa mapema au hatalipwa kabisa;
- Mkopaji hana historia nzuri ya kukopa na kulipa benki; na
- Mkopaji hana dhamana ya kutosheleza masharti ya mkopo au kukidhi masharti ya sheria ya usimamizi wa mabanki katika kutoa mikopo.

Mheshimiwa Spika, mfuko wa udhamini wa mikopo kwa mauzo ya nje hufanya tathmini ya maombi ya benki iliyoomba udhamini kwa niaba ya muuzaji nje kwa kuangalia vipengele vyote vya udhamini. Kwa ujumla masharti muhimu ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, maombi yawe yamefanyiwa tathmini na benki na ustahili wa mkopo kwa muuzaji nje udhibitiwe.

Mheshimiwa Spika, pili, mkopaji awe na mkataba wa makubaliano ya uuzaji bidhaa nje na mwenendo wa soko la bidhaa husika uwe unafahamika, tatu, maombi ya udhamini yawe kwa mkopo usiodi muda wa miezi 12 na nne, bidhaa husika ziwe zinazalishwa au kusindikwa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa kwanza wa utekelezaji, mfuko ulilenga katika kuweka mazingira mazuri ya utekelezaji na taratibu za uhasibu (*Accounting and Operations Manuals and Guidelines*) ili mfuko uweze kuwa na uwajibikaji. Nia ya Serikali ni kuendeleza mfuko huu kwa kuuongezea uwezo kimtaji, kutoa mafunzo kwa wafanyakazi na kuandaa programu za upashanaji habari ili watu wengi sasa wakulima na wafanyabiashara kupitia Mabenki yao waweze kuelewa na kuutumia.

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba kuuliza swali moja la nyongeza. Je, ni matangazo gani yanayotolewa kwa wananchi ili waweze kuelewa kuwepo kwa mfuko huo na kuutumia kikamilifu? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ABDISALAAM ISSA KHATIBU): Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema kwamba hii programu imeanza Julai, 2002 na tulianza na milioni 6.5, mwaka 2003 bilioni 13.1, ni matumaini yangu kwamba Waheshimiwa Wabunge mtakuwa ndio Mawakala wetu wa kueneza habari hizi kwa wafanyabiashara mliokuwano katika Majimbo yenu ili waweze kuelewa kuna fursa gani ya wafanyabiashara ambao wanapeleka mazao nje.

SPIKA: Waziri wa Fedha, majibu ya nyongeza.

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, ningependa kuongeza jibu la Naibu Waziri kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kama tulivyoieleza mwaka 2002 kwenye hotuba ya Bajeti, mpango huu ulianza na mazao ya kilimo, pamba, kahawa, korosho na kupitia Wizara ya Ushirika na Masoko, Vyama vyote vya msingi kwa sababu mazao haya yananunuliwa na vyama vya msingi au watu binafsi. Vyama vyote vya msingi, *Unions* na wafanyabiashara binafsi walieleweshwa na ndio maana fedha zote zilizokuwepo mwaka 2002 zilitumika na ndio maana mwaka 2003 tumeongeza maradufu ya fedha zilizokuwepo.

Kwa hiyo, kwa kuanzia, tutahudumia kilimo pekee halafu tutahamia kwenye biashara kadri fedha zitakavyoongezeka. (*Makofi*)

Viwango vya Riba Zitolewazo na Mabenki

MHE. PROF. JUMANNE A. MAGHEMBE aliuliza:-

Kwa kuwa Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania Na.1 ya mwaka 1995 inaipa Benki Kuu ya Tanzania (*BOT*) Mamlaka ya kubuni, kusimamia na kutekeleza Sera za Fedha za Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kwa kuwa kifungu cha 5(2) cha sheria hiyo kinaelekeza na kuitaka Benki Kuu kuweka Sera bora ya fedha, mikopo na huduma za Benki zitakazohakikisha kukua bila ya kutetereka kwa uchumi wa Tanzania na kwa kuwa kifungu cha 7(1) cha Sheria hiyo kinaelekeza na kumtaka kuwa Gavana wa Benki Kuu afanye mashauriano ya mara kwa mara na Serikali juu ya Sera bora ya fedha; na kwa kuwa pale tofauti zinapojitokeza kifungu cha 7(2) kinampa Waziri mamlaka ya kumwagiza Gavana ateleze sera inayoelekezwa na Serikali:-

(a) Je, ni kwa nini katika uchumi wa nchi yetu wenye mfumuko wa bei wa asilimia tano Benki Kuu imeruhusu riba inayotozwa kwa mikopo itolewayo na Mabenki ya Biashara (kwa wakopaji) iwe asilimia 18 hadi 30?

(b) Je, ni kwa nini Benki Kuu imeruhusu Mabenki hayo ya Biashara kuwalipa waweka akiba wa Tanzania riba ya akiba iliyo chini ya asilimia ya mfumuko wa bei, yaani riba ya asilimia 1.5 hadi asilimia 4.5 huku ikijua fika kuwa ni hasara kwa wananchi waweka akiba?

(c) Je, Waziri wa Fedha yuko tayari sasa kutumia mamlaka aliyopewa na sheria ya Benki Kuu ya Tanzania Na.1 ya mwaka 1995 kurekebisha hali hiyo ambayo inawafanya Watanzania walio wengi wasifaidi matunda ya kukua kwa uchumi wao na hivyo kuzidi kuwa maskini zaidi?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ABDISALAAM ISSA KHATIBU) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa Profesa Jumanne Maghembe, Mbunge wa Mwanga, naomba nitoe maelezo mafupi kama ifuatavyo:-

Suala la riba limekuwa na mjadala hapa Bungeni tangu Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha ya mwaka 1991 yaani *Banking and Financial Institutions Act 1991* ilipoanza kutekelezwa. Itakumbukwa kwamba mara baada ya Soko la Fedha kufanywa huria mwaka 1992, Sekta ya Fedha nchini imeruhusiwa kujiendesha kwa njia ya kibiashara yaani njia ya ushindani ndani ya mfumo wa soko huria.

Kwa mujibu wa Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha ya mwaka 1991, Mabenki ya Biashara na Taasisi za Fedha ziliruhusiwa kujipangia viwango vya riba. Wateja wa

Mabenki nao wana uhuru kuwekeza amana zao au kukopa kwa kuangalia misingi ya riba zinazotolewa, ufanisi wa Benki na usalama wa amana zao.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, sasa napenda kujibu swali la Mheshimiwa Profesa Jumanne Maghembe, Mbunge wa Mwanga, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Siyo kweli kwamba Benki Kuu imeruhusu Mabenki ya Biashara kutoza riba ya mikopo ya asilimia 18 hadi asilimia 30 kwa sababu uwekaji wa viwango vya riba vya Mabenki hauhitaji tena ruhusa ya Benki Kuu kama ilivyokuwa hapo zamani. Riba za amana na mikopo zinategemea ushindani ndani ya mfumo wa soko huria na Benki Kuu haina mamlaka yoyote ya kuingilia ushindani huo kwa nia ya kurekebisha viwango vya riba za Mabenki ya Biashara.

(b) Ni kweli kwamba waweka amana nao wameathirika kwa vile wanapoteza thamani ya fedha zao zinapokuwa Benki kwa kulipwa riba iliyo chini ya mfumuko wa bei. Lakini napenda kusesitiza tena kwamba viwango vinavyotolewa na Mabenki ya biashara kwa riba za amana ambavyo vipo chini ya mfumuko wa bei havikupangwa na Benki Kuu bali ni matokeo ya mfumo mzima wa soko huria unaozingatia gharama za kuendesha shughuli hii ya kibenki.

(c) Mheshimiwa Spika, Serikali haina nia ya kuandaa Sera ya Riba itakayodhibiti au kuwapangia wenye Mabenki viwango vya riba, ziwe na amana au za mikopo, kwani kwa kufanya hivyo, Serikali itakuwa imekiuka misingi ya soko huria na pia inaweza kusababisha hata ile mikopo inavyotolewa sasa ikosekane. Kwa sababu hiyo, wateja wanashauriwa kuzihama Benki zenye riba ndogo kwa wateja, kwani kuna ushahidi kuwa riba zinaendelea kushuka na kupanda kutegemeana na aina ya mteja na hali ya ushindani miongoni mwa Mabenki.

MHE. PROF. JUMANNE A. MAGHEMBE: Mheshimiwa Spika, ninashukuru sana kwa kunipatia nafasi hii niulize swali la nyongeza.

(a) Kwa kuwa nchi zote duniani mpaka Marekani ambayo ni bepari mkubwa wanatumia viwango vya riba kama nyenzo yao ya kusimamia uchumi na kwa kuwa Sheria Na.5 ya Benki inaitaka Benki Kuu kuwa na Sera zinazosimamia uchumi ili uchumi wa Tanzania usitetereke na kwa kuwa akiba ya mtu mmoja mmoja ndio inajenga mtaji wa Taifa wa kuwekeza na riba zinazotolewa kwa uwekezaji huo ni ndogo sana;

Je, Serikali hasa Waziri wa Fedha atatumia lini uwezo aliopeva na sheria Na.5(2) kumlazimisha Gavana wa Benki Kuu aingilie kati ili Mabenki ya Biashara yawalipe Watanzania riba ya akiba inayozidi mfumuko wa bei? *(Makofi)*

(b) Kwa kuwa uzoefu umeonyesha kuwa wawekezaji wadogo wadogo katika vikundi vya uzalishaji mali wanakopa na kurudisha mikopo kwa asilimia 97 mpaka 100; je, BOT iko tayari sasa kuyalazimisha Mabenki na kwa kweli sitaki Waziri aniambie Benki Kuu haina uwezo, inao uwezo wa kisheria. Mabenki haya ya biashara.... *(Makofi)*

SPIKA: Swali lako limeshaeleweka. Subiri majibu. *(Kicheko)*

MHE. PROF. JUMANNE A. MAGHEMBE: Limeeleweka kweli?! *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ABDISALAAM ISSA KHATIBU): Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Profesa Jumanne Maghembe, kwamba nchi hasa Marekani kweli *Mr. Green* ni yeye kweli kama Mkuu wa *Treasury* ndio anarekebisha riba za Mabenki.

Lakini kama nilivyoeleza katika jibu langu la msingi, na kila mwaka Waheshimiwa Wabunge Serikali wakati tunaleta Bajeti yetu ya mwaka, Benki Kuu inatoa *Monetary Statement* ya *Monetary Policy* ya mwaka tunaokwenda wa fedha na mle kuna mapendekezo mbalimbali.

Mheshimiwa Profesa Jumanne Maghembe, kama amesoma *Monetary Policy* ya mwaka huu, utaona *Governor* wa Benki Kuu anaeleza kwamba kwa mujibu wa mfumo wetu wa ushuru utakavyokuwa mara hii, riba yetu tunaitegemea itakuwa kiasi hiki mpaka huku ili kuweza kuirudisha riba ifike kiasi fulani.

Ukiangalia ukurasa wa 42 wa *statement* iliyotoka wakati huu na inapotoka Waheshimiwa Wabunge inatakiwa iwe inajadiliwa pamoja na ile *Budget Speech* ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha anayoitoa hapa ili tuweze kuangalia ni yapi hapa katika yale tunaweza kuyarekebisha ili tuhakikishe uchumi wetu na baadhi ya riba zetu twende hivi. Hii haitoki mara moja kwa mwaka, baada ya miezi sita kunakuwa na *revise vision* ya hii *statement* ya *Monetary Policy* ambayo inatolewa na *Bank of Tanzania*. Madhumuni makubwa ni kurekebisha hayo.

SPIKA: Kwa kuzingatia muda, tunaendelea na Wizara ya Maji na Maendeleo ya Mifugo. Mheshimiwa Dr. Raphael Chegeni.

Na.156

Kufikisha Huduma ya Maji Jimboni Busega

MHE. DR. CHEGENI R. MASUNGA aliuliza:-

Kwa kuwa ni Sera ya Taifa kuhakikisha kwamba inawapatia wananchi wake maji safi na salama kwa ajili ya matumizi yao na ya mifugo na kwa kuwa Jimbo la Busega liko kwenye mtandao wa Maji ya Ziwa Victoria na miradi mbalimbali ya maji, hivyo ni rahisi kusaidiwa na Serikali kupitia miradi hiyo:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kuwapatia maji wananchi wa Busega kwa kufufua miradi ya maji iliyojengwa siku nyingi na kuachwa bila kufanya kazi, kama vile ya Malambo ya Kijereshi, Mwangika, Nyangili, Shighala na Nyaluhande?

(b) Je, Serikali inayo taarifa ya kuwepo kwa miradi ya maji ya Nyaluhande, Nyashimo, Nassa, Kiloleli, Kalemera ya Mkula, Mwamagigisi, Ngasamo na Malili, ambayo kwa miaka zaidi ya 20 imebaki kama mapambo tu na kwamba inawaambia nini wananchi hao juu ya kuwapatia huduma hiyo?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dr. Chegeni Masunga, Mbunge wa Busega, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2002/2003, Wizara yangu kwa kushirikiana na Ofisi za Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri za Wilaya, ilikamilisha zoezi la kutathmini miradi viporo katika Mikoa yote hapa nchini kama tulivyoahidi kwenye hotuba yetu ya Bajeti ya mwaka 2002/2003. Jumla ya miradi 794 ilibainishwa kuwa ni viporo au haifanyi kazi. Makisio ya gharama za awali za kukamilisha miradi hiyo ni shilingi bilioni 45.

Mheshimiwa Spika, miradi iliyoorodheshwa na Mheshimiwa Mbunge wa Busega, katika swali lake ni miongoni mwa miradi 794 iliyobainishwa.

Mheshimiwa Spika, kutokana na gharama za ukarabati wa miradi hiyo kuwa kubwa, Serikali haina uwezo wa moja kwa moja wa kuikarabati kwa wakati mmoja. Kazi hii itafanyika kwa awamu kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya na wananchi wenyewe.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo Serikali inaandaa mkakati wa kufufua na kujenga mabwawa na malambo nchi nzima. Kasi ya utekelezaji wa mkakati huo itategemea upatikanaji wa fedha. Aidha, katika mwaka 2002/2003 Wizara yangu ilitumia shilingi milioni tatu Wilayani Magu kwa ajili ya ukarabati wa Lambo la Kijereshi. Malambo mengine ya Mwangika, Nyangili, Shighala na Nyaluhande yatafanyiwa ukarabati kufuatana na mkakati unaoandaliwa.

(b) Serikali inayo taarifa ya kuwepo kwa miradi ya Nyaluhande, Nyashimo, Nassa, Kiloleli, Kalemera ya Mkula, Mwamagigisi, Ngasamo na Malili Wilayani Magu. Miradi hiyo ni miongoni mwa miradi ya maji iliyoorodheshwa na Wizara yangu kwa lengo la kufanyiwa ukarabati au kukamilisha ujenzi wake tukishirikiana na wananchi wa maeneo husika pamoja na Halmashauri za Wilaya na Wahisani.

Mheshimiwa Spika, namwomba Mheshimiwa Mbunge asaidie kuwahamasisha wananchi kuanzisha Mifuko ya Maji pale ambapo haijaanzishwa ili kusaidiana na Serikali mara fedha za miradi hii zitakapopatikana. *(Makofi)*

MHE. DR. CHEGENI R. MASUNGA: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, napenda kuuliza tu maswali madogo mawili ya nyongeza.

Kwa kuwa ni wazi kwamba Serikali imekiri kwamba imeshaanzisha programu ya kutathmini miradi ambayo imeshalala au miradi iliyosinzia; je, hawezi kutuambia kwamba katika mtazamo wa Bajeti hii kwamba ni nini kimetengwa ili kuweza kufufua miradi hii badala ya kusema kwamba zimefanywa tu tathmini ambayo hatujui itatekelezwa lini?

Pili, kwa kuwa *scheme* nyingi za maji katika nchi hii nyingi zimeshasimama na hazifanyi kazi lakini tunajua kabisa kwamba magonjwa mengi yanatokana na maji; je, Wizara bado ina mikakati gani au ina mpango gani maalum wa kufufua angalau zile *scheme* licha ya malambo? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, kwanza swali la kiasi gani kimetengwa, nitamwomba Mheshimiwa Mbunge, asubiri tutakapoleta Bajeti yetu ili awe na matumaini.

Pili, miradi mingi iliyoharibika au ambayo haifanyi kazi au haikumaliziwa ilianzishwa kwa kutumia utaratibu uliokuwepo zamani enzi za miaka ya 1977 mingi yao ambayo ilikuwa inabuniwa kule kule Mikoani na ikitumia fedha zilizokuwa zinatengwa na Serikali kupelekwa Mikoani. Lakini baada ya hapo kwa sababu ya usimamizi mbovu, maeneo mengi yaliruhusiwa wakulima.

Kwa hiyo, matope mengi yakaingia kwenye malambo na sehemu za vyanzo vya maji na hivyo kuharibu uendeleo wa miradi hiyo. Lakini kama nilivyoeleza kwenye jibu la msingi, Serikali ikishirikiana na Halmashauri na wananchi, tumeanza kukarabati miradi hiyo. Nimesema milioni tatu zimetengwa kwa Kijiji alichokisema Mheshimiwa Mbunge, lakini labda nimkumbushe kwamba tulitoa shilingi milioni 12 kwa Vijiji vingine vya Matele ambako tumechimba lambo, Mwakiloba, Kitumba na Kitango. Kwa hiyo, mambo yake sio mabaya. (*Makofi*)

MHE. FAUSTINE K. RWILOMBA: Mheshimiwa Spika, kwa kuwa mradi wa Nyakagomba, Butundwe na Shankolongo na wenyewe ulianzishwa mwaka 1977; je, katika hizo shilingi bilioni tatu, mradi huo umefikiriwa kuweza kufufuliwa kwa sababu fedha nyingi zilitumika pale lakini haufanyi kazi? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Faustine Rwilomba, kwamba mradi wa Nyakagomba ni kati ya miradi ambayo iliachwa bila kukamilika. Serikali imeshaanza kuifanyia kazi na nina hakika kwamba Mheshimiwa Mbunge anafahamu, juzi, juzi tumetoa shilingi milioni 20 ili kuanza kukamilisha mradi huo na pia tunatafuta fedha nyingine, mtaona wakati wa Bajeti kama tutaweza kuongeza fedha ili mradi huo ukamilike kwa ajili ya manufaa ya wananchi wa Jimbo na maeneo aliyoyasema Mheshimiwa Mbunge. (*Makofi*)

Mradi wa Maji Makong'ondera

MHE. ARIDI M. ULEDI aliuliza:-

Kwa kuwa Mradi wa Maji wa Makong'ondera uliopo Kata ya Likokona ni wa muda mrefu sana na kwa kuwa wakazi wanaoishi kuzunguka mradi huo wamekuwa wakishiriki kikamilifu katika ujenzi wa mradi huo na kwa kuwa Serikali bado haijaonyesha nia ya kuona mradi huo unamalizika na hivyo kuwaondolea wananchi husika kero ya ukosefu wa maji:-

(a) Je, Serikali inatamka nini mbele ya Bunge hili juu ya Mradi wa Maji wa Makong'ondera?

(b) Je, Mradi huo utakamilika lini na unakusudiwa kuhudumia maeneo gani utakapokamilika?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Aridi Mwanache Uledi, Mbunge wa Nanyumbu, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Ni kweli kwamba kuna mradi wa maji wa bwawa juu ya mwamba (*Rock Catchment Dam*) katika Kijiji cha Makong'ondera. Mradi huu ambao ulibuniwa na kufadhiliwa na *UNICEF* ulianza kujengwa juu ya mwamba mkubwa uliopo Kijijini hapo mwaka 1990. Mradi huo ulikusudiwa kutoa huduma ya maji kwa Kijiji cha Makong'ondera. Ujenzi wa bwawa juu ya mwamba ulikuwa ni teknolojia mpya katika maeneo hayo.

Hata hivyo kuna visima vitano vya maji kwenye Kijiji cha Makong'ondera na kisima kimoja ndicho kinachotoa huduma ya maji wakati visima vingine vinne vimeharibika na vinahitaji matengenezo.

Mheshimiwa Spika, Serikali bado ina nia ya kutoa huduma ya maji ya kuridhisha kwenye Kijiji cha Makong'ondera. Ili kuwa na uhakika na teknolojia inayofaa, Wizara yangu kwa kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya ya Masasi inaangalia uwezekano wa kuendelea na mradi huo punde uchunguzi wa kutosha juu ya teknolojia hiyo utakapofanyika na fedha za kutekeleza mradi huo zitakapopatikana.

(b) Kama nilivyoeleza katika kipengele cha (a) hapo juu, uwezekano wa kuendelea na ujenzi wa mradi huo utategema taarifa ya kina ya uchunguzi kukamilika. Aidha, mradi huo ulikusudiwa kuhudumia Kijiji kimoja tu cha Makong'ondera.

MHE. ARIDI M. ULEDI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipatia nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa Rais Benjamin Mkapa, wakati wa Kampeni ya Uchaguzi Mkuu mwaka 2000 aliahidi pale Michiga kuwa angependa kuona mradi huu unakamilika katika kipindi hiki cha miaka mitano na kwa kuwa inavyoonekana ni kwamba ahadi hiyo haitaweza kutimia; je, Serikali kwa kushindwa kutekeleza ahadi hiyo, haioni kuwa haiwatendei haki Rais na wananchi wa Makong'ondera? (*Makofi*)

Pili, je, Serikali itawasaidia vipi wananchi wa Makong'ondera ambao wamechangia nguvu zao nyingi katika maradi huu? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, kwanza napenda nimkumbushe Mheshimiwa Aridi Uledi, kwamba kipindi cha miaka mitano bado hakijakwisha. Kwa hiyo, kwa vile haikuwekwa *timetable* kwamba ni katika kipindi gani, ni kipindi cha miaka mitano, tayari kazi imeanza ya kuchunguza na kama nilivyoeleza kwenye jibu langu la msingi, kazi ilikwishaanza kwa kusaidiana na *UNICEF* na uchunguzi sasa hivi unafanywa ili kuendeleza huo mradi ili kupunguza matatizo kwenye maeneo hayo.

Swali lake la pili kwamba wananchi wamechanga fedha, napenda nimpongeze kwa kuwahamasisha kufanya hivyo, lakini pia waongeze bidii ili tuweze kufufua kwa kushirikiana nao visima vingine vinne ambavyo havifanyi kazi ili tutimize ahadi ya Mheshimiwa Rais aliyoitoa kama Mheshimiwa Mbunge alivyosema. (*Makofi*)

Na.158

Hifadhi ya Selous Kutengeneza Barabara ya Ilonga

MHE. CAPT. THEODOS J. KASAPIRA aliuliza:-

Kwa kuwa sasa hivi wananchi wa Wilaya ya Ulanga/Mahenge wanatembeleana na wananchi wa Wilaya ya Liwale, Mkoa wa Lindi kwa kutumia barabara ya kutembea kwa miguu kutoka Ilonga hadi Liwale wakisindikizwa na Askari wa Hifadhi ya Selous:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani kutengeneza barabara hiyo Ilonga - Liwale?

(b) Kwa kuwa barabara hiyo inapita katika Mbuga ya Wanyama; je, kwa nini Hifadhi ya Selous isichukue jukumu la kutengeneza barabara hiyo?

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa *Capt. Theodos Kasapira*, Mbunge wa Ulanga Mashariki, naomba kutoa maelezo yafuatayo:-

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua umuhimu wa utamaduni wa wananchi wanaozunguka maeneo ya mapori ya akiba, Wizara yangu kupitia Idara ya Wanyamapori

mwaka 1987 iliruhusu wananchi kutoka Wilaya ya Liwale kwenda Ilonga Wilaya ya Ulanga kwa miguu kupitia ndani ya Pori la Akiba la Selous kwa ajili ya matambiko yanayoitwa *ngende* kwa lugha ya Kingindo.

Kwa mjibu wa matambiko hayo, yeyote anayekwenda Ilonga kwa ajili ya *ngende* lazima aende Ilonga kwa miguu kutoka Liwale.

Mheshimiwa Spika, mwaka 1990, Wizara ya Kilimo na Mifugo ilipendekeza mradi wa kuanzisha njia ya kupitisha ng'ombe katika Pori la Akiba la Selous kutoka Mahenge kwenda Liwale na maeneo mengine katika Mikoa ya Lindi na Mtwara. Pamoja na nia njema ya mapendekezo hayo kiuchumi, Serikali baada ya kutafakari athari ya utekelezaji wake kiikolojia, iliamua kusitisha mapendekezo hayo.

Mheshimiwa Spika, Pori la Akiba ya Selous ambalo bado lina mazingira ya asili lilitangazwa na Umoja wa Mataifa kupitia Shirika lake la Elimu, Sayansi na Utamaduni, yaani *UNESCO* kuwa eneo la urithi wa dunia yaani *World Heritage Site* mwaka 1982. Pori hili pia ni moja ya maeneo manne katika nchi yetu yaliyoteuliwa na Shirika hilo kuwa maeneo ya urithi wa asili yaani *Natural Heritage Sites*. Maeneo mengine ni ya Hifadhi ya Serengeti, Ngorongoro na Mlima wa Kilimanjaro.

Kutokana na umaarufu wake kiuhiifadhi duniani na wingi wa bionuwai, Serikali haina sababu za kitaalamu za kuruhusu shughuli nyingi za binadamu ndani ya pori hilo na itaendelea kulihifadhi pori hili kwa manufaa ya Taifa na dunia kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naomba sasa kujibu swali la Mheshimiwa *Capt. Theodos Kasapira*, Mbunge wa Ulanga Mashariki, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Kwa kuzingatia umuhimu wa mazingira ya Pori la Akiba la Selous, Serikali haina mpango wowote wa kutengeneza barabara ndani ya pori hilo kutoka Ilonga kwenda Liwale. Hata hivyo, Serikali kupitia Wizara yangu itaendelea kusaidia uimarishaji wa miundombinu kama barabara katika maeneo yanayozunguka pori hili ndani ya Jimbo la Mheshimiwa Mbunge. Napenda kutoa mfano kwa kumwarifu Mheshimiwa Mbunge kwamba katika utekelezaji wa Mradi wa Pori la Selous unaogharamiwa na Benki ya Maendeleo ya Afrika (*ADB*), Wizara inakarabati barabara ainayotoka Mahenge hadi Mbuga kwa umbali wa kilometa 51. (*Makofi*)

MHE. CAPT. THEODOS J. KASAPIRA: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba kuuliza swali moja la nyongeza.

Mheshimiwa Waziri haoni umuhimu wa kukuza utalii kwa kuanzisha njia ya uhakika kutoka Dar es Salaam, Mikumi, Mahenge, Ilonga, Liwale, Kilwa, Mtwara na kutokea Rufiji ili watalii wapate nafasi ya kuingia Mikumi na kutokea Rufiji? (*Makofi*)

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII: Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa nachukua nafasi hii na kwa dhati kumpongeza Mheshimiwa *Capt. Theodos Kasapira*,

kwa jinsi ambavyo anafuatilia kero za wananchi wa Jimbo lake kwa karibu sana.
(Makofi)

Pili, niseme kwamba kazi ya kujenga barabara ni ya Wizara ya Ujenzi zaidi na ndio maana nikasema kwamba kwa kweli barabara ambazo tunatengeneza ni zile ambazo tunasaidiana na Wizara ya Ujenzi.

Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge kwa vyovyote vile mtakubaliana na mimi na hata mapendekezo ya Kamati ya Mazingira kwamba barabara hii ambayo inapita ndani ya Mikumi imekuwa inaleta athari kubwa sana kwa wanyama wetu, kila mwaka kwa mfano wanyama kama 700 huwa wanakufa kwa kugongwa katika Mikumi.

Kwa hiyo, hatuna utaratibu wowote wa kutengeneza barabara ambayo itapita ndani ya Selous. Lakini kwa upande wa Wizara ya Ujenzi nina hakika na hivi ndivyo Serikali inafanya kwamba barabara zile ambazo zitapita nje ya mbuga zetu hizi na barabara ambazo amezitaja Mheshimiwa Mbunge zitaangaliwa.

Na.159

Ndege Aina ya Tausi kwenye Baadhi ya Maeneo ya Dar es Salaam

MHE. SALOME J. MBATIA aliuliza:-

Kwa kuwa Mungu aliumba viumbe mbalimbali kama vile wanadamu, wanyama na ndege ambao wanategemeana kwa namna mbalimbali, kama vile wanadamu hutumia baadhi ya wanyama/ndege kama kitoweo, ufugaji na hata kupendezesha mandhari za bustani na kadhalika:-

(a) Je, wale tausi wanaoonekana kwenye maeneo ya *Karimjee Hall, Ocean Road*, Ikulu na *Botanical Garden* walifikaje hapo?

(b) Je, inawezekanaje tausi hao kukaa kwenye maeneo hayo bila ya kuhamia kwenye maeneo mengine kama vile bustani ya Ilala, Temeke au Magomeni?

(c) Je, inawezekana kuwapata ndege hao wazuri na maridadi ili waweze kupamba na kupendezesha mandhari za bustani zetu za Mkoa, Miji kama vile bustani ya Moshi, Mkoani Kilimanjaro?

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Salome Mbatia, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa ndege aina ya tausi wanaoonekana kwenye maeneo ya *Karimjee Hall, Ocean Road* na *Botanical Garden*, mjini Dar es Salaam, makazi yao ya asili ni Bara la Asia. Waliletwa hapa nchini

kutoka India kabla ya Uhuru wa Tanganyika. Ndege hao waliletwa kama zawadi ya Serikali ya India kwa aliyekuwa Gavana wa mwisho wa Tanganyika, *Sir Richard Turnbull*.

Mheshimiwa Spika, moja ya tabia mahsusi ya ndege hawa ni uwezo wa hali ya juu wa kuyazoea mazingira wanayoishi. Mara baada ya kufikishwa Ikulu, waliweza kuyazoea ipasavyo maeneo hayo, kuanza kuzaliana na kusambaa katika maeneo ya karibu na bustani ya Ikulu yaani *Karimjee Hall* na *Ocean Road*.

(b) Mheshimiwa Spika, sifa nyingine ya ndege aina Tausi, ni tabia ya kupendelea kukaa kwenye maeneo yenye utulivu na usalama wa kutosha. Aidha, ndege hawa hupendelea kuishi kwenye maeneo yenye miti na kivuli cha kutosha, maji, chakula na sehemu yenye maficho kwa ajili ya kuzaliana. Hivyo ndege hawa hawajaweza kuhamia kwenye maeneo mengine ya Jijini kama vile bustani za Ilala, Temeke na Magomeni kutokana na maeneo hayo kukosa sifa zilizotajwa.

(c) Mheshimiwa Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu, kuwa Tausi wanaopatikana katika viwanja vya Ikulu na maeneo jirani ni mali ya Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. (*Makofi*)

Aidha, kwa kuwa ndege hao hawakuletwa kwa madhumuni ya kuzalishwa kwa ajili ya kusombwa na kupandikizwa katika maeneo mengine, ikiwemo bustani ya Moshi, Mkoani Kilimanjaro. Haitakuwa vema kuruhusu ndege hao kusambazwa nje na mbali ya bustani ya Ikulu. (*Makofi*)

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, hakuna tangazo la Vikao vyovyote leo vya Kamati. Lakini napenda kuliarifu Bunge kwa faida ya Wabunge wapya waliochaguliwa katika uchaguzi mdogo, niwaeleze kwamba sura ya Ukumbi huwa inakuwa hivi wakati tunapokuwa na ugeni mkubwa kama Rais. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, sasa kwa sababu Rais Bakili Muluzi na Mwenyeji wake wanakuja Dodoma mahsusi kwa ajili ya kuja hapa Bungeni, sisi ndiyo wenyeji wake. Kwa hiyo, utaratibu wa mapokezi utakuwa hivi, mimi, Mheshimiwa Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni, Naibu Spika, kwa sababu Kiongozi wa Upinzani hayupo, naibu wake, pamoja na Mbunge wa Dodoma Mjini ni mwenyeji wetu, tutakuwa *Airport* kumpokea. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, lakini tukishampokea tutaendelea kurudi ili tumpokee tena hapa, atakapowasili. Halafu kawaida yetu vile vile kwa faida ya Wabunge wapya kawaida yetu huwa kwa *time* itakayotamkwa, atakapositisha shughuli za Bunge Mheshimiwa Naibu Spika, wote tunatoka nje. Tunasimama hapo kwenye ngazi ili kushiriki katika kumpokea mgeni wetu.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya hapo tunapoingia tukishakaa kwa faida yetu huwa hatupitishi pitishi vikaratasi wakati Rais anahutubia na hasa kwa leo kwa kuwa kamera za Malawi zitakuwa nyingi sana humu ndani. (*Kicheko*)

Waheshimiwa Wabunge, tusingependa tuonekane Wahudumu wanapitapita. Tungependa ionekane wote tunamsikiliza Mheshimiwa Rais Bakili Muluzi. Basi baada ya maelezo hayo sasa tutaendelea na *Order Paper*, lakini namwomba Mheshimiwa Naibu Spika, aje sasa aongoze Bunge ili mimi nikashiriki katika mapokezi ya mgeni wetu.

Hapa Naibu Spika (Mhe. Juma J. Akukweti) Alikalia Kiti

NAIBU SPIKA: *Agenda inayofuata Katibu! Haya sasa Waziri wa Ujenzi. (Makofi)*

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa 2003/2004 Wizara ya Ujenzi

WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu, sasa likubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Wizara ya Ujenzi, kwa mwaka wa fedha 2003/2004.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutumia nafasi hii kumpongeza Mheshimiwa Benjamin Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa juhudi anazoendeleza za kufufua uchumi wa nchi hii. Aidha, nawapongeza Makamu wa Rais na Waziri Mkuu Mheshimiwa Frederick Sumaye, Mbunge wa Hanang, kwa hotuba yake katika Bunge hili la Bajeti ambayo pamoja na mambo mengine imefafanua masuala ya barabara na kutoa upeo wa majukumu ya Serikali ya Chama cha Mapinduzi katika kipindi kijacho.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia kuipongeza Kamati ya Bunge ya Miundombinu kwa ushirikiano mkubwa waliotupatia katika maandalizi ya Bajeti hii. Kamati hii ilitoa ushauri mzuri na maelekezo kwa Wizara yangu na hatimaye ikaidhinisha Mpango wa Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2003/2004. Napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kuwa katika mwaka 2003/2004 Wizara yangu itaendelea kuzingatia na kutekeleza ushauri na maelekezo yaliyotolewa na Kamati ya Miundombinu na yale yatakayotolewa na Bunge lako Tukufu. Aidha, nawapongeza Waziri wa Fedha Mheshimiwa Basil Mramba na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafishaji, Mheshimiwa Dr. Abdallah Kigoda, kwa hotuba zao ambazo zimeweka wazi sera, hali ya uchumi wetu, malengo na mikakati ya utekelezaji wa mipango ya Serikali katika kipindi cha mwaka 2003/2004.

Mheshimiwa Naibu Spika, majukumu ya Wizara kama ambavyo tumekuwa tunalieleza Bunge lako Tukufu, majukumu ya Wizara ya Ujenzi ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, kuandaa sera, mipango na mikakati inayolenga katika ukuzaji, uimarishaji na uendelezaji wa sekta ya ujenzi nchini katika muda mfupi, wa kati na mrefu. Pili, kuandaa na kusimamia viwango vya ubora wa kazi za ujenzi, ukarabati pamoja na matengenezo ya barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu, kusimamia na kuratibu shughuli za upembuzi yakinifu wa barabara kuu na za Mikoa, nne, kusimamia ujenzi, ukarabati na matengenezo ya barabara, madaraja na majengo ya Serikali na tano, kusimamia shughuli za usalama wa barabara (*Road Safety*).

Mheshimiwa Naibu Spika, sita, kusimamia uendeshaji wa shughuli za Bodi ya Mfuko wa Barabara, Wakala wa Barabara, Wakala wa Majengo pamoja na Wakala zingine zinazotarajiwa kuundwa zinazohusu Idara ya Ufundi na Umeme na Idara ya Ugavi na Huduma, saba, kuratibu shughuli za taasisi zilizo chini ya Wizara ya Ujenzi ambazo ni Baraza la Taifa la Ujenzi na Bodi za Usajili wa Makandarasi, Wahandisi, Wasanifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi na Usimamizi wa Vifaa na nane, kutafuta fedha za nje na za ndani za kugharamia miradi iliyo chini ya Wizara.

Mheshimiwa Naibu Spika, tisa, kuboresha ufanisi wa Wahandisi Washauri na Makandarasi Wazalendo katika ujenzi na matengenezo ya barabara nchini kwa kuwapatia mafunzo, kumi, kusimamia na kuendesha shughuli zote za ununuzi, ukarabati na matengenezo ya magari, vivuko, mitambo, viyoyozi na vifaa vya elektroniki vya Serikali, kumi na moja, kusimamia ukodishaji wa magari, mitambo ya kokoto na ukodishaji wa mitambo ya Serikali (*Road Workshops*) na kumi ni mbili ni kutekeleza utaratibu wa kujenga na kuwauzia watumishi wa Serikali nyumba za kuishi kupitia Wakala wa Majengo.

Mheshimiwa Naibu Spika, dira ya Wizara ya Ujenzi ni kuendeleza Sekta ya Ujenzi ili kuchochea na kuleta ufanisi katika maendeleo ya kijamii na kiuchumi na hivyo hatimaye kuchangia katika ukuaji wa uchumi wa nchi. Maeneo yanayosimamiwa na kuendelezwa na Wizara ya Ujenzi ni yale ya Ujenzi, Ukarabati na matengenezo ya barabara, madaraja na majengo ya Serikali. Maeneo mengine ni ya Huduma za Ufundi na Umeme na Huduma za Ugavi.

Kwa kuzingatia Dira ya Taifa ya Maendeleo hadi mwaka 2005 (*Vision 2025*), malengo na matazamio ya Wizara ifikapo mwaka 2025 ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, kuwa na mtandao mzuri na salama wa barabara ambapo nchi zote jirani zitakuwa zimeunganishwa kwa barabara za lami, Makao Makuu ya Mikoa yote yatakuwa yameunganishwa kwa barabara za lami wakati Makao Makuu ya Wilaya yatakuwa yameunganishwa na barabara za kuaminika zinazopitika wakati wote na pili, kuwepo kwa Makandarasi na Wahandisi washauri wengi wazalendo watakaokuwa na sifa na uzoefu wa kutosha wa kuwawezesha kufanya kazi kwa viwango vinavyotakiwa na kukamilisha kazi katika muda uliopangwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu, kuwa na sekta ya ujenzi inayochangia katika kupnguzwa utegemezi, kuondoa umaskini na kutoa ajira kwa wananchi kutokana na kuongezeka kwa matumizi ya rasilmali za ndani ikiwa ni pamoja na matumizi ya nguvu kazi iliyopo hasa katika matengenezo ya barabara na kuwa na maeneo ya miliki ya barabara (*Road Reserve*) yanayotambulika na kuheshimika, kuwa na ushiriki mkubwa wa

wanawake katika kazi za barabara katika ngazi zote za utungaji sera, upangaji mipango, utekelezaji na ufuatiliaji wa miradi ya barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kuwa na sekta ya barabara inayotekeleza shughuli zake bila kuathiri mazingira.

Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2002/2003. Baada ya kutoa maelezo kuhusu Dira na Majukumu ya Wizara, naomba sasa kutoa maelezo kuhusu utekelezaji wa malengo ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2002/2003.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukusanyaji wa mapato kwa mwaka 2002/2003, Wizara ilipanga kukusanya jumla ya shilingi 2,089,985/= kupitia Idara zake zinazokusanya maduhuli ambazo ni Ugavi na Huduma, Ufundi na Umeme, Majengo na Utawala. Hadi kufikia mwishoni mwa mwezi Mei, 2003, jumla ya shilingi milioni 1,681.44 zilikusanywa sawa na asilimia 80.5% ya malengo yaliyowekwa. Mchanganuo kamili ni kama ulivyo katika Kiambatanisho Na. 1 kilichoko ukurasa 53.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji miradi ya maendeleo ya barabara mwaka 2002/2003, katika mwaka wa 2002/2003 Wizara ilitengewa jumla ya shilingi milioni 118,923.67 kwa miradi ya maendeleo ambapo shilingi milioni 34,474.00 zilikuwa fedha za hapa na shilingi milioni 80,700.00 zilikuwa fedha za kigeni zilizotokana na michango ya Wahisani mbalimbali.

Aidha, Wizara litengewa jumla ya shilingi milioni 4,449.67 toka Mfuko wa barabara kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kwa hiyo, jumla ya fedha zote za hapa zilizotengwa kwa miradi ya maendeleo ni shilingi milioni 38,923.67. Hadi kufikia mwishoni mwa mwezi Mei, 2003 jumla ya shilingi milioni 37,942.3 sawa na asilimia 97.5 fedha za hapa zilikwishatolewa. Aidha, Viambatanisho Na. 3 na 4 vilivyoko ukurasa 55-59 vinaonyesha utekelezaji halisi wa miradi ya maendeleo kwa mwaka 2002/2003.

Mheshimiwa Naibu Spika, mradi maalum wa barabara kuu, katika kipindi cha mwaka 2002/2003 mafanikio makubwa yamepatikana kuhusiana na maandalizi ya utekelezaji wa mradi maalum wa barabara kuu kama ifuatavyo:-

Baada ya usanifu wa sehemu ya Somanga-Masaninga (km. 33) pamoja na daraja la Mto Matandu kukamilika, mkandarasi wa ujenzi ameshateuliwa na Mkandarasi anaendelea na kazi ya ujenzi wa barabara na daraja la Matandu.

Nangurukuru-Mbwemkulu (km.95) mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari 2003 na kazi imeanza.

Mbwemkulu-Mingoyo (km. 95) mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari, 2003 na kazi imeanza.

Dodoma-Manyoni (km. 123) Mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari, 2003 na kazi imeanza.

Manyoni-Singida (km. 109) Mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari, 2003 na kazi imeanza. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa kazi za matengenezo ya barabara mwaka 2002/2003. Katika mwaka 2002/2003 Wizara yangu ilitengewa jumla ya shilingi milioni 51,445,913 kwa ajili ya matengenezo ya barabara. Kati ya fedha hizo, shilingi milioni 40,154 ni za hapa toka Mfuko wa Barabara na shilingi 11,291.04 ni za nje kutoka kwa Wahisani mbalimbali. Hadi kufikia katikati ya mwezi Juni 2003, jumla ya shilingi milioni 33,559.99 kutoka Mfuko wa Barabara zilikwishatolewa.

Kutokana na fedha hizo, jumla ya kandarasi 941 zenye thamani ya shilingi milioni 28,108.39 na kazi za *force Account* 547 zenye thamani ya shilingi milioni 3,149.87 za kazi za matengenezo zilitolewa kama Kiambatanisho Na. 9 kilichoko ukurasa 83 kinavyoonyesha. Kazi zenye thamani ya shilingi milioni 2,301.73 ziko kwenye hatua ya manunuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, matumizi ya fedha za kawaida mwaka 2002/2003, Wizara yangu ilitengewa jumla ya shilingi milioni 9,631.18 kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo shilingi milioni 2,531.08 zilikuwa za mishahara na shilingi milioni 7,100.1 zilikuwa za matumizi mengineyo. Hadi kufikia katikati ya mwezi Juni, 2003 jumla ya shilingi milioni 8,377.21 zilikuwa zimetumika ambazo ni sawa na asilimia 87 ya fedha zote zilizotengwa kwa mwaka huu. Kiambatanisho Na. 2 kilichoko ukurasa 54 kinaonyesha mchanganuo huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu mtandao wa barabara za Jumuiya ya Afrika Mashariki. Mkutano wa mashauriano kati ya Wahisani na Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (*EAC*) yaani Kenya, Tanzania na Uganda ulifanyika Arusha tarehe 29 hadi 30 Aprili, 2003 na ulifunguliwa na Mheshimiwa Benjamin Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mkutano huo ulikuwa na lengo la kutathmini utekelezaji wa mradi wa pamoja wa barabara (*The East African Road Network Project*) ulioanza kutekelezwa na nchi wanachama mwaka 1998 kwa ufadhili wa wahisani mbalimbali. Katika mwaka 1998 wahisani walikubali kutoa fedha kiasi cha dola za Marekani *USD* bilioni 1.0 kwa ajili ya uekelezaji wa miradi ya barabara kwa nchi zote tatu. Vile vile, mashauriano hayo yalilenga kutafuta fedha zaidi kwa ajili ya kumalizia miradi ya awali iliyokubalika mwaka 1998 na pia kutafuta fedha kwa ajili ya miradi mipya kama nyongeza kwa ile ya zamani.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wahisani wote muhimu walihudhuria mkutano huo. Wahisani hao ni Benki ya Dunia (*WB*), Umoja wa Nchi za Ulaya (*EU*), Benki ya Maendeleo ya Afrika (*ADB*) na nchi mbalimbali wahisani. Kwa jumla wahisani walikubaliana na maombi ya nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa

missingi kwamba nchi husika zitayarishe miradi inayokubalika kiuchumi na kifedha (*Bankable projects*). Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki tulikubaliana kushirikiana na Makao Makuu ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ili kuandaa miradi hii katika utaratibu unaohitajika.

Mheshimiwa Naibu Spika, jumla ya fedha zilizoombwa kwa ajili ya barabara kwa nchi zote wanachama ni *US dollars* milioni 3,786.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa kilomita 10,753 kama ifuatavyo:-

Kenya, *US dollars* milioni 1,604.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa km. 4,012, Uganda, *US dollars* milioni 722.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa km. 1,861 na Tanzania, *US dollars* milioni 1,460.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa km. 4,880.

Mwisho, nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki na Wahisani walikubaliana kufanya mkutano mwingine wa mashauriano baada ya miaka miwili na nusu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mkutano huo, kwa upande wa Tanzania fedha zilizoombwa ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, fedha kwa ajili ya kumalizia miradi ya barabara iliyokubaliwa mwaka 1998 ambayo haijapata fedha, *US dollars* milioni 918 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa kilomita 2,853. Aidha, miradi ambayo imekwishakamilika ni ya urefu wa kilomita 66 kwa gharama ya dola za Kimarekani milioni 49 na miradi inayoendelea ni ya urefu wa km. 958 kwa gharama ya dola za Kimarekani milioni 404.5. Pia miradi ambayo iko kwenye maandalizi (*procurement*) ni ya urefu wa kilomita 769 kwa gharama ya dola za Kimarekani milioni 275.

Pili, fedha kwa ajili ya miradi mipya ya barabara: *US dollars* milioni 537.0 kwa barabara zenye urefu wa kilomita 2,027 na tatu, fedha kwa ajili ya matayarisho ya sera mbalimbali kuhusu barabara na kuimarisha uwezo wa uendeshaji na usimamizi, milioni *US dollars* 5.0.

Hivyo, jumla ya fedha zilizoombwa kwa ajili ya Tanzania ni *US dollars* milioni 1,460.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa kilomita 4,880. Mchanganuo wa barabara zilizoko katika mtandao na barabara za Jumuiya ya Afrika Mashariki na maendeleo yaliyofikiwa yameonyeshwa katika Kiambatanisho Na. 10 ukurasa wa 84 - 88.

Mheshimiwa Naibu Spika, mkakati wa Afrika wa kuondoa umaskini (*New Partnership for Africa's Development – NEPAD*). Itakumbukwa kuwa nchi za Afrika zimeanzisha mkakati wa pamoja wa kuondoa umaskini Barani Afrika, *NEPAD*. Kwa upande wa sekta ya barabara tumeandaa miradi yenye jumla ya kilomita 6,008 ambayo itagharimu dola za Kimarekani milioni 2,130.6 (Kiambatanisho Na. 11 ukurasa wa 89 - 90) na iko kwenye programu ya Taifa ambayo inaratibiwa na Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafishaji. Tayari Kamati ya Uendeshaji (*Steering Committee*) ya *NEPAD* ya Wakuu wa Nchi imeshawasilisha mpango huu kwenye mkutano wa nchi tajiri duniani (*G.8*)

uliofanyika Juni, 2002 nchini Canada. Nchi tajiri ziliafiki mpango wa *NEPAD* na kuahidi kusaidia utekelezaji wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, Ushirikiano wa Kimataifa, ukanda wa maendeleo wa Mtwara (*Mtwara Development Corridor - MTDC*), mipango ya utekelezaji wa Programu ya uendeshaji wa Ukanda wa Maendeleo wa Mtwara bado inaendelea kuratibiwa na kusimamiwa na Wizara yangu kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Taifa (*NDC*).

Juhudi za Serikali kuhusu uendelezaji wa miradi mikubwa mitatu (*anchor projects*) katika ukanda huu bado zinaendelea kufanywa katika hatua mbalimbali. Miradi hii mitatu ni ya ujenzi wa barabara ya Mtwara-Masasi-Songea-Mbamba Bay, mradi wa kujenga Daraja la Umoja kati ya Tanzania na Msumbiji na mradi wa uzalishaji wa umeme kwa kutumia makaa ya mawe ya Mchuchuma – Katewaka. Hatua za utekelezaji zilizofikiwa kwa sasa kwa miradi hii ni kama zifuatavyo:-

Kwanza, mradi wa ujenzi wa barabara ya Mtwara-Masasi-Songea-Mbamba Bay. Kazi ya upembuzi yakinifu (*feasibility study*) ilikwishaanza tangu mwezi Novemba, 2002 na inatarajiwa kukamilishwa ifikapo mwezi Septemba 2003. Kukamilika kwa kazi hii, kutaiwezesha Serikali kutafuta fedha za kuanza ujenzi wa barabara hii.

Pili, mradi wa ujenzi wa daraja la umoja kati ya Tanzania na Msumbiji. Juhudi za kukamilisha majadiliano kati ya Wizara yangu na Wizara ya Ujenzi na Nyumba ya Serikali ya Msumbiji bado zinaendelea ili kuweka taratibu za utekezaji wa mkataba wa maelewano (*Memorandum of understanding*) tuliowekeana saini mwaka 2002. Mkataba huu unajumuisha kushirikiana katika kufanya tathmini ya kitaalam na kutafuta fedha za ujenzi wa daraja hili ambalo limekuwa linasubiriwa na wananchi wa nchi hizi kwa muda mrefu.

Mradi wa uzalishaji umeme kwa kutumia makaa ya mawe ya Mchuchuma – Katewaka. Tangu Serikali iwekeane saini mkataba wa makubaliano ya awali na wawekezaji wa mradi huu mnamo mwaka 2001, bado kuna mambo ya msingi ambayo Serikali inaona yanahitaji yafanyiwe uchunguzi wa kitaalam kuhusu utekelezaji wake. Uzoefu umeonyesha kwamba miradi ya aina hii inahitaji uchunguzi wa kina kabla ya kutekelezwa. Ili kujiridhisha na utekelezaji wa mradi huu, Serikali kupitia Wizara ya Nishati na Madini iliamua ifanye upya mapitio ya uchunguzi wa awali uliofanywa na wawekezaji wakishirikiana na *NDC* kuona kwamba uchunguzi huu umekidhi vigezo ambavyo Serikali itaridhika navyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, ningependa kulijulisha Bunge lako Tukufu kwamba Serikali kupitia *NDC* na kwa makubaliano na nchi wanachama wa ukanda, inaendelea na mipango ya kuanzisha Kitengo cha Usimamiaji wa maendeleo ya programu ya *Mtwara Development Corridor, Technical Unit*. Hadi sasa, *NDC* tayari imeshamujiri Meneja wa Mradi (*Project Manager*) ambaye amepatikana kwa ufadhili wa Serikali ya Afrika ya Kusini na amekwishaanza kazi tangu Machi, 2003.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Wakala wa Majengo. *Tanzania Buildings Agency (TBA)*, ulianzishwa mwezi Mei mwaka wa 2002 chini ya Sheria namba 30 yamwaka wa 1997. Majukumu makuu ya *TBA* ni pamoja na:-

Kutunza nyumba za Serikali zinazomilikiwa na wakala wa majengo, kutekeleza utaratibu wa kujenga na kuwauzia watumishi wa Serikali nyumba za kuishi kutokana na fedha zinazolipwa na watumishi waliouziwa nyumba, kutoa huduma za ushauri na kuhakikisha kuwa majengo ya Serikali yanajengwa na kutunzwa kwa kuzingatia viwango (*standards*) vilivyokubaliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wakala wa Majengo ulipoanzishwa ulimilikishwa nyumba zipatazo 6,000 ambapo nyumba 3,000 zilipangwa kuuziwa watumishi katika awamu ya kwanza. Hadi kufikia mwezi Mei, 2003 nyumba 2,979 zilikuwa tayari zimekopeshwa kwa watumishi na jumla ya shilingi bilioni 3.02 zimekusanywa na *TBA*.

Aidha, *TBA* inajenga nyumba mpya 173. Katika mikoa ya Dar es Salaam (155), Dodoma (10) na Arusha (8) kwa gharama ya shilingi bilioni 3,947 na ujenzi ulianza tangu mwezi Aprili, 2003. Maendeleo ya ujenzi wa nyumba hizo yako katika hatua mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali kadhalika, *TBA* imezifanyia matengenezo nyumba 258 za Serikali kwa gharama ya shilingi 341,017,000.00.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Bodi ya Mfuko wa Barabara. Bodi kwa kushirikiana na Mamlaka ya Mapato imeendelea kuhakikisha kwamba tozo za barabara zinakusanywa na kuwekwa kwenye akaunti ya mfuko. Pamoja na Bodi kuendelea kugawa fedha kwa watekelezaji wa kazi za barabara kwa kutumia uwiano uliowekwa na sheria bila ucheleweshaji, Bodi pia imefuatilia matumizi ya fedha za mfuko kwa kufanya ukaguzi wa hesabu na ubora lwa kazik wa kutumia Ofisi ya Mkaguzi na Mdhibiti Mkuu wa Serikali, Mhandisi Mshauri na Bodi yenyewe.

Aidha, hali ya uwasilishaji ripoti za matumizi ya fedha na utekelezaji wa kazi za barabara toka kwa watekelezaji sasa inaridhisha kwani kwa mfano Halmashauri zote zimewasilisha ripoti za robo ya tatu ya mwaka wa fedha wa 2002/2003 kwa wakati. Tatizo lililobaki ni kwamba bado kuna Halmashauri zinatumia fedha kwa shughuli zingine kinyume na sheria kwa kisingizio cha kukopa na pia baadhi ya vitabu vya mahesabu bado havitunzwi vizuri.

Bodi ya Mfuko wa Barabara pia imetathmini upya viwango vya tozo mbalimbali zinazoingia katika mfuko na kutoa mapendekezo kwa ajili ya kuhakikisha fedha za kutosha za kutunza barabara zetu zinapatikana. Lengo ni Mfuko wa Barabara uweze kutosheleza mahitaji ya matengenezo ya Barabara Kuu na za Mikoa pamoja na barabara muhimu za Wilaya na Miji ifikapo mwaka 2008/2009. Mapendekezo hayo yanaendelea kufanyiwa kazi na Wizara yangu.

Vile vile Bodi ya Mfuko wa Barabara imeendelea kuboresha makubaliano ya utekelezaji (*Performance Agreements*) kati yake na watekelezaji wa kazi za barabara (*Implementing Agencies*).

Mheshimiwa Naibu Spika, kuimarika kwa Wakala wa Barabara (*TANROADS*). Miaka mitatu imetimia tangu Wakala wa Barabara, *TANROADS*, ulipoanzishwa hapo tarehe 1 Julai, 2000. Katika miaka hii mitatu, *TANROADS* imekuwa ikiweka na kuendeleza mifumo ya kisasa ya menejimenti na mawasiliano katika ngazo zote za Makao Makuu na Mikoa ili kuweza kukabili majukumu yake katika karne hii ya Sayansi na Teknolojia. Matokeo ya juhudi hizo yanadhihirishwa na dalili za kuboreka kwa utendaji wa kazi za barabara na nidhamu katika matumizi ya fedha.

Aidha, Wakala umeongeza kasi ya kufanya kazi kwa kutumia makandarasi na kupunguza mfumo wa kufanya kazi kwa kutumia vikosi vyake (*Force Account*). Aidha, katika kipindi cha 2003/2004 Wizara yangu itakamilisha kupitia muundo wa *TANROADS* ili kuwa na Wakala wenye watumishi wachache lakini wenye ufanisi kuliko hali ilivyo sasa katika kipindi cha mpito.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuanzishwa kwa mifuko ya kusaidia makandarasi. Bodi ya Usajili wa Makandarasi (*CRB*) imeanzisha mfuko wa *Contractors Assistance Fund (CAF)* kwa ajili ya kusaidia na kuongeza uwezo wa Makandarasi, hasa wale wadogo ili kuwawezesha kupata kazi. Katika mwaka 2002/2003 makandarasi mwaka wa 2002/2003 hadi kufikia Juni 2003 imesajili magari 1,057 kwa namba za *ST*, magari 556 kwa namba za *SU*, magari 163 kwa namba za *SM*.

Aidha, pikipiki 905 zimesajiliwa ka namba za *ST*, 131 kwa namba za *SU* na 150 kwa namba za *SM*. Hali kadhalika mitambo 168 imesajiliwa kwa namba za *CW*, 40 kwa namba za *SU* na 7 kwa namba za *SM*. Pia magari 1,048, pikipiki 527 na mitambo 32 imesajiliwa kwa namba mpya za *Donor Funded Project (DFP)*. Hivyo katika mwaka 2002/2003 hadi kufikia mwezi Juni, 2003 jumla ya magari 2,824, pikipiki 1,713 na mitambo 247 imesajiliwa kwa namba za *ST*, *SM*, *SU*, *DFP* na *CW*. Kwa muhtasari tangu zoezi hili lianze tarehe 21 Januari, 2002 hadi tarehe 16 Juni, 2003 jumla ya magari 5,322, pikipiki 2,819 na mitambo 323 imesajiliwa na hivyo kufanya jumla ya vifaa vliyosajiliwa toka zoezi lianze hadi sasa kwa namba za *ST*, *SU*, *SM*, *DFP* na *CW* kuwa 8464. Zoezi hili litaendelea hadi magari, mitambo na pikipiki zote zitakaposajiliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kukamilika kwa sera ya Ujenzi. Sera ya Taifa ya Ujenzi ambayo ndiyo itakuwa Dira ya shughuli zote za Sekta ya Ujenzi imekamilika kuandaliwa na imeidhinishwa rasmi mwezi Februari 2003. Kazi inayofanyika sasa ni kuandaa mikakati ya utekelezaji wa sera yenyewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, huduma za vivuko na ufundi na umeme. Katika kuboresha huduma zitolewazo na Idara ya Ufundi na Umeme, Wizara ilitekeleza yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Kivuko kipya cha Kilombero kimeanza kufanya kazi tangu mwezi Oktoba, 2002. Mhandisi mshauri (*M/S/COWI/BR Marine JV* wa Denmark) wa kufanya upembuzi yakinifu wa vivuko vitano vya Sengerema, Pangani, Kigamboni, Rufiji na Kilombero amekwishateuliwa na ameanza kazi hiyo, vifaa vya uokoaji (*Life saving equipment and life jackets*) vimenunuliwa na kusambazwa kwenye vivuko vya Magogoni (Dar es Salaam), Pangani (Tanga), Vivuko vyote vya Mwanza, Ruhuhu (Ruvuma) Ilagala (Kigoma) na kivuko cha Kilombero (Morogoro).

Mkandarasi wa kuleta kivuko cha Bugolora – Ukara amekwishateuliwa na kivuko kinategemewa kuwasili nchini mwaka huu 2003 na ufunguzi wa karakana za mabarafu na *electronic* za Mwanza, Dodoma na Dar es Salaam (Vingunguti) umefanyika na kazi za kusanifu na kusimamia miradi ya umeme na kufanya ukaguzi na kufunga mitambo ya umeme katika taasisi mbalimbali zimefanyika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Taifa ya Usimamizi wa Vifaa (*NBMM*). Bodi imesajili wataalamu wapya 199 hivyo kufanya idadi ya wataalam wote waliosajiliwa kufikia 1578. Aidha, Bodi katika kudhibiti ubora wa mafunzo imefuta usajili wa vyuo binafsi 13 na kuvikataza visitoe mafunzo ya taaluma ya ugavi na ununuzi kwani walikiuka masharti ya usajili.

Pia Bodi imewafutia usajili wanataaluma 292 kwa kuvunja miiko ya usajili wao. Mwombaji mmoja aliyekuwa na vyeti vya kughushi hakusajiliwa na amefikishwa kwenye vyombo vya sheria kujibu mashtaka. Bodi imeweza pia kuendesha kozi fupi fupi 18 zikiwamo za kanuni za ununuzi na ugavi Serikalini.

Vile vile Bodi imetahini watahiniwa 1797 katika ngazi mbalimbali, kati yao watahiniwa 629 sawa na 35% walifaulu, watatu (3) wamefutiwa matokeo ya mtihaaji kutokana na kukiuka taratibu na kanuni za mitihani na 1,165 wanarudia mtihaaji au baadhi ya masomo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Usajili wa Wahandisi. Katika kipindi cha mwaka wa 2002/2003 Bodi imetekeleza yafuatayo:-

Kusajili wahandisi 592 na makampuni ya ushauri wa kihandisi 8 hivyo kufanya idadi ya wahandisi waliosajiliwa kufikia 4,628 na makampuni ya ushauri wa kihandisi kufikia 92, kutembelea mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro, Tanga, Kilimanjaro, Kagera, Mara, Mwanza, Shinyanga, Tabora, Kigoma, Lindi na Mtwara na kukagua shughuli za kihandisi viwandani na kwenye miradi mbalimbali ya ujenzi na kutembelea Halmashauri zote za Wilaya, Miji, Manispaa na Majiji Tanzania Bara na kufanya tathmini ya ufanisi wa utendaji wa kazi za kihandisi pamoja na uwezo na uzoefu wa kufanya kazi za kihandisi wa wahandisi walioajiriwa na halmashauri hizo. Aidha, Bodi imegundua kuwa Halmashauri nyingi zina Wahandisi wasiosajiliwa na nyingine hazina Wahandisi kabisa.

Pia, kuanzisha na kusimamia utaratibu endelevu wa kuwapatia wahandisi wahitimu mafunzo ya kazi kwa vitendo ili kuwawezesha wahandisi hao kupata uzoefu wa kutosha wa kufanya kazi za kihandisi na hivyo kuweza kutoa mchango wao kikamilifu

kwa maendeleo ya Taifa. Utaratibu huu unagharamiwa na Serikali na katika mwaka wa 2002/2003 wahandisi 120 wamenufaika na mpango huu. Kati ya wahandisi hao, 45 wanatoka katika Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Usajili Wabunifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi, imeweza kuhakiki sifa za wataalamu na kuwafutia usajili wataalamu 16 na makampuni ya ushauri 2 hivyo kufanya jumla ya wataalamu 272 na makampuni ya ushauri 6 kufutwa hadi sasa.

Aidha, Bodi imewasajili wataalamu 22 hivyo kufanya jumla ya wataalamu 274 pamoja na kampuni 116 za ushauri kusajiliwa hadi sasa. Bodi pia tayari imefanya ukaguzi katika maeneo ya ujenzi (*construction sites*) 1649 kote nchini. Wale waliokuwa wamejenga kwa kukiuka Sheria Na. 16 ya 1977 na Kanuni zake walionywa, kuelimishwa utaratibu wa kujenga na wale waliokaidi walitozwa faini. Bodi imewafungulia mashitaka wakiukaji sugu 6. Bodi vile vile ilitayarisha na kupitisha *Practice Notes* 15 zikiwa ni mwongozo wa utendaji kwa wataalamu na pia ilikamilisha kuandaa *Five Years Strategic Action Plan*

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Usajili wa Makandarasi. Katika kipindi cham waka 2002/2003:-

Kwanza, bodi ilisajili makandarasi 934 wa fani mbalimbali. Jumla ya makandarasi wote waliosajiliwa hadi kufikia Aprili, 2003 ukitoa wale ambao wamefutwa ni 2,818, pili, bodi ilifanya ukaguzi wa miradi ya ujenzi 578 katika kipindi cha mwaka 2002/2003. Kati ya miradi iliyokaguliwa, miradi 149 ilikuwa na mapungufu mbalimbali ya uvunjaji wa sheria. Wenye miradi 35 walifikishwa Polisi na nane (8) kati yao kesi zao ziko Mahakamani na tatu, Bodi imefungua Ofisi tatu za Kanda za Mashariki, Kaskazini na Nyanda za juu Kusini. Kanda ya Nyanda za juu Kusini yenye makao makuu Mbeya inasimamia mkoa ya Mbeya, Iringa, Rukwa na Ruvuma, Kanda ya Kaskazini yenye makao makuu Mwanza inasimamia mkoa ya Mara, Mwanza, Kagera, Shinyanga, Tabora, Kigoma na Singida na Kanda ya Mashariki yenye makao makuu Dar es Salaam inasimamia mkoa ya Arusha, Dodoma, Dar es Salaam, Pwani, Morogoro, Tanga, Manyara, Lindi na Mtwara. Majukumu ya Ofisi za Kanda ni kutoa huduma na kufuatilia kwa karibu zaidi utendaji kazi wa Makandarasi na kuhakiisha kuwa sheria Na. 17 ya mwaka 1997 inatekelezwa.

Nne, bodi ilifuta usajili wa Makandarasi 115 mwezi Januari 2003 hivyo kufanya jumla ya Makandarasi 1,309 kuwa wamefutwa tangu mwaka 1999 kwa kushindwa kutimiza masharti ya sheria ikiwa ni pamoja na utendaji mbaya wa kazi na tano, bodi imeendesha warsha 4 za makandarasi zilizohudhuriwa na makandarasi 811 na pia imeendesha kozi 14 chini ya mpango endelevu wa mafunzo ya makandarasi (*Sustainable Structed Training Programme*) zilizohudhuriwa na makandarasi 443.

Mheshimiwa Naibu Spika, Baraza la Ujenzi la Taifa limetoa mafunzo juu ya kanuni za zabuni na mikataba ya ujenzi kwa watekelezaji wa miradi ya umwagiliaji

kutoka Halmashauri za Wilaya 13 kutoka Mikoa ya Dodoma, Singida, Shinyanga, Tabora, Manyara na Mwanza.

Aidha, Baraza lilishiriki katika kutoa mafunzo kwa Kamati ya Bunge ya uwekezaji katika Mashirika ya Umma (*Public Investment Committee – PIC*) kuhusu usimamizi na mikataba ya ujenzi. Pia Baraza lilitoa mafunzo kwa washiriki 148 kuhusiana na tathmini za zabuni (*tender evaluation*), ukaguzi wa kiufundi (*technical audit*) mambo ya kisheria yahasuyo zabuni na mikataba na maswala ya madai katika zabuni za ujenzi. Vile vile jumla ya makandarasi 80 walipewa mafunzo ya aina mbalimbali yanayohusu matengenezo, ukarabati na ujenzi wa barabara na madaraja.

Mheshimiwa Naibu Spika, matumizi ya teknolojia ya nguvu kazi katika ujenzi na matengenezo ya barabara. Kama Bunge lako Tukufu linavyofahamu, Serikali inalenga kuondoa umaskini ifikapo mwaka 2025. Katika kutekeleza azma hii Wizara yangu ilibuni mradi huu wenye lengo la kusaidia kuboresha barabara zetu kwa kuzikarabati na kuzitengeneza kwa kutumia nyenzo na nguvu kazi zinazopatikana humu humu nchini na hivyo kuongeza kipato cha mwananchi.

Katika mwaka wa fedha 2002/2003, Wizara yangu kupitia mradi huu imeendelea kuratibu na kutoa miongozo ya matumizi ya teknolojia hii ikiwa ni pamoja na ufuatiliaji wa utendaji na kutathmini ubora wa kazi katika miradi mbalimbali ya barabara. Aidha, Wizara imeendelea kukipa nyenzo na vitendea kazi chuo cha *ATTI*, Mbeya hadi kimeweza kushiriki pamoja na *UNDP* na wafadhili wengine kutoa mafunzo ya *District Roads Management System (DROMAS)* ambayo yametolewa kwa Wilaya za awalikumi na mbili. Huu ni mfumo ambao unaziwezesha Wilaya kupanga na kusimamia utekelezaji wa mipango ya utunzaji, matengenezo na ukarabati wa barabara za Wilaya.

Katika kuipa umuhimu wake teknolojia hii Wizara yangu inalenga kuandaa sera itakayoongoza utekelezaji kazi kwa matumizi ya aina hii ya teknolojia. Hivyo, katika mwaka 2002/2003 Wizara yangu imeandaa *Framework document* ya kupelekea kuandaa sera hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Chuo cha Ujenzi Morogoro, kilichoanzishwa kwa madhumuni ya kuwapa mafunzo kazini (*In-Service Training*) Mafundi Mchundo (*Artisans*), Mafundi Sanifu (*Technicians*) na Wahandisi wa Wizara ya Ujenzi na Halmashauri za Miji/Wilaya. Hadi kufikia Juni 2003, Chuo kilifanikiwa kutoa mafunzo ya awalikwa Mafundi Mchundo wa fani mbalimbali 151 na mafunzo kazini kwa Mafundi Sanikfu na Madreva 76.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushirikishwaji wa wanawake katika kazi za barabara nchini. Wizara yangu inaendelea kuhamasisha na kuelimisha wanawake ili waweze kushiriki kwa wingi zaidi katika kazi za barabara. Mpango huu umekuwa ukishirikisha mikoa michache kati ya mwaka 1993 mpaka 1999 lakini kuanzia 2000 hadi sasa kwa kushirikiana na ofisi za Wakala wa Barabara, mikoa yote inatekeleza mpango huu kwa njia moja au nyingine.

Katika mwaka wa fedha wa 2002/2003 Wizara yangu imeendelea kuhamasisha kwa kutumia makala mbalimbali za kuelimisha jamii, washika dau, na vikundi mbalimbali vya makandarasi ili wawashirikishe wanawake katika sekta ya ujenzi ili hatimaye kasi ya ushirikishwaji wanawake katika sekta hii iongezeke kutoka asilimia 35% mwaka 2000 hadi 50% ifikapo mwaka 2005.

Mheshimiwa Naibu Spika, uhamasishaji wasichana wa Shule za Sekondari kupenda kusoma masomo ya sayansi kwa lengo la kuongeza idadi ya wataalam wanawake katika fani za uhandisi pia umefanyika.

Aidha, Wizara imeweza kuendesha semina muhimu iliyotoa mafunzo ya upangaji mipango na Bajeti yenye mtazamo wa kijinsia kwa wataalam wa Bajeti wa Wizara ya Ujenzi na Ofisi za mameneja wa Mikoa wa *TANROADS*.

Mheshimiwa Naibu Spika, maendeleo ya watumishi, katika mwaka wa fedha 2002/2003 watumishi 37 walijiriwa, 712 wa kada mbalimbali walipandishwa vyeo na 92 walithibitishwa kazini.

Aidha, katika mwaka wa fedha 2002/2003 watumishi 41 walihudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi 368 walihudhuria mafunzo ya muda mfupi katika fani mbalimbali. Lengo la kuwapatia mafunzo watumishi ni kuwaongezea ujuzi na ufanisi katika kazi zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, mikakati ya kupambana na Ukimwi. Wizara yangu imechangia katika juhudi za kitaifa za kupambana na Ukimwi. Katika mwaka wa fedha 2002/2003, Wizara imeweza kuendesha semina katika Ofisi za Wizara zilizoko katika Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro na Morogoro, mikoa ambayo ilikuwa haijafanyiwa semina katika mwaka wa fedha 2001/2002, pia imeweza kuendesha semina kwa wafanyakazi walio katika miradi ya barabara ya Makuyuni – Ngorongoro na Nangurukuru – Mbwemkulu. Mikakati hii itaendelea kutekelezwa mwaka hadi mwaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyolieleza Bunge lako Tukufu katika hotuba yangu ya mwaka 2002/2003, mikakati ya kupiga vita rushwa katika sekta ya ujenzi ambayo Wizara yangu inaendelea kutekeleza ni pamoja na kutekeleza kwa dhati Sheria ya manunuzi Na. 3 ya mwaka 2001 (*Public Procurement Act* Na. 3) ambayo kwa kiasi kikubwa inapunguza mianya ya rushwa katika utoaji zabuni za ujenzi, ushauri na ununuzi wa vifaa.

Aidha, kwa kuboresha usimamizi na kuongeza mizani inayohamishika (*Portable Weigh Bridges*), Wizara yangu imepunguza sana rushwa kwenye vituo vya mizani.

Mheshimiwa Naibu Spika, matatizo yaliyojitokeza wakati wa utekelezaji mpango na bajeti ya Wizara mwaka 2002/2003. Katika kutekeleza mipango ya mwaka 2002/2003. Wizara yangu imepata matatizo pia na baadhi yake ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, ufanisi duni wa baadhi ya makandarasi katika kutekeleza kazi za barabara, pili, upungufu wa mitambo ya kuwawezesha makandarasi

wazalendo kumudu utekelezaji wa kazi za barabara, tatu, baadhi ya wahisani kuchelewa kutoa fedha kufuatana na ratiba iliyowekwa hivyo kuchelewesha miradi kuanza ama kuchelewesha malipo kwa makandarasi kwa muda uliokubaliwa katika mikataba, nne, utaratibu mrefu wa kutoa zabuni (hasa kwa miradi ya Wahisani) umechelewesha kuanza kwa utekelezaji wa baadhi ya miradi na tano, baadhi ya Halmashauri na Manispaa kutumia fedha za barabara kinyume na Sheria ya mfuko wa barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, sita, baadhi ya wasafirishaji kutokuzingatia Sheria ya Usalama barabarani kwa kubeba mizigo mizito inayochangia uharibifu wa barabara zetu na saba, wenye magari ya Serikali yenye namba za kiraia kutokubali kwa urahisi kubadili namba hizo kwenda kwenye namba za Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ya Ujenzi inatarajia kukusanya jumla ya shilingi 3,724,943/= kutokana na vianzio mbalimbali. Idara zinazokusanya maduhuli ni Utawala, Ugavi na huduma pamoja na ufundi na umeme. Idara ya ufundi na umeme pamoja na ugavi na huduma ziko chini ya utaratibu wa *Retention Scheme*, hivyo hurudishiwa kutumia kiasi fulani cha makusanyo yao kugharamia matumizi ya kawaida.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu mapato ya mfuko wa barabara kwa mwaka 2003/2004, Mfuko wa barabara unatarajiwa kukusanya jumla ya shilingi milioni 73,033.00 kutoka vyanzo mbalimbali na kutumika kwa watekelezaji mbalimbali kama ifuatavyo:-

Kwanza, *TANROADS* (matengenezo ya barabara) shilingi milioni 45,834.9. Kati ya hizi shilingi milioni 5,600 zitatolewa na *EU*, pili, Wizara ya Ujenzi (Miradi ya maendeleo) shilingi milioni 4,470.47, tatu, *Road Fund Board* (uendeshaji/usimamizi wa Mfuko) shilingi milioni 1,213, kati ya hizi shilingi milioni 523.0 zitatoka *EU* na nne, *TAMISEMI* (matengenezo ya barabara za Miji na Wilaya) shilingi milioni 21,514.63. Kati ya hizi shilingi milioni 2,400 zitatoka *EU*.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukusanyaji mapato ya *TBA* 2003/2004. Katika mwaka wa fedha 2003/2004 *TBA* inatarajia kukusanya jumla ya shilingi 8,647,408,304.00 kutoka vyanzo vyake mbalimbali kama ifuatavyo:-

Mapato kutokana na nyumba 3,000 zitakazopangishwa kwa watumishi wa Serikali, shilingi 720,000,000.00, huduma za ushauri (*Consultancy*) shilingi 72,086,700.00, majengo yanayopangishwa kwa biashara-shilingi 1,000,000,000.00, makusanyo ya fedha zitokanazo na nyumba 2979 za Serikali zilizokopeshwa mwaka 2002 shilingi 5,000,000,000.00, nyumba iliyonunuliwa na *TIC* shilingi 497,021,000.00, ruzuku toka Serikalini kwa ajili ya mishahara shilingi 408,300,604.00, ruzuku toka Serikalini kwa ajili ya matumizi mengineyo shilingi 650,000,000.00 na jumla ya mapato yote shilingi 8,647,408,304.00.

Mheshimiwa Naibu Spika, miradi ya maendeleo mwaka 2003/2004, katika mwaka wa fedha wa 2003/2004 jumla ya shilingi milioni 167,081.04 zimetengwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo shilingi milioni 59,487.47 ni fedha za

hapa na shilingi milioni 108,191.57 ni fedha za kigeni. Kati ya fedha hizo shilingi milioni 154,264.60 ni kwa ajili ya miradi ya barabara kuu na shilingi milioni 12,816.44 ni kwa ajili ya biashara za mikoa.

Aidha, katika fedha za hapa, jumla ya shilingi milioni 4,470.47 zinatoka Mfuko wa Barabara na shilingi milioni 55,019.0 zinatoka kwenye Bajeti ya maendeleo. Muhtasari wa Mpango huu umeonyeshwa katika Viambatanisho Na. 5 na Na. 6 vilivyoko ukurasa 60 – 68.

Mheshimiwa Naibu Spika, mgawanyo wa fedha za miradi ya maendeleo kwa mwaka 2003/2004 umezingatia mambo yafuatayo:-

- (i) Utekelezaji wa mpango maalum wa ujenzi wa barabara kuu. Jumla ya shilingi zipatazo milioni 42,000 za hapa zimetengwa kwa mradi huu.
- (ii) Kuelekeza mgawanyo wa rasilimali kwenye miradi inayoendelea.
- (iii) Kutenga rasilimali za kutosha kwenye miradi yenye mikataba ya wafadhili.
- (iv) Mkazo vile vile umewekwa katika utekelezaji wa miradi ambayo maandalizi yake yamekamilika na ina fedha za kigeni.
- (v) Maeneo mengine yaliyopewa kipaumbele kwa mwaka 2003/2004 ni upembuzi yakinifu na usanifu wa barabara mbalimbali zinazotarajiwa kujengwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wa matengenezo ya barabara mwaka 2003/2004. Katika mwaka 2003/2004 jumla ya shilingi milioni 61,399,964 zimetengwa kwa ajili ya matengenezo ya barabara kuu na za mikoa. Kati ya fedha hizo, shilingi milioni 40,234.9 ni fedha za hapa toka Mfuko wa barabara na shilingi milioni 21,165,063 ni fedha za nje. Muhtasari wa kazi zote za matengenezo zilizopangwa kwa mwaka ni kama zilivyoonyeshwa katika Kiambatanisho Na. 7 – ukurasa wa 69-81.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wa wakala wa majengo (*TBA*) mwaka 2003/2004. Katika mwaka 2003/2004 *TBA* imepanga kujenga nyumba mpya 500 katika mikoa yote kutegemea makusanyo ya fedha kutokana na nyumba zilizouzwa pamoja na vyanzo vingine vya mapato. Wizara itahakikisha kuwa watumishi wote waliokopeshwa nyumba wanafanya malipo yao kulingana na mikataba ya kununua nyumba hizo na wale watakaoshindwa watanyang'anywa nyumba na zitakaopeshwa kwa watumishi wengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kufanikisha mipango yake katika mwaka 2003/2004, *TBA* inatarajia kutumia jumla ya shilingi 8,647,408,304.00 kama ifuatavyo:-

Mishahara shilingi 408,300,604.00, kujenga nyumba mpya 500 shilingi 6,500,000,000.00, matengenezo ya nyumba na matumizi mengineyo shilingi 1,739,107,700.00 na jumla ya matumizi yote ni shilingi 8,647,408,304.00.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu matumizi ya kawaida (*Recurrent Expenditure*) mwaka 2003/2004. Kwa mwaka wa fedha 2003/2004 Wizara ya Ujenzi imetengewa jumla ya shilingi milioni 59,689.7 fedha za hapa kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Fedha hizi zinajumuisha:-

Fedha za *Road Fund* shilingi 45,156,999,600.00, mishahara ya Wizara shilingi 2,301,547,300.00, mishahara ya *TANROADS* shilingi 3,85,396,000.00, mishahara ya Wakala wa Majengo (*TBA*) shilingi 408,300,400.00, mishahara ya Taasisi nyingine shilingi 369,940,100.00, matumizi mengineyo ya Mashirika yaliyo chini ya Wizara ya Ujenzi shilingi 1,313,050,300.00, *retention* shilingi 2,562,343,800.00 na matumizi mengineyo ya Wizara (*OC*) shilingi 3,722,222,400.00.

Muhtasari wa makisio ya matumizi ya kawaida kwa mwaka umeonyeshwa katika Kiambatanisho Na. 8 katika ukurasa wa 82.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara yangu inatekeleza malengo yake kwa kutumia Bajeti ya Serikali pamoja na misaada ya wahisani mbalimbali. Napenda nitumie nafasi hii kuzishukuru Serikali za nchi za Denmark, Finland, Italia, Japan, Kuwait, Marekani, Norway, Saudi Arabia, Switzerland na Uingereza ambazo kwa kiasi kikubwa zimesaidia sana sekta ya Ujenzi. Pia nayashukuru mashirika ya kimataifa ya *ADB, EU, IDA* na Mfuko wa Maendeleo wa *OPEC* kwa kuendelea kusaidia sekta ya ujenzi. Jitihada zao wote zimechangia katika mafanikio na maendeleo ya Wizara yangu. Tunawashukuru sana kwa msaada wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nichukue nafasi hii kuishukuru tena Kamati ya Bunge ya Miundombinu chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Profesa Henry Mgombelo, Mbunge wa Tabora Mjini, kwa ushauri mzuri waliotupa katika kuandaa bajeti hii.

Nawashukuru pia viongozi wenzangu katika Wizara ya Ujenzi ambao ni Naibu Waziri, Mheshimiwa Hamza Mwenegoha, Mbunge wa Morogoro Kusini, Katibu Mkuu John Kijazi, Mwenyekiti wa *RFB*, Wenyeviti wa Bodi za *NCC, CRB, ERB, AQSRB* na *NBMM*. Aidha, nawashukuru Wakuruenzi na Watendaji Wakuu wa Wakala zote zilizo chini ya Wizara yangu pamoja na Wahandisi na Watendaji wote wa Wizara.

Vile vile napenda kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Uchaguzi la Biharamulo Mashariki, kwa ushirikiano walionipa katika kipindi hiki na kwa kunivumilia pale niliposhindwa kuwa nao kutokana na majukumu mengine ya Kitaifa yaliyonikabili. Kwa pamoja ninawashukuru sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, makadirio ya Bajeti ya Wizara ya Ujenzi kwa mwaka 2003/2004. Ili Wizara yangu iweze kutekeleza majukumu na malengo yake ya mwaka

2003/2004, naomba Bunge lako Tukufu liidhinishe Bajeti ya jumla ya shilingi milioni 244,588.37 ambapo kati ya hizo, shilingi milioni 114,708.80 ni za hapa na shilingi milioni 129,879.57 ni za nje.

Kwanza, fedha za hapa zinajumuisha shilingi milioni 45,156.90 za Mfuko wa barabara ambapo shilingi milioni 40,234.90 ni kwa ajili matengenezo ya barabara, shilingi milioni 4,470.47 ni kwa ajili ya ukarabati na ujenzi wa barabara kuu na za mikoa na shilingi 690.00 milioni ni kwa ajili ya gharama za usimamizi na uendeshaji Bodi ya Mfuko wa Barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, shilingi 14,532.80 milioni kwa ajili ya mishahara (*Personal Emoluments*) na matumizi mengineyo (*Other Charges*), tatu, shilingi milioni 42,000.00 kwa ajili ya mradi maalum wa barabara kuu (*Special Trunk Roads Project*), nne, shilingi milioni 13,019.00 kwa ajili ya miradi ya maendeleo ya barabara kuu na za Mikoa.

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha za nje zinajumuisha shilingi milioni 108,191.57 za miradi ya maendeleo ya barabara kuu na za mikoa.

Pili, shilingi milioni 21,688.00 za matengenezo ya barabara kuu na za Mikoa. Fedha hizi zinajumlisha shilingi milioni 6,123.00 kutoka Jumuiya ya nchi za Ulaya (*EU*) kwa ajili ya Uendeshaji wa *Road Fund Board* na matengenezo ya barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

MHE. IBRAHIMU W. MARWA (k.n.y. MHE. PROF. HENRY R. MGOMBELO - MWENYEKITI WA KAMATI YA MIUNDOMBINU): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Kanuni za Bunge Na. 81(1) ya mwaka 2003 napenda nitumie fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Kamati ya Miundombinu inayohusu Wizara ya Ujenzi, juu ya mpango na makadirio ya bajeti ya mwaka 2003/2004.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kutoa maoni ya Kamati kuhusu (b) Je, inawezekanaje tausi hao kukaa kwenye maeneo hayo bila ya kuhamia kwenye maeneo mengine kama vile bustani ya Ilala, Temeke au Magomeni?

(c) Je, inawezekana kuwapata ndege hao wazuri na maridadi ili waweze kupamba na kupendezesha mandhari za bustani zetu za Mikoa, Miji kama vile bustani ya Moshi, Mkoani Kilimanjaro?

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Salome Mbatia, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa ndege aina ya tausi wanaonekana kwenye maeneo ya *Karimjee Hall, Ocean Road* na *Botanical Garden*, mjini Dar es Salaam, makazi yao ya asili ni Bara la Asia. Waliletwa hapa nchini kutoka India kabla ya Uhuru wa Tanganyika. Ndege hao waliletwa kama zawadi ya Serikali ya India kwa aliyekuwa Gavana wa mwisho wa Tanganyika, *Sir Richard Turnbull*.

Mheshimiwa Spika, moja ya tabia mahsusi ya ndege hawa ni uwezo wa hali ya juu wa kuyazoea mazingira wanayoishi. Mara baada ya kufikishwa Ikulu, waliweza kuyazoea ipasavyo maeneo hayo, kuanza kuzaliana na kusambaa katika maeneo ya karibu na bustani ya Ikulu yaani *Karimjee Hall* na *Ocean Road*.

(b) Mheshimiwa Spika, sifa nyingine ya ndege aina Tausi, ni tabia ya kupendelea kukaa kwenye maeneo yenye utulivu na usalama wa kutosha. Aidha, ndege hawa hupendelea kuishi kwenye maeneo yenye miti na kivuli cha kutosha, maji, chakula na sehemu yenye maficho kwa ajili ya kuzaliana. Hivyo ndege hawa hawajaweza kuhamia kwenye maeneo mengine ya Jijini kama vile bustani za Ilala, Temeke na Magomeni kutokana na maeneo hayo kukosa sifa zilizotajwa.

(c) Mheshimiwa Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu, kuwa Tausi wanaopatikana katika viwanja vya Ikulu na maeneo jirani ni mali ya Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. (*Makofi*)

Aidha, kwa kuwa ndege hao hawakuletwa kwa madhumuni ya kuzalishwa kwa ajili ya kusombwa na kupandikizwa katika maeneo mengine, ikiwemo bustani ya Moshi, Mkoani Kilimanjaro. Haitakuwa vema kuruhusu ndege hao kusambazwa nje na mbali ya bustani ya Ikulu. (*Makofi*)

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, hakuna tangazo la Vikao vyovyote leo vya Kamati. Lakini napenda kuliarifu Bunge kwa faida ya Wabunge wapya waliochaguliwa katika uchaguzi mdogo, niwaeleze kwamba sura ya Ukumbi huwa inakuwa hivi wakati tunapokuwa na ugeni mkubwa kama Rais. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, sasa kwa sababu Rais Bakili Muluzi na Mwenyeji wake wanakuja Dodoma mahsusi kwa ajili ya kuja hapa Bungeni, sisi ndiyo wenyeji wake. Kwa hiyo, utaratibu wa mapokezi utakuwa hivi, mimi, Mheshimiwa Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni, Naibu Spika, kwa sababu Kiongozi wa Upinzani hayupo, naibu wake, pamoja na Mbunge wa Dodoma Mjini ni mwenyeji wetu, tutakuwa *Airport* kumpokea. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, lakini tukishampokea tutaendelea kurudi ili tumpokee tena hapa, atakapowasili. Halafu kawaida yetu vile vile kwa faida ya Wabunge wapya kawaida yetu huwa kwa *time* itakayotamkwa, atakapositisha shughuli za Bunge

Mheshimiwa Naibu Spika, wote tunatoka nje. Tunasimama hapo kwenye ngazi ili kushiriki katika kumpokea mgeni wetu.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya hapo tunapoingia tukishakaa kwa faida yetu huwa hatupitishi pitishi vikaratasi wakati Rais anahutubia na hasa kwa leo kwa kuwa kamera za Malawi zitakuwa nyingi sana humu ndani. *(Kicheko)*

Waheshimiwa Wabunge, tusingependa tuonekane Wahudumu wanapitapita. Tungependa ionekane wote tunamsikiliza Mheshimiwa Rais Bakili Muluzi. Basi baada ya maelezo hayo sasa tutaendelea na *Order Paper*, lakini namwomba Mheshimiwa Naibu Spika, aje sasa aongoze Bunge ili mimi nikashiriki katika mapokezi ya mgeni wetu.

Hapa Naibu Spika (Mhe. Juma J. Akukweti) Alikalia Kiti

NAIBU SPIKA: *Agenda* inayofuata Katibu! Haya sasa Waziri wa Ujenzi. *(Makofi)*

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa 2003/2004 Wizara ya Ujenzi

WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu, sasa likubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Wizara ya Ujenzi, kwa mwaka wa fedha 2003/2004.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutumia nafasi hii kumpongeza Mheshimiwa Benjamin Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa juhudi anazoendeleza za kufufua uchumi wa nchi hii. Aidha, nawapongeza Makamu wa Rais na Waziri Mkuu Mheshimiwa Frederick Sumaye, Mbunge wa Hanang, kwa hotuba yake katika Bunge hili la Bajeti ambayo pamoja na mambo mengine imefafanua masuala ya barabara na kutoa upeo wa majukumu ya Serikali ya Chama cha Mapinduzi katika kipindi kijacho.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia kuipongeza Kamati ya Bunge ya Miundombinu kwa ushirikiano mkubwa waliotupatia katika maandalizi ya Bajeti hii. Kamati hii ilitoa ushauri mzuri na maelekezo kwa Wizara yangu na hatimaye ikaidhinisha Mpango wa Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2003/2004. Napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kuwa katika mwaka 2003/2004 Wizara yangu itaendelea kuzingatia na kutekeleza ushauri na maelekezo yaliyotolewa na Kamati ya Miundombinu na yale yatakayotolewa na Bunge lako Tukufu. Aidha, nawapongeza Waziri wa Fedha Mheshimiwa Basil Mramba na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafisishaji, Mheshimiwa Dr. Abdallah Kigoda, kwa hotuba zao ambazo zimeweka wazi sera, hali ya uchumi wetu, malengo na mikakati ya utekelezaji wa mipango ya Serikali katika kipindi cha mwaka 2003/2004.

Mheshimiwa Naibu Spika, majukumu ya Wizara kama ambavyo tumekuwa tunalieleza Bunge lako Tukufu, majukumu ya Wizara ya Ujenzi ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, kuandaa sera, mipango na mikakati inayolenga katika ukuzaji, uimarishaji na uendelezaji wa sekta ya ujenzi nchini katika muda mfupi, wa kati na mrefu. Pili, kuandaa na kusimamia viwango vya ubora wa kazi za ujenzi, ukarabati pamoja na matengenezo ya barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu, kusimamia na kuratibu shughuli za upembuzi yakinifu wa barabara kuu na za Mikoa, nne, kusimamia ujenzi, ukarabati na matengenezo ya barabara, madaraja na majengo ya Serikali na tano, kusimamia shughuli za usalama wa barabara (*Road Safety*).

Mheshimiwa Naibu Spika, sita, kusimamia uendeshaji wa shughuli za Bodi ya Mfuko wa Barabara, Wakala wa Barabara, Wakala wa Majengo pamoja na Wakala zingine zinazotarajiwa kuundwa zinazohusu Idara ya Ufundi na Umeme na Idara ya Ugavi na Huduma, saba, kuratibu shughuli za taasisi zilizo chini ya Wizara ya Ujenzi ambazo ni Baraza la Taifa la Ujenzi na Bodi za Usajili wa Makandarasi, Wahandisi, Wasanifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi na Usimamizi wa Vifaa na nane, kutafuta fedha za nje na za ndani za kugharamia miradi iliyo chini ya Wizara.

Mheshimiwa Naibu Spika, tisa, kuboresha ufanisi wa Wahandisi Washauri na Makandarasi Wazalendo katika ujenzi na matengenezo ya barabara nchini kwa kuwapatia mafunzo, kumi, kusimamia na kuendesha shughuli zote za ununuzi, ukarabati na matengenezo ya magari, vivuko, mitambo, viyoyozi na vifaa vya elektroniki vya Serikali, kumi na moja, kusimamia ukodishaji wa magari, mitambo ya kokoto na ukodishaji wa mitambo ya Serikali (*Road Workshops*) na kumi ni mbili ni kutekeleza utaratibu wa kujenga na kuwauzia watumishi wa Serikali nyumba za kuishi kupitia Wakala wa Majengo.

Mheshimiwa Naibu Spika, dira ya Wizara ya Ujenzi ni kuendeleza Sekta ya Ujenzi ili kuchochea na kuleta ufanisi katika maendeleo ya kijamii na kiuchumi na hivyo hatimaye kuchangia katika ukuaji wa uchumi wa nchi. Maeneo yanayosimamiwa na kuendelezwa na Wizara ya Ujenzi ni yale ya Ujenzi, Ukarabati na matengenezo ya barabara, madaraja na majengo ya Serikali. Maeneo mengine ni ya Huduma za Ufundi na Umeme na Huduma za Ugavi.

Kwa kuzingatia Dira ya Taifa ya Maendeleo hadi mwaka 2005 (*Vision 2025*), malengo na matazamio ya Wizara ifikapo mwaka 2025 ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, kuwa na mtandao mzuri na salama wa barabara ambapo nchi zote jirani zitakuwa zimeunganishwa kwa barabara za lami, Makao Makuu ya Mikoa yote yatakuwa yameunganishwa kwa barabara za lami wakati Makao Makuu ya Wilaya yatakuwa yameunganishwa na barabara za kuaminika zinazopitika wakati wote na pili, kuwepo kwa Makandarasi na Wahandisi washauri wengi wazalendo watakaokuwa na sifa na uzoefu wa kutosha wa kuwawezesha kufanya kazi kwa viwango vinavyotakiwa na kukamilisha kazi katika muda uliopangwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu, kuwa na sekta ya ujenzi inayochangia katika kupnguzwa utegemezi, kuondoa umaskini na kutoa ajira kwa wananchi kutokana na kuongezeka kwa matumizi ya rasilmali za ndani ikiwa ni pamoja na matumizi ya nguvu kazi iliyopo hasa katika matengenezo ya barabara na kuwa na maeneo ya miliki ya barabara (*Road Reserve*) yanayotambulika na kuheshimika, kuwa na ushiriki mkubwa wa wanawake katika kazi za barabara katika ngazi zote za utungaji sera, upangaji mipango, utekelezaji na ufuatiliaji wa miradi ya barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kuwa na sekta ya barabara inayotekeleza shughuli zake bila kuathiri mazingira.

Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2002/2003. Baada ya kutoa maelezo kuhusu Dira na Majukumu ya Wizara, naomba sasa kutoa maelezo kuhusu utekelezaji wa malengo ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2002/2003.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukusanyaji wa mapato kwa mwaka 2002/2003, Wizara ilipanga kukusanya jumla ya shilingi 2,089,985/= kupitia Idara zake zinazokusanya maduhuli ambazo ni Ugavi na Huduma, Ufundi na Umeme, Majengo na Utawala. Hadi kufikia mwishoni mwa mwezi Mei, 2003, jumla ya shilingi milioni 1,681.44 zilikusanywa sawa na asilimia 80.5% ya malengo yaliyowekwa. Mchanganuo kamili ni kama ulivyo katika Kiambatanisho Na. 1 kilichoko ukurasa 53.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji miradi ya maendeleo ya barabara mwaka 2002/2003, katika mwaka wa 2002/2003 Wizara ilitengewa jumla ya shilingi milioni 118,923.67 kwa miradi ya maendeleo ambapo shilingi milioni 34,474.00 zilikuwa fedha za hapa na shilingi milioni 80,700.00 zilikuwa fedha za kigeni zilizotokana na michango ya Wahisani mbalimbali.

Aidha, Wizara litengewa jumla ya shilingi milioni 4,449.67 toka Mfuko wa barabara kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kwa hiyo, jumla ya fedha zote za hapa zilizotengwa kwa miradi ya maendeleo ni shilingi milioni 38,923.67. Hadi kufikia mwishoni mwa mwezi Mei, 2003 jumla ya shilingi milioni 37,942.3 sawa na asilimia 97.5 fedha za hapa zilikwishatolewa. Aidha, Viambatanisho Na. 3 na 4 vilivyoko ukurasa 55-59 vinaonyesha utekelezaji halisi wa miradi ya maendeleo kwa mwaka 2002/2003.

Mheshimiwa Naibu Spika, mradi maalum wa barabara kuu, katika kipindi cha mwaka 2002/2003 mafanikio makubwa yamepatikana kuhusiana na maandalizi ya utekelezaji wa mradi maalum wa barabara kuu kama ifuatavyo:-

Baada ya usanifu wa sehemu ya Somanga-Masaninga (km. 33) pamoja na daraja la Mto Matandu kukamilika, mkandarasi wa ujenzi ameshateuliwa na Mkandarasi anaendelea na kazi ya ujenzi wa barabara na daraja la Matandu.

Nangurukuru-Mbwemkulu (km.95) mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari 2003 na kazi imeanza.

Mbwemkulu-Mingoyo (km. 95) mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari, 2003 na kazi imeanza.

Dodoma-Manyoni (km. 123) Mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari, 2003 na kazi imeanza.

Manyoni-Singida (km. 109) Mkataba kwa ajili ya usanifu na ujenzi umesainiwa mwezi Februari, 2003 na kazi imeanza. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa kazi za matengenezo ya barabara mwaka 2002/2003. Katika mwaka 2002/2003 Wizara yangu ilitengewa jumla ya shilingi milioni 51,445,913 kwa ajili ya matengenezo ya barabara. Kati ya fedha hizo, shilingi milioni 40,154 ni za hapa toka Mfuko wa Barabara na shilingi 11,291.04 ni za nje kutoka kwa Wahisani mbalimbali. Hadi kufikia katikati ya mwezi Juni 2003, jumla ya shilingi milioni 33,559.99 kutoka Mfuko wa Barabara zilikwishatolewa.

Kutokana na fedha hizo, jumla ya kandarasi 941 zenye thamani ya shilingi milioni 28,108.39 na kazi za *force Account* 547 zenye thamani ya shilingi milioni 3,149.87 za kazi za matengenezo zilitolewa kama Kiambatanisho Na. 9 kilichoko ukurasa 83 kinavyoonyesha. Kazi zenye thamani ya shilingi milioni 2,301.73 ziko kwenye hatua ya manunuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, matumizi ya fedha za kawaida mwaka 2002/2003, Wizara yangu ilitengewa jumla ya shilingi milioni 9,631.18 kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo shilingi milioni 2,531.08 zilikuwa za mishahara na shilingi milioni 7,100.1 zilikuwa za matumizi mengineyo. Hadi kufikia katikati ya mwezi Juni, 2003 jumla ya shilingi milioni 8,377.21 zilikuwa zimetumika ambazo ni sawa na asilimia 87 ya fedha zote zilizotengwa kwa mwaka huu. Kiambatanisho Na. 2 kilichoko ukurasa 54 kinaonyesha mchanganuo huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu mtandao wa barabara za Jumuiya ya Afrika Mashariki. Mkutano wa mashauriano kati ya Wahisani na Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (*EAC*) yaani Kenya, Tanzania na Uganda ulifanyika Arusha tarehe 29 hadi 30 Aprili, 2003 na ulifunguliwa na Mheshimiwa Benjamin Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mkutano huo ulikuwa na lengo la kutathmini utekelezaji wa mradi wa pamoja wa barabara (*The East African Road Network Project*) ulioanza kutekelezwa na nchi wanachama mwaka 1998 kwa ufadhili wa wahisani mbalimbali. Katika mwaka 1998 wahisani walikubali kutoa fedha kiasi cha dola za Marekani *USD* bilioni 1.0 kwa ajili ya uekelezaji wa miradi ya barabara kwa nchi zote tatu. Vile vile, mashauriano hayo yalilenga kutafuta fedha zaidi kwa ajili ya kumalizia miradi ya awali iliyokubalika

mwaka 1998 na pia kutafuta fedha kwa ajili ya miradi mipya kama nyongeza kwa ile ya zamani.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wahisani wote muhimu walihudhuria mkutano huo. Wahisani hao ni Benki ya Dunia (*WB*), Umoja wa Nchi za Ulaya (*EU*), Benki ya Maendeleo ya Afrika (*ADB*) na nchi mbalimbali wahisani. Kwa jumla wahisani walikubaliana na maombi ya nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa misingi kwamba nchi husika zitayarishe miradi inayokubalika kiuchumi na kifedha (*Bankable projects*). Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki tulikubaliana kushirikiana na Makao Makuu ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ili kuandaa miradi hii katika utaratibu unaohitajika.

Mheshimiwa Naibu Spika, jumla ya fedha zilizoombwa kwa ajili ya barabara kwa nchi zote wanachama ni *US dollars* milioni 3,786.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa kilomita 10,753 kama ifuatavyo:-

Kenya, *US dollars* milioni 1,604.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa km. 4,012, Uganda, *US dollars* milioni 722.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa km. 1,861 na Tanzania, *US dollars* milioni 1,460.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa km. 4,880.

Mwisho, nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki na Wahisani walikubaliana kufanya mkutano mwingine wa mashauriano baada ya miaka miwili na nusu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mkutano huo, kwa upande wa Tanzania fedha zilizoombwa ni kama ifuatavyo:-

Kwanza, fedha kwa ajili ya kumalizia miradi ya barabara iliyokubaliwa mwaka 1998 ambayo haijapata fedha, *US dollars* milioni 918 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa kilometa 2,853. Aidha, miradi ambayo imekwishakamilika ni ya urefu wa kilomita 66 kwa gharama ya dola za Kimarekani milioni 49 na miradi inayoendelea ni ya urefu wa km. 958 kwa gharama ya dola za Kimarekani milioni 404.5. Pia miradi ambayo iko kwenye maandalizi (*procurement*) ni ya urefu wa kilomita 769 kwa gharama ya dola za Kimarekani milioni 275.

Pili, fedha kwa ajili ya miradi mipya ya barabara: *US dollars* milioni 537.0 kwa barabara zenye urefu wa kilomita 2,027 na tatu, fedha kwa ajili ya matayarisho ya sera mbalimbali kuhusu barabara na kuimarisha uwezo wa uendeshaji na usimamizi, milioni *US dollars* 5.0.

Hivyo, jumla ya fedha zilizoombwa kwa ajili ya Tanzania ni *US dollars* milioni 1,460.0 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa kilomita 4,880. Mchanganuo wa barabara zilizoko katika mtandao na barabara za Jumuiya ya Afrika Mashariki na maendeleo yaliyofikiwa yameonyeshwa katika Kiambatanisho Na. 10 ukurasa wa 84 - 88.

Mheshimiwa Naibu Spika, mkakati wa Afrika wa kuondoa umaskini (*New Partnership for Africa's Development – NEPAD*). Itakumbukwa kuwa nchi za Afrika zimeanzisha mkakati wa pamoja wa kuondoa umaskini Barani Afrika, *NEPAD*. Kwa upande wa sekta ya barabara tumeandaa miradi yenye jumla ya kilomita 6,008 ambayo itaigharimu dola za Kimarekani milioni 2,130.6 (Kiambatanisho Na. 11 ukurasa wa 89 - 90) na iko kwenye programu ya Taifa ambayo inaratibiwa na Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafsishaji. Tayari Kamati ya Uendeshaji (*Steering Committee*) ya *NEPAD* ya Wakuu wa Nchi imeshawasilisha mpango huu kwenye mkutano wa nchi tajiri duniani (*G.8*) uliofanyika Juni, 2002 nchini Canada. Nchi tajiri ziliafiki mpango wa *NEPAD* na kuahidi kusaidia utekelezaji wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, Ushirikiano wa Kimataifa, ukanda wa maendeleo wa Mtwara (*Mtwara Development Corridor - MTDC*), mipango ya utekelezaji wa Programu ya uendeshaji wa Ukanda wa Maendeleo wa Mtwara bado inaendelea kuratibiwa na kusimamiwa na Wizara yangu kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Taifa (*NDC*).

Juhudi za Serikali kuhusu uendelezaji wa miradi mikubwa mitatu (*anchor projects*) katika ukanda huu bado zinaendelea kufanywa katika hatua mbalimbali. Miradi hii mitatu ni ya ujenzi wa barabara ya Mtwara-Masasi-Songea-Mbamba Bay, mradi wa kujenga Daraja la Umoja kati ya Tanzania na Msumbiji na mradi wa uzalishaji wa umeme kwa kutumia makaa ya mawe ya Mchuchuma – Katewaka. Hatua za utekelezaji zilizofikiwa kwa sasa kwa miradi hii ni kama zifuatavyo:-

Kwanza, mradi wa ujenzi wa barabara ya Mtwara-Masasi-Songea-Mbamba Bay. Kazi ya upembuzi yakinifu (*feasibility study*) ilikwishanza tangu mwezi Novemba, 2002 na inatarajiwa kukamilishwa ifikapo mwezi Septemba 2003. Kukamilika kwa kazi hii, kutaiwezesha Serikali kutafuta fedha za kuanza ujenzi wa barabara hii.

Pili, mradi wa ujenzi wa daraja la umoja kati ya Tanzania na Msumbiji. Juhudi za kukamilisha majadiliano kati ya Wizara yangu na Wizara ya Ujenzi na Nyumba ya Serikali ya Msumbiji bado zinaendelea ili kuweka taratibu za utekelezaji wa mkataba wa maelewano (*Memorandum of understanding*) tuliowekeana saina mwaka 2002. Mkataba huu unajumuisha kushirikiana katika kufanya tathmini ya kitaalam na kutafuta fedha za ujenzi wa daraja hili ambalo limekuwa linasubiriwa na wananchi wa nchi hizi kwa muda mrefu.

Mradi wa uzalishaji umeme kwa kutumia makaa ya mawe ya Mchuchuma – Katewaka. Tangu Serikali iwekeane saina mkataba wa makubaliano ya awali na wawekezaji wa mradi huu mnamo mwaka 2001, bado kuna mambo ya msingi ambayo Serikali inaona yanahitaji yafanyiwe uchunguzi wa kitaalam kuhusu utekelezaji wake. Uzoefu umeonyesha kwamba miradi ya aina hii inahitaji uchunguzi wa kina kabla ya kutekelezwa. Ili kujiridhisha na utekelezaji wa mradi huu, Serikali kupitia Wizara ya Nishati na Madini iliamua ifanye upya mapitio ya uchunguzi wa awali uliofanywa na wawekezaji wakishirikiana na *NDC* kuona kwamba uchunguzi huu umekidhi vigezo ambavyo Serikali itaridhika navyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, ningependa kulijulisha Bunge lako Tukufu kwamba Serikali kupitia *NDC* na kwa makubaliano na nchi wanachama wa ukanda, inaendelea na mipango ya kuanzisha Kitengo cha Usimamiaji wa maendeleo ya programu ya *Mtwara Development Corridor, Technical Unit*. Hadi sasa, *NDC* tayari imeshamuajiri Meneja wa Mradi (*Project Manager*) ambaye amepatikana kwa ufadhili wa Serikali ya Afrika ya Kusini na amekwishaanza kazi tangu Machi, 2003.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Wakala wa Majengo. *Tanzania Buildings Agency (TBA)*, ulianzishwa mwezi Mei mwaka wa 2002 chini ya Sheria namba 30 yamwaka wa 1997. Majukumu makuu ya *TBA* ni pamoja na:-

Kutunza nyumba za Serikali zinazomilikiwa na wakala wa majengo, kutekeleza utaratibu wa kujenga na kuwauzia watumishi wa Serikali nyumba za kuishi kutokana na fedha zinazolipwa na watumishi waliouziwa nyumba, kutoa huduma za ushauri na kuhakikisha kuwa majengo ya Serikali yanajengwa na kutunzwa kwa kuzingatia viwango (*standards*) vilivyokubaliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wakala wa Majengo ulipoanzishwa ulimilikishwa nyumba zipatazo 6,000 ambapo nyumba 3,000 zilipangwa kuuziwa watumishi katika awamu ya kwanza. Hadi kufikia mwezi Mei, 2003 nyumba 2,979 zilikuwa tayari zimekopeshwa kwa watumishi na jumla ya shilingi bilioni 3.02 zimekusanywa na *TBA*.

Aidha, *TBA* inajenga nyumba mpya 173. Katika mikoa ya Dar es Salaam (155), Dodoma (10) na Arusha (8) kwa gharama ya shilingi bilioni 3,947 na ujenzi ulianza tangu mwezi Aprili, 2003. Maendeleo ya ujenzi wa nyumba hizo yako katika hatua mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali kadhalika, *TBA* imezifanyia matengenezo nyumba 258 za Serikali kwa gharama ya shilingi 341,017,000.00.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Bodi ya Mfuko wa Barabara. Bodi kwa kushirikiana na Mamlaka ya Mapato imeendelea kuhakikisha kwamba tozo za barabara zinakusanywa na kuwekwa kwenye akaunti ya mfuko. Pamoja na Bodi kuendelea kugawa fedha kwa watekelezaji wa kazi za barabara kwa kutumia uwiano uliowekwa na sheria bila ucheleweshaji, Bodi pia imefuatilia matumizi ya fedha za mfuko kwa kufanya ukaguzi wa hesabu na ubora lwa kazik wa kutumia Ofisi ya Mkaguzi na Mdhibiti Mkuu wa Serikali, Mhandisi Mshauri na Bodi yenyewe.

Aidha, hali ya uwasilishaji ripoti za matumizi ya fedha na utekelezaji wa kazi za barabara toka kwa watekelezaji sasa inaridhisha kwani kwa mfano Halmashauri zote zimewasilisha ripoti za robo ya tatu ya mwaka wa fedha wa 2002/2003 kwa wakati. Tatizo lililobaki ni kwamba bado kuna Halmashauri zinatumia fedha kwa shughuli zingine kinyume na sheria kwa kisingizio cha kukopa na pia baadhi ya vitabu vya mahesabu bado havitunzwi vizuri.

Bodi ya Mfuko wa Barabara pia imetathmini upya viwango vya tozo mbalimbali zinazolingia katika mfuko na kutoa mapendekezo kwa ajili ya kuhakikisha fedha za kutosha za kutunza barabara zetu zinapatikana. Lengo ni Mfuko wa Barabara uweze kutosheleza mahitaji ya matengenezo ya Barabara Kuu na za Mikoa pamoja na barabara muhimu za Wilaya na Miji ifikapo mwaka 2008/2009. Mapendekezo hayo yanaendelea kufanyiwa kazi na Wizara yangu.

Vile vile Bodi ya Mfuko wa Barabara imeendelea kuboresha makubaliano ya utekelezaji (*Performance Agreements*) kati yake na watekelezaji wa kazi za barabara (*Implementing Agencies*).

Mheshimiwa Naibu Spika, kuimarika kwa Wakala wa Barabara (*TANROADS*). Miaka mitatu imetimia tangu Wakala wa Barabara, *TANROADS*, ulipoanzishwa hapo tarehe 1 Julai, 2000. Katika miaka hii mitatu, *TANROADS* imekuwa ikiweka na kuendeleza mifumo ya kisasa ya menejimenti na mawasiliano katika ngazo zote za Makao Makuu na Mikoa ili kuweza kukabili majukumu yake katika karne hii ya Sayansi na Teknolojia. Matokeo ya juhudi hizo yanadhihirishwa na dalili za kuboreka kwa utendaji wa kazi za barabara na nidhamu katika matumizi ya fedha.

Aidha, Wakala umeongeza kasi ya kufanya kazi kwa kutumia makandarasi na kupunguza mfumo wa kufanya kazi kwa kutumia vikosi vyake (*Force Account*). Aidha, katika kipindi cha 2003/2004 Wizara yangu itakamilisha kupitia muundo wa *TANROADS* ili kuwa na Wakala wenye watumishi wachache lakini wenye ufanisi kuliko hali ilivyo sasa katika kipindi cha mpito.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuanzishwa kwa mifuko ya kusaidia makandarasi. Bodi ya Usajili wa Makandarasi (*CRB*) imeanzisha mfuko wa *Contractors Assistance Fund (CAF)* kwa ajili ya kusaidia na kuongeza uwezo wa Makandarasi, hasa wale wadogo ili kuwawezesha kupata kazi. Katika mwaka 2002/2003 makandarasi mwaka wa 2002/2003 hadi kufikia Juni 2003 imesajili magari 1,057 kwa namba za *ST*, magari 556 kwa namba za *SU*, magari 163 kwa namba za *SM*.

Aidha, pikipiki 905 zimesajiliwa ka namba za *ST*, 131 kwa namba za *SU* na 150 kwa namba za *SM*. Hali kadhalika mitambo 168 imesajiliwa kwa namba za *CW*, 40 kwa namba za *SU* na 7 kwa namba za *SM*. Pia magari 1,048, pikipiki 527 na mitambo 32 imesajiliwa kwa namba mpya za *Donor Funded Project (DFP)*. Hivyo katika mwaka 2002/2003 hadi kufikia mwezi Juni, 2003 jumla ya magari 2,824, pikipiki 1,713 na mitambo 247 imesajiliwa kwa namba za *ST*, *SM*, *SU*, *DFP* na *CW*. Kwa muhtasari tangu zoezi hili lianze tarehe 21 Januari, 2002 hadi tarehe 16 Juni, 2003 jumla ya magari 5,322, pikipiki 2,819 na mitambo 323 imesajiliwa na hivyo kufanya jumla ya vifaa vliyosajiliwa toka zoezi lianze hadi sasa kwa namba za *ST*, *SU*, *SM*, *DFP* na *CW* kuwa 8464. Zoezi hili litaendelea hadi magari, mitambo na pikipiki zote zitakaposajiliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kukamilika kwa sera ya Ujenzi. Sera ya Taifa ya Ujenzi ambayo ndiyo itakuwa Dira ya shughuli zote za Sekta ya Ujenzi imekamilika

kuandaliwa na imeidhinishwa rasmi mwezi Februari 2003. Kazi inayofanyika sasa ni kuandaa mikakati ya utekelezaji wa sera yenyewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, huduma za vivuko na ufundi na umeme. Katika kuboresha huduma zitolewazo na Idara ya Ufundi na Umeme, Wizara ilitekeleza yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Kivuko kipya cha Kilombero kimeanza kufanya kazi tangu mwezi Oktoba, 2002. Mhandisi mshauri (*M/S/COWI/BR Marine JV* wa Denmark) wa kufanya upembuzi yakinifu wa vivuko vitano vya Sengerema, Pangani, Kigamboni, Rufiji na Kilombero amekwishateuliwa na ameanza kazi hiyo, vifaa vya uokoaji (*Life saving equipment and life jackets*) vimenunuliwa na kusambazwa kwenye vivuko vya Magogoni (Dar es Salaam), Pangani (Tanga), Vivuko vyote vya Mwanza, Ruhuhu (Ruvuma) Ilagala (Kigoma) na kivuko cha Kilombero (Morogoro).

Mkandarasi wa kuleta kivuko cha Bugolora – Ukara amekwishateuliwa na kivuko kinategemewa kuwasili nchini mwaka huu 2003 na ufunguzi wa karakana za mabarafu na *electronic* za Mwanza, Dodoma na Dar es Salaam (Vingunguti) umefanyika na kazi za kusanifu na kusimamia miradi ya umeme na kufanya ukaguzi na kufunga mitambo ya umeme katika taasisi mbalimbali zimefanyika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Taifa ya Usimamizi wa Vifaa (*NBMM*). Bodi imesajili wataalamu wapya 199 hivyo kufanya idadi ya wataalam wote waliosajiliwa kufikia 1578. Aidha, Bodi katika kudhibiti ubora wa mafunzo imefuta usajili wa vyuo binafsi 13 na kuvikataza visitoe mafunzo ya taaluma ya ugavi na ununuzi kwani walikiuka masharti ya usajili.

Pia Bodi imewafutia usajili wanataaluma 292 kwa kuvunja miiko ya usajili wao. Mwombaji mmoja aliyekuwa na vyeti vya kughushi hakusajiliwa na amefikishwa kwenye vyombo vya sheria kujibu mashtaka. Bodi imeweza pia kuendesha kozi fupi fupi 18 zikiwamo za kanuni za ununuzi na ugavi Serikalini.

Vile vile Bodi imetahini watahiniwa 1797 katika ngazi mbalimbali, kati yao watahiniwa 629 sawa na 35% walifaulu, watatu (3) wamefutiwa matokeo ya mtihajni kutokana na kukiuka taratibu na kanuni za mitihani na 1,165 wanarudia mtihani au baadhi ya masomo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Usajili wa Wahandisi. Katika kipindi cha mwaka wa 2002/2003 Bodi imetekeleza yafuatayo:-

Kusajili wahandisi 592 na makampuni ya ushauri wa kihandisi 8 hivyo kufanya idadi ya wahandisi waliosajiliwa kufikia 4,628 na makampuni ya ushauri wa kihandisi kufikia 92, kutembelea mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro, Tanga, Kilimanjaro, Kagera, Mara, Mwanza, Shinyanga, Tabora, Kigoma, Lindi na Mtwara na kukagua shughuli za kihandisi viwandani na kwenye miradi mbalimbali ya ujenzi na kutembelea Halmashauri zote za Wilaya, Miji, Manispaa na Majiji Tanzania Bara na kufanya tathmini ya ufanisi

wa utendaji wa kazi za kihandisi pamoja na uwezo na uzoefu wa kufanya kazi za kihandisi wa wahandisi walioajiriwa na halmashauri hizo. Aidha, Bodi imegundua kuwa Halmashauri nyingi zina Wahandisi wasiosajiliwa na nyingine hazina Wahandisi kabisa.

Pia, kuanzisha na kusimamia utaratibu endelevu wa kuwapatia wahandisi wahitimu mafunzo ya kazi kwa vitendo ili kuwawezesha wahandisi hao kupata uzoefu wa kutosha wa kufanya kazi za kihandisi na hivyo kuweza kutoa mchango wao kikamilifu kwa maendeleo ya Taifa. Utaratibu huu unagharamiwa na Serikali na katika mwaka wa 2002/2003 wahandisi 120 wamenufaika na mpango huu. Kati ya wahandisi hao, 45 wanatoka katika Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Usajili Wabunifu Majengo na Wakadiriaji Majenzi, imeweza kuhakiki sifa za wataalamu na kuwafutia usajili wataalamu 16 na makampuni ya ushauri 2 hivyo kufanya jumla ya wataalamu 272 na makampuni ya ushauri 6 kufutwa hadi sasa.

Aidha, Bodi imewasajili wataalamu 22 hivyo kufanya jumla ya wataalamu 274 pamoja na kampuni 116 za ushauri kusajiliwa hadi sasa. Bodi pia tayari imefanya ukaguzi katika maeneo ya ujenzi (*construction sites*) 1649 kote nchini. Wale waliokuwa wamejenga kwa kukiuka Sheria Na. 16 ya 1977 na Kanuni zake walionywa, kuelimishwa utaratibu wa kujenga na wale waliokaidi walitozwa faini. Bodi imewafungulia mashitaka wakiukaji sugu 6. Bodi vile vile ilitayarisha na kupitisha *Practice Notes* 15 zikiwa ni mwongozo wa utendaji kwa wataalamu na pia ilikamilisha kuandaa *Five Years Strategic Action Plan*

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi ya Usajili wa Makandarasi. Katika kipindi cham waka 2002/2003:-

Kwanza, bodi ilisajili makandarasi 934 wa fani mbalimbali. Jumla ya makandarasi wote waliosajiliwa hadi kufikia Aprili, 2003 ukitoa wale ambao wamefutwa ni 2,818, pili, bodi ilifanya ukaguzi wa miradi ya ujenzi 578 katika kipindi cha mwaka 2002/2003. Kati ya miradi iliyokaguliwa, miradi 149 ilikuwa na mapungufu mbalimbali ya uvunjaji wa sheria. Wenye miradi 35 walifikishwa Polisi na nane (8) kati yao kesi zao ziko Mahakamani na tatu, Bodi imefungua Ofisi tatu za Kanda za Mashariki, Kaskazini na Nyanda za juu Kusini. Kanda ya Nyanda za juu Kusini yenye makao makuu Mbeya inasimamia mkoa ya Mbeya, Iringa, Rukwa na Ruvuma, Kanda ya Kaskazini yenye makao makuu Mwanza inasimamia mkoa ya Mara, Mwanza, Kagera, Shinyanga, Tabora, Kigoma na Singida na Kanda ya Mashariki yenye makao makuu Dar es Salaam inasimamia mkoa ya Arusha, Dodoma, Dar es Salaam, Pwani, Morogoro, Tanga, Manyara, Lindi na Mtwara. Majukumu ya Ofisi za Kanda ni kutoa huduma na kufuatilia kwa karibu zaidi utendaji kazi wa Makandarasi na kuhakiisha kuwa sheria Na. 17 ya mwaka 1997 inatekelezwa.

Nne, bodi ilifuta usajili wa Makandarasi 115 mwezi Januari 2003 hivyo kufanya jumla ya Makandarasi 1,309 kuwa wamefutwa tangu mwaka 1999 kwa kushindwa kutimiza masharti ya sheria ikiwa ni pamoja na utendaji mbaya wa kazi na tano, bodi

imeendesha warsha 4 za makandarasi zilizohudhuriwa na makandarasi 811 na pia imeendesha kozi 14 chini ya mpango endelevu wa mafunzo ya makandarasi (*Sustainable Structed Training Programme*) zilizohudhuriwa na makandarasi 443.

Mheshimiwa Naibu Spika, Baraza la Ujenzi la Taifa limetoa mafunzo juu ya kanuni za zabuni na mikataba ya ujenzi kwa watekelezaji wa miradi ya umwagiliaji kutoka Halmashauri za Wilaya 13 kutoka Mikoa ya Dodoma, Singida, Shinyanga, Tabora, Manyara na Mwanza.

Aidha, Baraza lilishiriki katika kutoa mafunzo kwa Kamati ya Bunge ya uwekezaji katika Mashirika ya Umma (*Public Investment Committee – PIC*) kuhusu usimamizi na mikataba ya ujenzi. Pia Baraza lilitoa mafunzo kwa washiriki 148 kuhusiana na tathmini za zabuni (*tender evaluation*), ukaguzi wa kiufundi (*technical audit*) mambo ya kisheria yahasuyo zabuni na mikataba na maswala ya madai katika zabuni za ujenzi. Vile vile jumla ya makandarasi 80 walipewa mafunzo ya aina mbalimbali yanayohusu matengenezo, ukarabati na ujenzi wa barabara na madaraja.

Mheshimiwa Naibu Spika, matumizi ya teknolojia ya nguvu kazi katika ujenzi na matengenezo ya barabara. Kama Bunge lako Tukufu linavyofahamu, Serikali inalenga kuondoa umaskini ifikapo mwaka 2025. Katika kutekeleza azma hii Wizara yangu ilibuni mradi huu wenye lengo la kusaidia kuboresha barabara zetu kwa kuzikarabati na kuzitengeneza kwa kutumia nyenzo na nguvu kazi zinazopatikana humu humu nchini na hivyo kuongeza kipato cha mwananchi.

Katika mwaka wa fedha 2002/2003, Wizara yangu kupitia mradi huu imeendelea kuratibu na kutoa miongozo ya matumizi ya teknolojia hii ikiwa ni pamoja na ufuatiliaji wa utendaji na kutathmini ubora wa kazi katika miradi mbalimbali ya barabara. Aidha, Wizara imeendelea kukipa nyenzo na vitendea kazi chuo cha *ATTI*, Mbeya hadi kimeweza kushiriki pamoja na *UNDP* na wafadhili wengine kutoa mafunzo ya *District Roads Management System (DROMAS)* ambayo yametolewa kwa Wilaya za awalikumi na mbili. Huu ni mfumo ambao unaziwezesha Wilaya kupanga na kusimamia utekelezaji wa mipango ya utunzaji, matengenezo na ukarabati wa barabara za Wilaya.

Katika kuipa umuhimu wake teknolojia hii Wizara yangu inalenga kuandaa sera itakayoongoza utekelezaji kazi kwa matumizi ya aina hii ya teknolojia. Hivyo, katika mwaka 2002/2003 Wizara yangu imeandaa *Framework document* ya kupelekea kuandaa sera hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Chuo cha Ujenzi Morogoro, kilichoanzishwa kwa madhumuni ya kuwapa mafunzo kazini (*In-Service Training*) Mafundi Mchundo (*Artisans*), Mafundi Sanifu (*Technicians*) na Wahandisi wa Wizara ya Ujenzi na Halmashauri za Miji/Wilaya. Hadi kufikia Juni 2003, Chuo kilifanikiwa kutoa mafunzo ya awalikwa Mafundi Mchundo wa fani mbalimbali 151 na mafunzo kazini kwa Mafundi Sanifu na Madreva 76.

Mheshimiwa Naibu Spika, ushirikishwaji wa wanawake katika kazi za barabara nchini. Wizara yangu inaendelea kuhamasisha na kuelimisha wanawake ili waweze kushiriki kwa wingi zaidi katika kazi za barabara. Mpango huu umekuwa ukishirikisha mikoa michache kati ya mwaka 1993 mpaka 1999 lakini kuanzia 2000 hadi sasa kwa kushirikiana na ofisi za Wakala wa Barabara, mikoa yote inatekeleza mpango huu kwa njia moja au nyingine.

Katika mwaka wa fedha wa 2002/2003 Wizara yangu imeendelea kuhamasisha kwa kutumia makala mbalimbali za kuelimisha jamii, washika dau, na vikundi mbalimbali vya makandarasi ili wawashirikishe wanawake katika sekta ya ujenzi ili hatimaye kasi ya ushirikishwaji wanawake katika sekta hii iongezeke kutoka asilimia 35% mwaka 2000 hadi 50% ifikapo mwaka 2005.

Mheshimiwa Naibu Spika, uhamasishaji wasichana wa Shule za Sekondari kupenda kusoma masomo ya sayansi kwa lengo la kuongeza idadi ya wataalam wanawake katika fani za uhandisi pia umefanyika.

Aidha, Wizara imeweza kuendesha semina muhimu iliyotoa mafunzo ya upangaji mipango na Bajeti yenye mtazamo wa kijinsia kwa wataalam wa Bajeti wa Wizara ya Ujenzi na Ofisi za mameneja wa Mikoa wa *TANROADS*.

Mheshimiwa Naibu Spika, maendeleo ya watumishi, katika mwaka wa fedha 2002/2003 watumishi 37 walijiriwa, 712 wa kada mbalimbali walipandishwa vyeo na 92 walithibitishwa kazini.

Aidha, katika mwaka wa fedha 2002/2003 watumishi 41 walihudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi 368 walihudhuria mafunzo ya muda mfupi katika fani mbalimbali. Lengo la kuwapatia mafunzo watumishi ni kuwaongezea ujuzi na ufanisi katika kazi zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, mikakati ya kupambana na Ukimwi. Wizara yangu imechangia katika juhudi za kitaifa za kupambana na Ukimwi. Katika mwaka wa fedha 2002/2003, Wizara imeweza kuendesha semina katika Ofisi za Wizara zilizoko katika Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro na Morogoro, mikoa ambayo ilikuwa haijafanyiwa semina katika mwaka wa fedha 2001/2002, pia imeweza kuendesha semina kwa wafanyakazi walio katika miradi ya barabara ya Makuyuni – Ngorongoro na Nangurukuru – Mbwemkulu. Mikakati hii itaendelea kutekelezwa mwaka hadi mwaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyolieleza Bunge lako Tukufu katika hotuba yangu ya mwaka 2002/2003, mikakati ya kupiga vita rushwa katika sekta ya ujenzi ambayo Wizara yangu inaendelea kutekeleza ni pamoja na kutekeleza kwa dhati Sheria ya manunuzi Na. 3 ya mwaka 2001 (*Public Procurement Act Na. 3*) ambayo kwa kiasi kikubwa inapunguza mianya ya rushwa katika utoaji zabuni za ujenzi, ushauri na ununuzi wa vifaa.

Aidha, kwa kuboresha usimamizi na kuongeza mizani inayohamishika (*Portable Weigh Bridges*), Wizara yangu imepunguza sana rushwa kwenye vituo vya mizani.

Mheshimiwa Naibu Spika, matatizo yaliyojitokeza wakati wa utekelezaji mpango na bajeti ya Wizara mwaka 2002/2003. Katika kutekeleza mipango ya mwaka 2002/2003. Wizara yangu imepata matatizo pia na baadhi yake ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, ufanisi duni wa baadhi ya makandarasi katika kutekeleza kazi za barabara, pili, upungufu wa mitambo ya kuwawezesha makandarasi wazalendo kumudu utekelezaji wa kazi za barabara, tatu, baadhi ya wahisani kuchelewa kutoa fedha kufuatana na ratiba iliyowekwa hivyo kuchelewesha miradi kuanza ama kuchelewesha malipo kwa makandarasi kwa muda uliokubaliwa katika mikataba, nne, utaratibu mrefu wa kutoa zabuni (hasa kwa miradi ya Wahisani) umechelewesha kuanza kwa utekelezaji wa baadhi ya miradi na tano, baadhi ya Halmashauri na Manispaa kutumia fedha za barabara kinyume na Sheria ya mfuko wa barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, sita, baadhi ya wasafirishaji kutokuzingatia Sheria ya Usalama barabarani kwa kubeba mizigo mizito inayochangia uharibifu wa barabara zetu na saba, wenye magari ya Serikali yenye namba za kiraia kutokubali kwa urahisi kubadili namba hizo kwenda kwenye namba za Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ya Ujenzi inatarajia kukusanya jumla ya shilingi 3,724,943/= kutokana na vianzio mbalimbali. Idara zinazokusanya maduhuli ni Utawala, Ugavi na huduma pamoja na ufundi na umeme. Idara ya ufundi na umeme pamoja na ugavi na huduma ziko chini ya utaratibu wa *Retention Scheme*, hivyo hurudishiwa kutumia kiasi fulani cha makusanyo yao kugharamia matumizi ya kawaida.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu mapato ya mfuko wa barabara kwa mwaka 2003/2004, Mfuko wa barabara unatarajiwa kukusanya jumla ya shilingi milioni 73,033.00 kutoka vyanzo mbalimbali na kutumika kwa watekelezaji mbalimbali kama ifuatavyo:-

Kwanza, *TANROADS* (matengenezo ya barabara) shilingi milioni 45, 834.9. Kati ya hizi shilingi milioni 5,600 zitatolewa na *EU*, pili, Wizara ya Ujenzi (Miradi ya maendeleo) shilingi milioni 4,470.47, tatu, *Road Fund Board* (uendeshaji/usimamizi wa Mfuko) shilingi milioni 1,213, kati ya hizi shilingi milioni 523.0 zitatoka *EU* na nne, *TAMISEMI* (matengenezo ya barabara za Miji na Wilaya) shilingi milioni 21,514.63. Kati ya hizi shilingi milioni 2,400 zitatoka *EU*.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukusanyaji mapato ya *TBA* 2003/2004. Katika mwaka wa fedha 2003/2004 *TBA* inatarajia kukusanya jumla ya shilingi 8,647,408,304.00 kutoka vyanzo vyake mbalimbali kama ifuatavyo:-

Mapato kutokana na nyumba 3,000 zitakazopangishwa kwa watumishi wa Serikali, shilingi 720,000,000.00, huduma za ushauri (*Consultancy*) shilingi 72,086,700.00, majengo yanayopangishwa kwa biashara-shilingi 1,000,000,000.00,

makusanyo ya fedha zitokanazo na nyumba 2979 za Serikali zilizokopeshwa mwaka 2002 shilingi 5,000,000,000.00, nyumba iliyonunuliwa na *TIC* shilingi 497,021,000.00, ruzuku toka Serikalini kwa ajili ya mishahara shilingi 408,300,604.00, ruzuku toka Serikalini kwa ajili ya matumizi mengineyo shilingi 650,000,000.00 na jumla ya mapato yote shilingi 8,647,408,304.00.

Mheshimiwa Naibu Spika, miradi ya maendeleo mwaka 2003/2004, katika mwaka wa fedha wa 2003/2004 jumla ya shilingi milioni 167,081.04 zimetengwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo shilingi milioni 59,487.47 ni fedha za hapa na shilingi milioni 108,191.57 ni fedha za kigeni. Kati ya fedha hizo shilingi milioni 154,264.60 ni kwa ajili ya miradi ya barabara kuu na shilingi milioni 12,816.44 ni kwa ajili ya biashara za mikoa.

Aidha, katika fedha za hapa, jumla ya shilingi milioni 4,470.47 zinatoka Mfuko wa Barabara na shilingi milioni 55,019.0 zinatoka kwenye Bajeti ya maendeleo. Muhtasari wa Mpango huu umeonyeshwa katika Viambatanisho Na. 5 na Na. 6 vilivyoko ukurasa 60 – 68.

Mheshimiwa Naibu Spika, mgawanyo wa fedha za miradi ya maendeleo kwa mwaka 2003/2004 umezingatia mambo yafuatayo:-

- (i) Utekelezaji wa mpango maalum wa ujenzi wa barabara kuu. Jumla ya shilingi zipatazo milioni 42,000 za hapa zimetengwa kwa mradi huu.
- (ii) Kuelekeza mgawanyo wa rasilimali kwenye miradi inayoendelea.
- (iii) Kutenga rasilimali za kutosha kwenye miradi yenye mikataba ya wafadhili.
- (iv) Mkazo vile vile umewekwa katika utekelezaji wa miradi ambayo maandalizi yake yamekamilika na ina fedha za kigeni.
- (v) Maeneo mengine yaliyopewa kipaumbele kwa mwaka 2003/2004 ni upembuzi yakinifu na usanifu wa barabara mbalimbali zinazotarajiwa kujengwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wa matengenezo ya barabara mwaka 2003/2004. Katika mwaka 2003/2004 jumla ya shilingi milioni 61,399,964 zimetengwa kwa ajili ya matengenezo ya barabara kuu na za mikoa. Kati ya fedha hizo, shilingi milioni 40,234.9 ni fedha za hapa toka Mfuko wa barabara na shilingi milioni 21,165,063 ni fedha za nje. Muhtasari wa kazi zote za matengenezo zilizopangwa kwa mwaka ni kama zilivyoonyeshwa katika Kiambatanisho Na. 7 – ukurasa wa 69-81.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wa wakala wa majengo (*TBA*) mwaka 2003/2004. Katika mwaka 2003/2004 *TBA* imepanga kujenga nyumba mpya 500 katika mikoa yote kutegemea makusanyo ya fedha kutokana na nyumba zilizouzwa pamoja na

vyanzo vingine vya mapato. Wizara itahakikisha kuwa watumishi wote waliokopeshwa nyumba wanafanya malipo yao kulingana na mikataba ya kununua nyumba hizo na wale watakaoshindwa watanyang'anywa nyumba na zitakaopeshwa kwa watumishi wengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kufanikisha mipango yake katika mwaka 2003/2004, *TBA* inatarajia kutumia jumla ya shilingi 8,647,408,304.00 kama ifuatavyo:-

Mishahara shilingi 408,300,604.00, kujenga nyumba mpya 500 shilingi 6,500,000,000.00, matengenezo ya nyumba na matumizi mengineyo shilingi 1,739,107,700.00 na jumla ya matumizi yote ni shilingi 8,647,408,304.00.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu matumizi ya kawaida (*Recurrent Expenditure*) mwaka 2003/2004. Kwa mwaka wa fedha 2003/2004 Wizara ya Ujenzi imetengewa jumla ya shilingi milioni 59,689.7 fedha za hapa kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Fedha hizi zinajumuisha:-

Fedha za *Road Fund* shilingi 45,156,999,600.00, mishahara ya Wizara shilingi 2,301,547,300.00, mishahara ya *TANROADS* shilingi 3,85,396,000.00, mishahara ya Wakala wa Majengo (*TBA*) shilingi 408,300,400.00, mishahara ya Taasisi nyingine shilingi 369,940,100.00, matumizi mengineyo ya Mashirika yaliyo chini ya Wizara ya Ujenzi shilingi 1,313,050,300.00, *retention* shilingi 2,562,343,800.00 na matumizi mengineyo ya Wizara (*OC*) shilingi 3,722,222,400.00.

Muhtasari wa makisio ya matumizi ya kawaida kwa mwaka umeonyeshwa katika Kiambatanisho Na. 8 katika ukurasa wa 82.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara yangu inatekeleza malengo yake kwa kutumia Bajeti ya Serikali pamoja na misaada ya wahisani mbalimbali. Napenda nitumie nafasi hii kuzishukuru Serikali za nchi za Denmark, Finland, Italia, Japan, Kuwait, Marekani, Norway, Saudi Arabia, Switzerland na Uingereza ambazo kwa kiasi kikubwa zimesaidia sana sekta ya Ujenzi. Pia nayashukuru mashirika ya kimataifa ya *ADB*, *EU*, *IDA* na Mfuko wa Maendeleo wa *OPEC* kwa kuendelea kusaidia sekta ya ujenzi. Jitihada zao wote zimechangia katika mafanikio na maendeleo ya Wizara yangu. Tunawashukuru sana kwa msaada wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nichukue nafasi hii kuishukuru tena Kamati ya Bunge ya Miundombinu chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Profesa Henry Mgombelo, Mbunge wa Tabora Mjini, kwa ushauri mzuri waliotupa katika kuandaa bajeti hii.

Nawashukuru pia viongozi wenzangu katika Wizara ya Ujenzi ambao ni Naibu Waziri, Mheshimiwa Hamza Mwenegoha, Mbunge wa Morogoro Kusini, Katibu Mkuu John Kijazi, Mwenyekiti wa *RFB*, Wenyeviti wa Bodi za *NCC*, *CRB*, *ERB*, *AQSRB* na *NBMM*. Aidha, nawashukuru Wakuruenzi na Watendaji Wakuu wa Wakala zote zilizo chini ya Wizara yangu pamoja na Wahandisi na Watendaji wote wa Wizara.

Vile vile napenda kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Uchaguzi la Biharamulo Mashariki, kwa ushirikiano walionipa katika kipindi hiki na kwa kunivumilia pale niliposhindwa kuwa nao kutokana na majukumu mengine ya Kitaifa yaliyonikabili. Kwa pamoja ninawashukuru sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, makadirio ya Bajeti ya Wizara ya Ujenzi kwa mwaka 2003/2004. Ili Wizara yangu iweze kutekeleza majukumu na malengo yake ya mwaka 2003/2004, naomba Bunge lako Tukufu liidhinishhe Bajeti ya jumla ya shilingi milioni 244,588.37 ambapo kati ya hizo, shilingi milioni 114,708.80 ni za hapa na shilingi milioni 129,879.57 ni za nje.

Kwanza, fedha za hapa zinajumuisha shilingi milioni 45,156.90 za Mfuko wa barabara ambapo shilingi milioni 40,234.90 ni kwa ajili matengenezo ya barabara, shilingi milioni 4,470.47 ni kwa ajili ya ukarabati na ujenzi wa barabara kuu na za mikoa na shilingi 690.00 milioni ni kwa ajili ya gharama za usimamizi na uendeshaji Bodi ya Mfuko wa Barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, shilingi 14,532.80 milioni kwa ajili ya mishahara (*Personal Emoluments*) na matumizi mengineyo (*Other Charges*), tatu, shilingi milioni 42,000.00 kwa ajili ya mradi maalum wa barabara kuu (*Special Trunk Roads Project*), nne, shilingi milioni 13,019.00 kwa ajili ya miradi ya maendeleo ya barabara kuu na za Mikoa.

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha za nje zinajumuisha shilingi milioni 108,191.57 za miradi ya maendeleo ya barabara kuu na za mikoa.

Pili, shilingi milioni 21,688.00 za matengenezo ya barabara kuu na za Mikoa. Fedha hizi zinajumlisha shilingi milioni 6,123.00 kutoka Jumuiya ya nchi za Ulaya (*EU*) kwa ajili ya Uendeshaji wa *Road Fund Board* na matengenezo ya barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

MHE. IBRAHIMU W. MARWA (k.n.y. MHE. PROF. HENRY R. MGOMBELO - MWENYEKITI WA KAMATI YA MIUNDOMBINU): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Kanuni za Bunge Na. 81(1) ya mwaka 2003 napenda nitumie fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Kamati ya Miundombinu inayohusu Wizara ya Ujenzi, juu ya mpango na makadirio ya bajeti ya mwaka 2003/2004.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kutoa maoni ya Kamati kuhusu Fungu Na. 47 la Wizara ya Ujenzi, naomba kuchukua fursa hii kwa niaba ya Kamati kwa kupongeza na

kuunga mkono utaratibu mpya wa Bunge wa kujadili mipango na makadirio ya Wizara mbalimbali ambao umeanza mwaka huu baada ya ule wa Kamati za Kisekta. *(Makofi)*

Aidha, nachukua fursa hii kuwapongeza kwa dhati Wabunge wote wapya waliochaguliwa kuingia Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Bunge lako Tukufu kwa kupitia Kamati zake linapata fursa ya kuchambua kwa undani na kwa ufasaha mpango wa bajeti ya Serikali kwa mwaka unaohusika.

Aidha, chini ya utaratibu huu, Bunge lako Tukufu linapata maelezo ya kina kutoka kila Wizara kuhusu dira, majukumu ya Wizara pamoja na taarifa ya utekelezaji wa maagizo ya Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati yetu ilipata taarifa ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Ujenzi kwa kipindi cha mwaka 2002/2003 pamoja na mafanikio na matatizo yaliyojitokeza wakati wa utekelezaji wa mpango wa mwaka jana. Aidha, Kamati ilipata maelezo kuhusu kazi zilizopangwa kufanywa na Wizara katika kipindi cha mwaka wa fedha cha 2003/2004 na maombi ya fedha kwa kazi hizo na hivyo kutoa nafasi kwa wananchi kupitia wawakilishi wao kujua mipango ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Kanuni za Bunge kifungu 103(B)(1) Toleo la 2003, napenda niwatambue kwa majina Wajumbe wa Kamati ya Miundombinu ambao ni hawa wafuatao:-

Mheshimiwa Profesa Henry Mgombelo, Mwenyekiti, Mheshimiwa Henry Shekiffu, Makamu Mwenyekiti, wakati Wajumbe wa Kamati ni Mheshimiwa Lydia Boma, Mheshimiwa Zamda Bozzen, Mheshimiwa Dr. Batilda Burian, Mheshimiwa Robert Buzuka, Mheshimiwa Abdallah Feruzi, Mheshimiwa Ally Karavina, Mheshimiwa Dr. Thadeus Luoga, Mheshimiwa Mohammed Missanga, Mheshimiwa Dr. James Msekela, Mheshimiwa James Musalika, Mheshimiwa Frank Mussati, Mheshimiwa Profesa Daimon Mwaga, Mheshimiwa Yete Mwalyego, Mheshimiwa Ludovick Mwananzila, Mheshimiwa Sijamini Mohammed Shaame, Mheshimiwa Maria Watondoha na bila kujisahau mimi mwenyewe Mheshimiwa Ibrahimu Marwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mawazo waliyochangia pamoja na hoja zao katika Mpango wa Makadirio ya Bajeti ya mwaka 2003/2004 ya sekta hii ni ya kina na endapo Wizara itayazingatia yatalisaidia Taifa katika juhudi zake za kukuza uchumi na maendeleo. Hii inatokana na ukweli kwamba miundombinu ni ngazi muhimu katika kukuza maendeleo ya nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati iliridhishwa na maandalizi ya mawasilisho yaliyofanywa na Wizara ya Ujenzi kuhusu Mpango wa Makadirio ya Bajeti ya mwaka 2003/2004. Napenda kuchukua fursa hii kumpongeza Mheshimiwa John Magufuli, Waziri wa Ujenzi, pamoja na Mheshimiwa Naibu Waziri, Mheshimiwa Hamza

Mwenegoha, Katibu Mkuu pamoja na watumishi wote wa Wizara kwa kazi nzuri waliyoifanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu utekelezaji wa Uushauri wa Kamati kwa mwaka 2002/2003. Napenda kuchukua fursa hii, kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa Kamati yangu imeridhishwa na hatua zilizochukuliwa na Wizara za kutekeleza maelekezo yote kwa kadri ilivyoweza. Nachukua tena fursa hii kuipongeza Wizara kwa juhudi zilizofanywa katika utekelezaji wa maagizo ya Kamati kwa mwaka 2002/2003. *(Makofi)*

Kamati ilipata taarifa ya utekelezaji wa maagizo ya Kamati ya mwaka 2002/2003 kuwa maeneo yaliyofanyiwa kazi ni Dira ya Wizara, masuala ya wataalam, ushirikishwaji wa wananchi katika ujenzi wa barabara, mipaka ya maeneo ya barabara, majukumu ya *TANROADS*, barabara za kuunganisha Mikoa, zoezi la kusajili magari kwa namba za Serikali na mashirika ya umma na pia uuzwaji wa nyumba za Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu utekelezaji wa malengo ya Wizara kwa mwaka uliopita wa 2002/2003. Taarifa ilitolewa na Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi kuhusu utekelezaji wa mipango ya Wizara kwa mwaka 2002/2003 kuwa katika kipindi hicho Wizara ilipata mafanikio na changamoto zifuatazo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imepata mafanikio makubwa katika utekelezaji wa mipango ya maendeleo kwa mwaka 2002/2003 kama ifuatavyo:-

Kwanza, mtandao wa barabara za Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki, kuanzisha Wakala wa Majengo (*TBA*); kutathmini vyanzo vya mapato ya Mfuko wa Barabara; kuimarisha kwa Wakala wa *TANROADS*; kudhibiti uzito wa magari katika barabara; zoezi la kusajili magari ya miradi yenye namba za kiraia; kukamilika kwa Sera ya Ujenzi; ununuzi wa kivuko cha Kilombero na Ukara - Ukerewe; kukamilika na kuanza kwa baadhi ya Miradi ya Maendeleo kama barabara ya Somanga – Masaniga km. 33 pamoja na daraja la Mto Matandu. Barabara ya Nangurukuru – Mbwemkulu km. 95, barabara ya Mbwemkulu – Mingoyo km. 95, Dodoma – Manyoni km 123 na Manyoni – Singida km 109.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ilipata changamoto katika miradi yake na kuathiri utekelezaji wa kazi za barabara kutokana na sababu zifuatazo:-

Ufanisi duni wa baadhi ya Makandarasi katika kutengeneza barabara; upungufu wa mitambo ya kuwawezesha Makandarasi wazalendo kumudu utekelezaji wa kazi za barabara; baadhi ya wahisani kuchelewa kutoa fedha kufuatana na makubaliano yaliyowekwa hivyo kusababisha kuchelewa kuanza kwa mradi kulingana na mkataba; upungufu wa fedha za kutosha kulingana na mahitaji halisi ya miradi ya maendeleo na kazi za matengenezo ya barabara; na urasimu uliopo katika kutoa zabuni hasa kwa miradi ya wahisani huchelewesha kuanza kwa miradi.

Mheshimiwa Naibu Spika, malengo ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2003/2004 ni ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali. Katika Mpango wa Bajeti wa Wizara ya Ujenzi kwa mwaka wa fedha 2003/2004, Wizara inatarajia kukusanya jumla ya shilingi 3,724,944,000 kutokana na vianzio mbalimbali kwa ajili ya kufanya mapitio ya mfumo wa utendaji, kutoa kipaumbele katika ukarabati na ujenzi wa barabara kwa kufuata Kanda Kuu za Usafirishaji, kuweka mazingira mazuri ya upatikanaji wa zana za ujenzi kwa kuimarisha karakana za Serikali, kuendeleza mafunzo kwa Wahandisi Washauri na Makandarasi wa kizalendo na kutafuta vyanzo vingine vya fedha za Mfuko wa Barabara ili ukidhi mahitaji ya ujenzi na matengenezo ya barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango pia unalenga katika kuhakikisha usanifu wa barabara mpya na unazingatia hifadhi za mazingira, usalama wa watumiaji wote na kuandaa utaratibu mzuri wa kusimamia sheria ya udhibiti wa uzito wa magari na matumizi bora ya barabara kwa madreva. Malengo mengine ni kutambua mipaka ya maeneo ya barabara (*Road Reserve*), kutayarisha ramani za barabara zitakazoonyesha mipaka ya miliki ya barabara zote za umma, kuendeleza teknolojia ya nguvu kazi na kuwapa uwezo wananchi kushiriki kazi za matengenezo ya barabara katika maeneo yao bila kusubiri msaada kutoka Serikalini.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni na ushauri wa Kamati, Dira ya Wizara. Kamati inasisitiza kwamba pamoja na Wizara kuwa na mpango mzuri wa 2002/2003, mipango hiyo ilenge katika kupanua na kuboresha mtandao wa barabara muhimu kwa lengo la kufikia malengo ya Dira ya Taifa ya mwaka 2025 kwa kuzingatia uwezo tulionao.

Kamati inashauri kwamba Dira ya Wizara izingatie uwezekano wa kuendeleza uchumi wa kijiografia kwa kutumia nafasi tuliyonayo ya kuwa nchi yenye rasilmali za kutosha na kuzungukwa na nchi zaidi ya nane ambazo nyingi ni *landlocked countries*. Aidha, Kamati inashauri kuwa barabara za mipakani zitengenezwe na ziimarishwe. (*Makofi*)

Kamati inasisitiza kuwa katika Dira ya Wizara ihusishe pia mchango wa sekta binafsi katika upanuzi wa mtandao na msisitizo uwekwe katika kutumia malighafi zinazopatikana hapa nchini. Wizara iandae programu ya muda maalum (*Action Plan*) ili kupima *performance* ya utekelezaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa vile ukarabati wa barabara ni muhimu sana katika kuhakikisha kuwa barabara zinapitika wakati wote, Kamati inashauri kuwa Dira ya Wizara izungumzie umuhimu wa *maintenance culture* ili matengenezo yasigharimu mamilioni ya fedha baadaye. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu kupambana na rushwa. Kamati inaendelea kuipongeza Wizara kwa juhudi zinazoendelezwa na Wizara katika kupambana na tatizo kubwa la rushwa. (*Makofi*)

Kamati inapendekeza kuwa Wizara ibaini namna ya kudhibiti udanganyifu katika vituo vya mizani. Kamati ilipotembelea Kituo cha Mizani Kibaha ilibaini kuwa mizani

bado ina tatizo la *configuration*. Ili kuepuka usumbufu huo Wizara ijaribu kupata vyombo vya kisasa zaidi ili kuondoa tatizo hilo. Aidha, suala la asilimia tano katika Sheria kama *allowance* ya mizigo iliyozidi bado ina utata. Kamati inashauri kipengele hicho cha Sheria kipitiwe upya ili kuepuka usumbufu, udanganyifu na mianya ya rushwa. (Makofi)

Kamati inashauri kuwa ili kupunguza manung'uniko kuhusu ugawaji wa zabuni kwa Wahandisi na Makandarasi na kuepusha mianya ya rushwa kazi hizo ziwe zikitangazwa kwa uwazi zaidi na kufuata kanuni zote za zabuni kama ilivyoainishwa katika Sheria ya Manunuzi Na. 3 (*The Public Procurement Act*) ya mwaka 2001.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu ujenzi wa majengo ya Serikali Mijini na Vijijini, Kamati inapendekeza kuwe na viwango (*standards*) vya ujenzi vinavyokubalika na wananchi washirikishwe. Aidha, Kamati inashauri kuwa kazi zisimamiwe na wahandisi wenye ujuzi ili kuepusha usumbufu.

Kamati inashauri kuwa Wizara ya Ujenzi isaidie kutoa Wahandisi wenye sifa ili kusimamia ujenzi wa majengo na barabara kulingana na Sheria za *CRB* na *ERB*.

Kamati yangu inaishauri Serikali kuwapa kipaumbele Wahandisi na Makandarasi wazalendo wenye uwezo wa kufanya kazi badala ya kuendelea kuwatumia wataalam kutoka nje ya nchi. Aidha, Kamati inashauri pia wataalam wazalendo walipwe vizuri ili kuwapa motisha na ikiwezekana wasaidiwe kuanzisha Benki/Mfuko utakaowasaidia katika kununua vifaa na mitambo kwa kazi zao. (Makofi)

Kamati iliona tatizo kubwa linalowakabili Makandarasi wazalendo kuwa hawana vifaa na mitambo ya kisasa ya kuwawezesha kupata kazi, hivyo tunaishauri Serikali kupunguza kodi za mitambo na vifaa vya ujenzi au Serikali iwadhamini Wahandisi ili walipe baada ya kuanza kufanya kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu ushirikishwaji wa Wanawake katika Ujenzi wa Barabara. Kamati inaendelea kuipongeza Wizara kwa kuona umuhimu wa kuwa na ushiriki mkubwa wa wanawake katika kazi za barabara katika ngazi zote za utungaji sera, upangaji mipango, utekelezaji na ufuatiliaji wa miradi ya barabara. Kamati inashauri Serikali kuwatia moyo wanafunzi wa kike kupenda masomo ya sayansi ili kuwa na uwiano katika sekta hii. (Makofi)

Kamati pia inapendekeza wanavijiji washirikishwe katika ujenzi wa barabara za Vijijini ili kuwapa ajira na hamasa ya kulinda barabara zao. Aidha, Kamati inashauri kuwa sekta binafsi (*Private Sector*) zihusishwe katika ujenzi wa barabara badala ya kuiachia Serikali peke yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu hifadhi za barabara na alama za barabarani. Kamati ya Miundombinu ilitembelea miradi mbalimbali ya barabara na kujionea hali halisi ya miradi hiyo. Pamoja na kazi nzuri inayofanywa na Wizara katika kuweka alama za hifadhi za barabara Kamati inashauri utaratibu huu uendelee kwa nchi nzima. Aidha,

Kamati inapendekeza kuwa elimu bado inahitajika zaidi kwa wananchi kwa vile wengi wanaendelea kutumia maeneo yaliyoachwa wazi kwa ajili ya hifadhi.

Kamati inaishauri Serikali kuwa uwekwe utaratibu mzuri wa kuzuia ujenzi na matumizi ya hifadhi za barabara (*Road Reserve*). Aidha, adhabu kali itolewe kwa mamlaka inayohusika na kulinda hifadhi hizo kwa kushindwa kulinda maeneo yaliyotengwa itokeapo yametumika vinginevyo. (*Makofi*)

Kamati inashauri kuwa kwa vile alama za barabarani (*Road Signs*) zinaibiwa sana, Serikali ibuni teknolojia nyingine ambayo itatumika kuwekea alama hizo. Aidha, Kamati inapendekeza Wizara ishirikiane na Ofisi ya Rais, TAMISEMI ili Halmashauri husika ziweze kusimamia zoezi zima la kulinda barabara.

Kamati inashauri kuwa alama au njia za kusafirishia mifugo (*stock routes*) ziimarishwe. Suala la usafirishaji wa makundi ya mifugo utafutiwe ufumbuzi ili kuimarisha hifadhi na utunzaji wa barabara. Aidha, agizo la Mheshimiwa Rais, la kupiga marufuku kusafirisha mifugo barabarani lizingatiwe. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu majukumu ya *TANROADS*. Kamati inapendekeza kuwa Wizara iboreshe muundo wa *TANROADS* ili waweze kusimamia miradi kwa ufanisi na kwa gharama ndogo kwa kuondoa Ofisi za Kanda na kuimarisha Ofisi za Mikoani. (*Makofi*)

Kwa kuwa jukumu la *TANROADS* ni kusimamia utekelezaji wa kazi za barabarani, Kamati inapendekeza *TANROADS* wajenge utamaduni wa ukarabati wa barabara wa mara kwa mara (*Regular Maintenance*) ili kuhudumia uhai wa barabara.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu barabara za kuunganisha Mikoa. Kamati inaishauri Serikali ifanye matengenezo ya mara kwa mara kwa barabara zote nchini. Kutokana na kukamilika kwa daraja la Mto Rufiji, Kamati inashauri kuwa daraja hilo liwekewe ulinzi wa saa 24 na kufungiwa vifaa vya usalama ili kuhakikisha kuwa daraja hilo lipo katika hali ya usalama zaidi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu uuzaji wa nyumba za Serikali. Kamati ilipata maelezo ya kina kuhusiana na utaratibu mzima wa uuzwaji wa nyumba za Serikali. Kamati inashauri kufanya tathmini ya zoezi zima la uuzwaji wa nyumba za Serikali ili kubainisha kasoro zilizojitokeza katika zoezi hilo. Aidha, Serikali iongeze kasi ya ujenzi wa nyumba ili watumishi wasio na nyumba wapatiwe mahali pa kuishi. (*Makofi*)

Kamati inashauri uanzishwe Mfuko wa Mikopo ya Wafanyakazi wa Serikali kwa ujenzi wa nyumba. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu vyanzo vya Mapato, mfuko wa barabara (*Road Fund*). Kamati inashauri kuwa ni vema kutafuta vyanzo zaidi katika kutunisha Mfuko wa Barabara (*Road Fund*) badala ya kutegemea *Fuel Levy* pekee, kwani fedha zinazotolewa mara nyingi huwa hazitoshi hasa katika utengenezaji wa barabara za Vijijini. Kamati

inapendekeza vyanzo kama vile ada ya ukaguzi wa magari wa kila mwaka, usajili wa vyombo vya usafiri na kadhalika vipendekezwe kama vyanzo vya mapato ya Mfuko wa Barabara. *(Makofi)*

Kamati inashauri pia kuwa jukumu la Halmashauri kujenga barabara muhimu lihamie kwa *TANROADS* maana mapato ya Halmashauri yanatarajiwa kupungua sana kutokana na kupunguzwa kwa vyanzo vya kodi zenye kero. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu maombi ya Fedha kwa mwaka wa Fedha 2003/2004. Baada ya Kamati yangu kupitia na kujadili kwa kina Bajeti ya Wizara ya Ujenzi imeomba kuidhinisha kiasi cha shilingi milioni 244,588.37. Kati ya hizo shilingi milioni 114,708.80 ni za hapa na shilingi milioni 129,879.57 ni za nje.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mara nyingine tena napenda kukushukuru wewe mwenyewe kwa kunipa nafasi hii na pia Kamati inawashukuru Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, Mheshimiwa John Magufuli, Mheshimiwa Naibu Waziri, Mheshimiwa Hamza Mwenegoha, Katibu Mkuu, Ndugu John Kijazi pamoja na wataalam wote wa Wizara ya Ujenzi, kwa ushirikiano wao kwa Kamati ya Miundombinu hasa wakati wa ziara ya kutembelea miradi na kupitia Bajeti ya Wizara ya mwaka 2003/2004. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mwenyekiti wa Kamati ya Miundombinu, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Makamu Mwenyekiti wa Kamati, Mheshimiwa Henry Shekiffu, kwa ushauri na busara zake zilizoweza kumsaidia Mwenyekiti kuiongoza Kamati. Naomba pia niwashukuru kwa namna ya pekee wanakamati wenzangu, kwa mchango wao mkubwa wa kupitia na kuchambua Mpango wa Makadirio ya Bajeti ya Wizara hii kwa uadilifu na hivyo kufanya kazi yangu kama Mwenyekiti kuwa rahisi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia kuchukua fursa hii kumshukuru Katibu wa Bunge, Ndugu Kipenka Mussa, Katibu wa Kamati ya Miundombinu, Bibi Justina Shauri na wafanyakazi wengine wa Ofisi yako, kwa kuihudumia Kamati na kusaidia katika maandalizi ya taarifa hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Miundombinu na kwa niaba ya wananchi wa Jimbo la Musoma Mjini, naomba kuwasilisha na kuunga mkono hoja hii. Ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. MOHAMED JUMA KHATIB - MSEMaji WA KAMBI YA UPINZANI KWA WIZARA YA UJENZI: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuchukua nafasi hii kukushukuru wewe binafsi, kwa kunipa nafasi hii ili nitoe maoni kwa niaba ya Kambi ya Upinzani kuhusu Bajeti ya Wizara ya Ujenzi kwa mwaka wa fedha 2003/2004 kwa mujibu wa Kanuni za Bunge kifungu cha 43(b)(c) toleo la 2003.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia napenda kuchukua nafasi hii kuwashukuru sana na kuwapongeza kwa nguvu kubwa wapiga kura wa Jimbo langu la Chonga na wenzao wa Majimbo mengine yote ya Pemba, kwa kung'ang'ania sawa sawa uamuzi wao wa

kukiunga mkono Chama cha *CUF* kwa kuwapigia kura nyingi wagombea wake na kukikataisha tamaa Chama cha Mapinduzi lakini zaidi kukipatia Chama hicho matunda kinayostahili.

Aidha, ninawapongeza Waheshimiwa Wabunge wote wapya katika Bunge hili Tukufu na kwa wale wenzangu kutoka Chama ngangari cha *CUF*, kwa kweli sasa kazi ndiyo inaanza na ndiyo kwanza jua la mabadiliko linachomoza. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia ninachukua fursa hii kuwapongeza Waheshimiwa Wabunge wenzetu Mheshimiwa John Malecela, Mbunge wa Mtera na Mheshimiwa Anne Kilango, Mbunge wa Viti Maalum Wanawake, kwa kufunga pingu za maisha siku ya Jumamosi tarehe 28 Juni, 2003 pamoja na wengine waliofanya hivyo katika siku za karibuni. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Tanzania ni nchi kubwa sana na ufanisi wake wa kiuchumi na hata ule wa kisiasa na kijamii, unategemea sana mtandao bora wa barabara zinazopitika kwa mwaka mzima na pia uimara wa madaraja.

Barabara na madaraja bora ni sehemu ya muundombinu wa kiuchumi (*economic infrastructure*) na ni nyenzo muhimu kwa nchi yoyote inayotaka kupiga hatua mbele katika maendeleo ya kiuchumi, kijamii na hata kisiasa. Sekta ya ujenzi kupitia sekta ndogo ya barabara inao uwezo mkubwa mno wa kuibadilisha Tanzania kimaendeleo, kwa kutoa mchango mkubwa katika kuongeza Pato la Taifa la kila mwaka, kusaidia juhudi za kuufuta umaskini, kufutilia mbali tatizo la njaa, kuongeza mshikamano wa Kitaifa wa Watanzania na hata kuimarisha usalama wa Taifa zima.

Mheshimiwa Naibu Spika, jukumu namba moja la Wizara ya Ujenzi katika nchi iliyo nyuma mno kimaendeleo kama Tanzania, ni lazima liwe ni kuhakikisha barabara zote nchini zipo katika ubora wa hali ya juu na zinatunzwa vema na kwa hali hiyo kupitika muda wote. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ni jambo la msingi kuhakikisha wazalishaji wa mashambani na viwandani wameunganishwa na walaji au masoko kupitia mtandao makini wa barabara na madaraja. Barabara bora ni sehemu muhimu ya mfereji au mkondo wa usambazaji wa bidhaa (*distribution channel*). Barabara bora pia humaanisha bidhaa bora na bei bora kwa walaji na wazalishaji. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa taarifa ya hali ya uchumi ya Taifa katika mwaka 2002 kama ilivyotolewa mwezi Juni, 2003, zaidi ya asilimia 70 ya mizigo na abiria nchini husafirishwa kwa kutumia njia ya barabara na majini na asilimia 64 ya mizigo ya nchi jirani husafirishwa kwa njia hii. Takwimu hizi zinaonyesha bayana umuhimu wa barabara na madaraja katika kuujenga na kuusisimua uchumi na pia katika kuwatoa wananchi katika dimbwi la umaskini, kwa kuwaongeza makusanyo ya fedha za kigeni. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Wakala wa Barabara (*TANROADS*) tangu ulipoanzishwa tarehe 1 Julai, 2000, unalo jukumu la kuzifanyia matengenezo barabara zote kuu na za Mikoa zenye urefu wa km 35,000. Barabara za Wilaya na zile za Vijijini limeendelea kuwa ni jukumu la Halmashauri husika za Wilaya, Miji, Manispaa na jiji kupitia uratibu wa TAMISEMI.

Kwa sasa *TANROADS* wanawatumia zaidi Makandarasi kutengeneza na kujenga barabara kuliko matumizi ya vikosi vyake (*Force Account*). Ni wazi kabisa kwamba zipo faida nyingi za kuwatumia Makandarasi kama sehemu ya taratibu na mbinu mpya za kufanya kazi za Serikali, kwa maana ya *outsourcing* au *contracting out*, lakini mbinu hizo za kufanya kazi za umma kiuchumi zaidi, hufanikiwa sana katika zile Serikali na Taasisi za Kiserikali zisizo na dalili wala harufu yoyote ya rushwa.

Kwa mazingira ya Tanzania na kwa hali ya rushwa kama ilivyo sasa ndani ya Serikali na Taasisi zake, upo uwezekano mkubwa wa Makandarasi wa ovyo ovyo kupata kazi za ujenzi wa barabara na kuzijenga barabara hizo ovyo ovyo pia. Kwa mfano, barabara ya Shinyanga na Bariadi –Safiwi ilikuwa na usimamizi dhaifu kwa taarifa ya *CAG* ya mwaka 2001, barabara ya Kigoma *Rural* inasemekana kujengwa na *Incompetent Staff* kwa mujibu wa taarifa ya *CAG* na vivyo hivyo kwa *Singida Rural Roads* yaani Kititimo - Kinyamshindo na Singida – Gumanga. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuwepo kwa vyombo kama Bodi za Usajili wa Makandarasi na Wahandisi au hata Baraza la Taifa la Ujenzi si kinga tosha dhidi ya rushwa ndani ya Wizara ya Ujenzi. Mkusanyiko mkubwa wa Taasisi mbalimbali ndani ya Wizara ya Ujenzi bado haujafuta tatizo la Makandarasi wasiofaa kupewa kazi na bado barabara nyingi nchini zinaendelea kujengwa na kutengenezwa kwa kiwango cha chini. Tatizo kubwa ni rushwa sugu (*entrenched corruption*) ndani ya vyombo vya utekelezaji na vile vya udhibiti. Taarifa za kila mwaka za *CAG* ikiwemo ya mwaka 2001 bado zinaonyesha kuwa tatizo la kukatiana *ten percent* ni kubwa sana ndani ya Wizara na kuna harufu ya rushwa. Matalani *doubtful payment* yaani malipo ya mashaka yalikuwa milioni 12.

Mheshimiwa Naibu Spika, ufumbuzi wa matatizo haya si wa kupanga na kupangua safu za watendaji tu bali upo katika maamuzi ya kimsingi ya kisiasa. Kinachotakiwa ni utashi wa kisiasa ambao bado uongozi haujauonyesha. Tunaitaka Serikali itumie kwa makini fedha chache zinazopatikana kwa manufaa makubwa (*value for money*). (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na umakini mdogo wa *TANROADS* na Wizara kwa ujumla, Makandarasi wamekuwa wakichukua muda mrefu mno kumaliza mradi mmoja na tena katika hali ya kusuasua na ubora wa kazi unaotia shaka.

Kwa mfano, ujenzi wa barabara ya *Wazo Hill* hadi Bagamoyo ni km 43 tu na ujenzi wa barabara za Jiji la Mwanza ni km 58 tu, ni kati ya miradi iliyochukua muda mrefu sana na bado inaendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kuelekea mwishoni baada ya kelele nyingi za wananchi, ubora halisi wa barabara kwa mfano ya kona ya *Wazo Hill* hadi Bagamoyo ni wa kutia shaka. Si ajabu kusikia Mkandarasi wa barabara hiyo tayari amekwishapewa kazi nyingine kubwa zaidi mahali pengine nchini Tanzania na ana baraka zote za Wizara na *TANROADS*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu kudhibiti uzito wa magari. Ni jambo la kusikitisha kuona kwamba Serikali imekuwa inafanya mzaha katika kudhibiti uzito wa magari na hasa katika barabara kuu. Njaa na tamaa za watu wachache zimekuwa zikiwabebesha Watanzania mzigo mzito wa umaskini unaoongezeka kila siku kwa:-

Kwanza, kwa kuchangia katika kuziharibu barabara na kwa hali hiyo kuanza kuhitaji matengenezo hata kabla ya muda ambao ungeliveza kustahili kiufundi na kwa hali hiyo kutumia fedha za nchi ovyo;

Pili, kuparaganyisha mfumo wa usafiri nchini kutokana na kufungwafungwa barabara kwa ajili ya matengenezo ambayo yasingelihatijika; na

Tatu, kuchochea ajali za barabarani na kwa hali hiyo watu wengi kupoteza maisha na mali kuharibiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu inaonekana tatizo kubwa huenda ikawa ni rushwa kuliko vifaa, tunapendekeza Mheshimiwa Waziri aonyeshe kwamba yeye ni mtu wa wananchi kwa kumaliza kabisa kero hii. Hatua madhubuti na za kweli zinaweza kabisa kumaliza tatizo la rushwa katika eneo zima la udhibiti wa uzito wa magari.

Mheshimiwa Naibu Spika, uaskari wa miavuli si urembo wa maneno kwenye hotuba na utoaji wa miito tu, bali ni pamoja na kuwajibisha na kuadabisha kwa haraka tena bila kumtazama mtu usoni kila inapobidi ili kuinusuru nchi na raslimali zake muhimu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu uuzaji wa nyumba za Serikali. Wakala wa Majengo Tanzania (*TBA*) tangu ulipoanzishwa mwaka 2002 kufuatia Sheria ya Bunge Na. 30 ya mwaka 1997, umejitwisha zaidi jukumu la kuuza nyumba 3,000 za Serikali zinazotakiwa kuuzwa kwa wanaozitumia, kwa kasi ya umeme hadi kufikia Mei, 2003 nyumba 2,979 zilikwisha kopeshwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, zoezi zima la kuuza nyumba za Serikali limetokea kuzua malalamiko mengi na halionekani kuungwa mkono na wananchi wengi wa nchi hii. Kuliko kuziba masikio na kuendelea kulifumbia macho zoezi hilo, Serikali inashauriwa kufanya yafuatayo:-

Kwanza, kuiangalia upya sera nzima ya kuuza nyumba za Serikali kwa lengo la kuona kama zipo sababu za msingi sana na zisizo na mbadala za kuendelea na zoezi hilo. (*Makofi*)

Pili, kujibu kwa kina hoja kadhaa zinazotolewa na watu mbalimbali na makundi tofauti ya watu kuhusu uhalali na sababu (*rationale*) za kuwepo zoezi hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu, kuna taarifa kuwa kabla ya kuuza nyumba hizo, zimefanyiwa ukarabati kwa fedha za Serikali na kuuzwa kwa wahusika ambao ni viongozi kwa bei ya kutupwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa azma na Sera ya ukweli ya CCM, tunaitaka Serikali kufanya tathmini ya kina juu ya hali ya nyumba hizo, ukarabati uliofanywa, bei iliyozwa na wahusika waliouziwa na taarifa hiyo iwasilishwe kwa Kamati husika na hatimaye hapa Bungeni. (*Makofi*)

Aidha, nne, tuna taarifa kuwa nyumba mpya za Serikali zinajengwa maeneo ya Mbweni nje kabisa ya eneo la katikati ya Jiji zaidi ya km 40. Je, Serikali imefikiria gharama itakayoingia kwa viongozi wa Serikali kukaa huko na kila siku kusafiri zaidi ya km 80 kwa magari ya Serikali gharama itakayolipwa na walalahoi ambao hata mlo mmoja kwa siku hawana uhakika nao? Isitoshe magari yatachakaa mapema na kuleta gharama ya ziada kwa matengenezo yao au kwa ununuzi wa magari mengine mapya. (*Makofi*)

Tano, tunaitaka Serikali kusitisha haraka zoezi hilo hadi hapo maswali yote yenye utata yatakapojibiwa. Tuna mashaka kuwa kuna maslahi ya watu binafsi badala ya maslahi ya Taifa katika suala hili. Nyumba na mali mbalimbali za Serikali na hasa zile zisizohamishika, si sawa na tai ya shingoni ya mtu binafsi au kilemba cha mtu binafsi. Kumpa mtu binafsi mali ya Watanzania wote, ni wazi kunahitaji rufusa na ridhaa ya Watanzania wote na si vinginevyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, sita, tatizo la kuuza nyumba hata tukiendelea kulifumbia macho linaashiria wingu nene la rushwa ya kitaasisi kama inavyohalalishwa hakuna mantiki kukarabati nyumba kwa milioni 100 na kuuza kwa milioni 40 kama si rushwa ya Taasisi. Ni kwa msingi huo, Kambi ya Upinzani inaitaka Serikali iache ukali, ijibu maswali ya Wabunge kwa niaba ya wananchi na iwasilishe taarifa kamili juu ya hali ya mali ya Watanzania kwa wawakilishi wao yaani Bungeni. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, *NBMM* ni taasisi ya zamani kabisa ikiwa sasa ina umri wa karibu miaka 22 tangu ilipoanzishwa kupitia Sheria ya Bunge Na.9 ya mwaka 1981. Bodi hii ndiyo msimamizi na mwendelezaji namba moja wa fani za uboharia na ugavi katika Tanzania. Pamoja na umri wake mkubwa, bado bodi hii haijafanikiwa kuepusha rafu katika eneo la ugavi, manunuzi na uboharia ndani ya Serikali na ni jambo la wazi kwa watu wengi kwamba:-

(a) Bado upo ununuzi wa vifaa hewa na hata huduma hewa unaofanywa na Maafisa Ugavi wa Serikali mathalan taarifa ya *CAG 2001*, inaonyesha *stores not taken on ledgers* ya mamilioni ya shilingi kwa ajili ya *Bailey Bridge* wala hakuna taarifa ya kupokelewa wala ya wapi ilikopelekwa. (*Makofi*)

(b) Bado vipo vifaa vinavyonunuliwa na Serikali vikiwa na ubora wa chini na bei zilizozidishwa kwa makubaliano maalum kati ya wauzaji na Maafisa Ugavi wa Serikali kutokana na shinikizo la kukatiwa *ten percent* ambayo ni rushwa ya wazi kama ilivyo kwenye taarifa ya CAG ambako katika Barabara za Singida zilizotajwa hapo juu, *Culverts* hazikuwekwa kabisa japo zimelipiwa. (Makofi)

(c) Upo udanganyifu wa aina kadhaa wenye nia ya kuiibia Serikali pamoja na waajiri wengine ambao unafanywa na Maafisa ambao wanatambulika na bodi, mathalani taarifa ya CAG inaonyesha upotevu wa wazi wa shilingi 27,507,617 kwa mwaka 2000/2001 ama kwa makusudi au kutokana na taaluma ndogo ya Maafisa ugavi.

(d) Fani nzima ya ugavi imeanza kupoteza heshima yake mbele ya jamii na inaanza kufananishwa na rushwa, kutowajibika, uzembe, wizi, ubadhirifu na kadhalika. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, inapendekezwa hatua zifuatazo zichukuliwe kwa lengo la kunusuru kuzama kwa taaluma nzima ya ugavi na uboharia:-

(i) Ni lazima sheria nzima iliyoanzisha *NBMM* iangaliwe upya kwa lengo la kuona sheria hiyo ni kwa vipi inaenda sawa na mazingira ya sasa ya kisayansi na kiteknolojia, kitaaluma, kijamii, kiuchumi, kisiasa na kadhalika.

(ii) Bodi nzima ni lazima sasa ipigwe tochi upya na ni lazima Serikali iondokane na tabia yake ya siku nyingi ya kuteua wajumbe wa bodi mbalimbali ikiwemo bodi hii kwa vigezo vya kimwenzetu badala ya umahiri wa kazi inayohusika. Siasa iachwe katika uteuzi wa watu wa kusaidia vyombo vya kitaalamu na vizingatiwe vigezo vya kitaalamu na ujuzi tu. (Makofi)

(iii) Ufundishaji wa masomo yanayotahiniwa na bodi hiyo katika vyuo mbalimbali ni lazima uangaliwe upya. Wanafunzi wanaonekana kuikimbia fani hii ya ugavi na wanaoitaka wanachowazia ni *ten percent* zake tu wakati wa kufanya manunuzi. Mitihani ya Kitaifa inayoendeshwa na *NBMM* imekuwa na mazonge kadhaa na watahiniwa wamekuwa wakifeli kwa kiwango kinachoshtua!

Mheshimiwa Naibu Spika, bado jengo la Chimwaga mjini Dodoma halijaonekana kuwa na matumizi bora ya kiuchumi hata baada ya kurudishwa Serikalini kutoka CCM. Jengo hilo linaonekana kuwa bado ni mradi wa kimaonesho na kimikogo tu (*white elephant project*) na kuna kila sababu kwa Serikali kueleza matumizi sahihi ya sasa na hata ya baadaye ya jengo hilo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ieleweke wazi kwamba fedha nyingi sana za wakulima na wafanyakazi wa Tanzania zilitumika kujenga jengo hilo na bado zipo gharama za kuendelea kuwa na jengo hilo katika hali yake ya sasa kwani linaendelea kushughulikiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi ya Upinzani inaishauri Serikali ambayo inasifika sana kwa hatua zake za ubinafsishaji ilibinafsishe pia jengo hilo kama itapata ridhaa ya kufanya hivyo kutoka kwa wananchi ili liendelezwe na wawekezaji wengine hasa wa ndani ya nchi kwa lengo la kuwa na ukumbi wa Kimataifa wa mikutano au kuendelezwa na kuwa Chuo cha Elimu ya Juu kupitia mashirika yasiyo ya Kiserikali, dini na mengineyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ya Ujenzi inalo pia jukumu la kuimarisha usalama barabarani kwa kushirikiana na vyombo vingine kama Jeshi la Polisi, Mamlaka Kuu ya Leseni za Usafirishaji, Shirika la Viwango la Taifa na kadhalika. Ili kuimarisha usalama wa raia barabarani, Wizara ifanye haraka yafuatayo:-

(a) Iangalie kwa makini wimbi la wizi wa nguzo na vifaa mbalimbali ambavyo vimechorwa alama za barabarani kwa lengo la kukomesha kabisa tabia hiyo;

(b) Idhibiti wimbi kubwa la wizi wa mabomba na vyuma vinavyokinga madaraja hasa katika maeneo ya nje ya miji;

(c) Ipambane vikali na madreva kila siku wanaogonga vibanda vya kusubiria mabasi ya abiria hasa barabara ya Morogoro kati ya Mlandizi na eneo la *Fire*, Jijini Dar es Salaam;

(d) Ishirikiane na *TBS* na Mamlaka Kuu ya Leseni kuliangalia kwa makini wimbi la kubadilisha malori makubwa (hasa yale ya *Scania*) kuwa mabasi baada ya kujengewa bodi na pia malori aina ya *Fuso* pia kubadilishwa kwa kujengewa bodi na kuwa mabasi ya abiria waendao Mikoani. Lengo liwe ni kuona kama viwango husika vya mabasi maalum kwa abiria wa safari za mbali vimezingatiwa na wajengaji mabodi ili kuepusha ajali.

(e) Ihakikishe basi lolote lile linalotumia barabara lina milango ya dharura isiyo na utata wala mkanganyo;

(f) Ishirikiane na Jeshi la Polisi pia Mamlaka ya Leseni ili kudhibiti rushwa katika utoaji wa leseni za udreva na hasa kwa madreva wa mabasi ya abiria yaendayo Mikoani na yanayotumika mijini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, bado Wizara ya Ujenzi inaendelea kuongozwa na falsafa ya zimamoto katika menejimenti nzima ya vivuko. Kivuko kipyaa hakiletwi mpaka watu wafe kwenye maji mfano Mto Kilombero. Pia matengenezo ya mara kwa mara yenye lengo la kuziba ufa ili kuepuka kujenga ukuta hayafanywi mpaka kivuko kizimike *engine* katikati ya safari na hasahasa mpaka wananchi wafe au wataharuki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, imekuwa ni tabia sasa ya viongozi wa Serikali kupenda kujivisha nyuso za simanzi wakati wa kusoma hotuba zao kwenye mazishi, kuwazika Watanzania wanaokufa kwa makosa ya kizembe ambayo yalikuwa na kila

namna ya kuyazuia kama viongozi wa Serikali wangekuwa makini katika majukumu yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali isipende kukusanya fedha za wananchi tu kwenye nauli za vivuko. Ni muhimu ihakikishe usalama wa wananchi ndani ya vivuko hivyo na ikitokea ajali ya kizembe iambatane na wahusika wote tangu juu hadi chini kuwajibishwa kisawasawa. Ni lazima fidia ya kweli kweli ilipwe kwa wote walioathirika.

Kwa mwaka huu wa fedha 2003/2004, kwa vivuko vya Magogoni, Kigongo, Busisi na Bugenzi pia Kome kule Mwanza, pamoja na Kilombero (Morogoro), Pangani (Tanga) na Ilagala (Kigoma), Serikali itakusanya zaidi ya shilingi bilioni 1.7. Kwa mapato hayo, Serikali inatakiwa kweli kununua *life jackets* kwa kila abiria kwa kila kivuko na si kupiga porojo kwa hotuba tamu zenye ahadi za *life jackets* kila mwaka bila *life jackets* zenyewe kupatikana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, asilimia 75 ya barabara zilizo katika mtandao wa barabara za Jumuiya ya Afrika Mashariki zipo Tanzania. Jumla ya fedha zilizoombwa kwa ajili ya Tanzania kutoka wa wafadhili mbalimbali ni Dola za Kimarekani milioni 1,460 kwa ajili ya barabara zenye urefu wa km 4,880. Barabara zilizo chini ya Jumuiya hiyo ni bahati kubwa kwa Tanzania na kinachotakiwa kufanyika sasa hivi ni kuitumia vema nafasi hiyo. Lakini kwa ushirikiano kati ya Wizara na Wabunge wa Bunge la Afrika Mashariki, upo uwezekano wa kujenga hoja mbele ya Kenya na Uganda kwa lengo la kuongeza idadi ya barabara za Jumuiya zilizo ndani ya Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni jukumu la Waheshimiwa Wabunge wenzetu wa Bunge la Afrika Mashariki wanaoiwakilisha Tanzania, kusimama kidete kujenga hoja zitakazoisaidia Tanzania kuimarisha mtandao wake wa barabara toka barabara kuu hadi za vijijini, hatua kwa hatua. Ushirikiano wa nchi na nchi na hata ule wa kikanda na Kimkoa, huongozwa zaidi na sababu za kimaslahi hasa yale ya kiuchumi na kimkakati. Kupata barabara bora kupitia Jumuiya ya Afrika Mashariki ni hitaji muhimu la kiuchumi na kimkakati la Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, kumekuwa na harakati nyingi za ujenzi wa nyumba kubwa katika miji mikubwa na hasa mfumuko wa ujenzi wa majengo na ghorofa katika eneo la Kariakoo Jijini Dar es Salaam. Upo wasiwasi miongoni mwa wananchi wengi kuhusu ubora wa kiufundi wa majengo hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ni lazima ifuatilie viwango vya ujenzi wa maghorofa yanayojengwa harakaharaka katika maeneo yetu ya miji na hasa Dar es Salaam kwa lengo la kuepusha matatizo katika siku za usoni na hasa kulinda maisha ya Watanzania. Majengo hayo lazima yafuate viwango vinavyotakiwa, hasa kuzingatia maslahi na usalama wa watumiaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kama ilivyoelezwa hapa na Mwenyekiti wa Kamati, inashauriwa uwepo mkakati wa makusudi wa kulilinda daraja muhimu la Mto Rufiji kutokana hasa na unyeti wake wa kiuchumi na hata kiutawala wa nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hili si daraja la kulindwa na makampuni binafsi ya ulinzi bali litafutiwe walinzi wa uhakika na wananchi wa maeneo ya jirani wahamasishwe kushiriki katika ulinzi wa mali hiyo muhimu kwa Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, umoja na mshikamano wa Kitaifa vinaweza kuimarishwa sana kwa kuimarisha sekta ya barabara katika nchi nzima. Uchumi wa Taifa unaweza pia kuimarishwa kwa kuboresha barabara na madaraja.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati umekuwa ni wimbo wa Serikali kudai inajenga mshikamano wa Kitaifa, Serikali hiyo hiyo imeendelea kuyaacha maeneo mengi ya nchi hii na hasa yale ya vijijini bila ya barabara zozote za kuaminika miaka zaidi ya 40 tokea Uhuru. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni barabara duni na uongozi usio makini ndiyo vinasababisha kuwe na chakula cha ziada katika kona moja ya Tanzania na kuwe na njaa kali katika kona nyingine ya nchi hii hii. Bei kubwa za bidhaa mbalimbali hasa bidhaa za mashambani na nyingine zinazotegemeana na hizo zinatokana zaidi na ubovu mkubwa wa barabara.

Kuhakikisha barabara zote zipo katika hali njema mwaka mzima, kunamaanisha unafuu mkubwa wa maisha kwa mwananchi wa kawaida na hasahasa mwananchi wa kijijini. Kuondoa tatizo hilo kubwa huduma za barabara lazima ziimarishwe kwa manufaa ya Taifa na watu wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Waheshimiwa Wabunge, kwa nia ya kujuana tu, wakati nimemwita Msemaji wa Upinzani, sikumtaja jina anaitwa Mheshimiwa Mohamed Juma Khatib, hapa tunaye Waziri anaitwa Muhammed...

MBUNGE FULANI: Seif Khatib.

NAIBU SPIKA: Eeh, Muhammed Seif Khatib, yeye ni Mohamed Juma Khatib. *(Kicheko)*

Waheshimiwa Wabunge, nadhani wote mnazo ratiba za ugeni wetu mkubwa wa leo, sasa kutokana na ugeni huo muhimu nasitisha shughuli za Bunge mpaka wakati huo utakapofika.

(Saa 05.15 Asubuhi Bunge lilifungwa kwa muda kwa ajili ya Mapokezi ya Rais wa Malawi, Mheshimiwa Dr. Bakili Muluzi)

(Saa 06.15 Mchana Bunge lilirudia)

**SOME CHALLENGES TO AFRICA’S DEVELOPMENT EFFORTS AND THE
WAY FORWARD ADDRESS TO THE PARLIAMENT BY HIS EXCELLENCY
DR. BAKILI MULUZI - THE PRESIDENT OF MALAWI**

(Here the Speaker Procession Enter the Chamber)

SPEAKER: Mr. President of the Republic of Malawi, welcome to Parliament House. *(Applause)*

The President of the United Republic of Tanzania, Honourable Members, I had already informed the House that President of Malawi is graciously accepted our invitation to come to Dodoma to address this House, today at the appointed time. The appointed time is now my great honour and privileged to invite you Sir to address the House Mr. President, Welcome. *(Applause)*

H.E. DR. BAKILI MULUZI: Mr. Speaker, Sir and Honourable Members of the House.

Two months ago, when my brother His Excellency President Benjamin William Mkapa, delivered an eloquent address to the Fourth Congregation of Mzuzu University in Malawi, he correctly observed that we politicians, and really we politicians are prone to marathon speeches which always end up driving audience to sleep. *(Laughter)*

Record is said do you remember me brother? Well President Mkapa, is problem was that he was addressing an academic audience, but then his speech was so moving that no one went to anyway asleep including the hosts. *(Laughter)*

Fortunately for me, Mr. Speaker Sir, my audience this afternoon comprises the very politicians who deliver these lengthy speeches. This should be interesting to the people out there, who are watching to see how their politicians fare when they are at the receiving end of long speeches. And since I belong to the Executive club of the Arm of Government, I hereby, and I mean I hereby issue a presidential directive that says: “thou shalt not sleep during a long President speech!” And this is a Presidential degree. *(Laughter)*

But then in this House like this one of the people it may be unwise to talk about Presidential directives would clear because they remind all of us of dictators. So I am not only and I hope that I don’t drive you to sleep to bed.

Mr. Speaker, Sir, it gives me a great pleasure to stand here before this Honourable House today, in order to share some thoughts with you, specifically on the subject of challenges to our development efforts on the African continent and the way forward.

But before I proceed I wish to take the opportunity to thank you, Mr. Speaker and Your Excellency the President, and all the member of this August House, for according me the very special honour addressing the Parliament of the United Republic of

Tanzania. This House is a sacred place. It is a shrine, the place where the dreams, hopes and aspirations of the people of Tanzania are vested, represented and embodied.

Therefore, for a visitor like me to be invited to speak here is a great honour, which I cannot take for granted. Indeed it is a special expression of friendship not just for me but the people of Malawi. Allow me also, Mr. Speaker, Sir, to again thank the people and Government of the United Republic of Tanzania, for the truly wonderful reception and Hospitality that yiu have been extended to me and my delegation since we arrived two days ago. *(Applause)*

We have been very very well received and even when we arrived in Dodoma this morning, this is where I have seen the Party Cadres has not trusting the Police Escort. They took over in their motorcycle and I was asking who these people are? But this shows that, you know, they give me a very warm welcome. But Honourable Speaker and Honourable Members you not believe this that this is my first time to come to Dodoma. *(Applause)*

I should not be forgiven for that because I have come to Tanzania several times but my journey ends up in Dar es Salaam. You know when I was in the Private Sector I use to come at Kariakoo Market, visit Manzese, eat *ugali na nyama ya mbuzi*. *(Laughter)*

You know I was telling the audience at the Trade Fair what former President of South Africa Madiba Nelson Mandela told me. He said: "To me Bakili I have never been freely". What does he mean? He said when I was in the prison for 27 years they have to open a door and close the door for me. I came out of prison and became the President the same has going on. *(Laughter)*

They having to open a door for me and close the door for me, so I never been free. So I do hope that next time I come to Tanzania when I retire next year I can once again visit Kariakoo Market and Manzese. *(Laughter/Applause)*

Mr. Speaker Sir, Honourable Members for this House, my first message to this House and all the People of Tanzania is a message of good wishes from the people of Malawi. This message is reinforced by our strong belief in Malawi that the people of our two countries are really one people, members of the same family separated only by artificial borders. Our culture is pretty much was the same, so too our history, our challenges and our aspirations.

My presence today is in itself a reflection of the excellent relationship that exist between Malawi and Tanzania, relations that go back many, many years. Let it be said that all of us in this House and your counterparts in the Malawi Parliament who are in fact just siting open Parliament last week, have a duty to ensure that these relations grow from strength to strength.

Our bonds must grow from strength to strength because only through unity and a common front can we in this part of the world have a chance of achieving the development which is always on every Honourable member's lips in this House. Only by working together can we uplift the lives of our people.

This was the conviction expressed by the pioneers of Pan-Africanism, including such names as Ghana's Kwame Nkrumah, Ethiopia's Haile Sellassie and a great son of this soil on which I stand today by the name of Late Mwalimu Julius Kambarage Nyerere. *(Applause)*

Mr. Speaker Sir, please excuse me if I will found person I regard Mwalimu as one of my personal inspirations, which is why immediately after my Government took power in 1994, I invited him to come to Malawi. It had not been possible for the Mwalimu to visit Malawi before that, because of some minor problems he had with my predecessor, His Excellency the Life President then of our Republic, but this is a matter I have no wish to dwell on, only to say that we Malawians also had major problems with our departed Life President.

Mwalimu Nyerere's name always comes to mind whenever we discuss the problems facing Africa today. His contribution was not so much because he provided answers to big challenges we face but rather because more than most African leaders, he posed the hard questions and kept the big issues on the agenda.

It was the Mwalimu's articulation of this agenda and his attempts to carry it out that engaged most Africans, both those for or against his views. Nyerere's principled stand on decolonization and his own role in the liberation of Tanzania are well known.

Not only did he provide support and a home to virtually all the major liberation Movements in Africa, but he also provided refuge to many who fled from Banda's oppressive regime in Malawi. At enormous cost to his country, Nyerere stood firmly on sanctions against both South Africa and Rhodesia and in the process, lost financial support from the United Kingdom.

He was one of the most articulated spokespersons of the liberation movement and was constant and tireless in reminding the world of the terrible crime of apartheid. But more importantly for our current topic, that Nyerere was an ardent advocate of regional cooperation, going to the extent of postponing the independence of Tanganyika to wait for her neighbours in the African Community. *(Applause)*

Let me remind the House the on 12 February, 1979 addressing the Ministerial Conference of the Group of 77 under the theme of Unity for a New Order, the Mwalimu Said and I quote: "What we have in common is that we are all, in relation to the development world, dependent not interdependent Nations.

Each of our economies has developed as a by product and a subsidiary of development in the industrialized North, and is externally oriented. We are not the prime

movers of our own destiny. We are ashamed to admit it but economically we are dependencies semi colonies at best not sovereign states.

He also made a very unique observation which I find significant even today, namely that what amount of cooperation a country can expect to get from the rich countries depends on whether those countries think it is in their interest to help pull a country out of poverty. For instance the United States has found that it is necessary and in its interest to help Mexico because if Mexico's economy were to collapse, then its unemployed would flock to the United States. But Mwalimu noted that this does not apply to Africa, South of the Sahara and I quote.

“Africa South of the Sahara is isolated. That is the first point I want to make. South of the Sahara is totally isolated in terms of the configuration of developing power in the world of the 21st Century on its own. There is no centre of power for self interest, it is important to develop Africa. Not North America not Japan, not Western Europe. There's no self-interest to bother about Africa South of the Sahara. Africa South of the Sahara is on its own”. End of quote.

Mr. Speaker, Sir, during the conferences of African Nations held in the early years of our independence, the economic problems to be faced by independent Africa featured prominently. There was a consensus that the smallness and fragmentation of post-colonial African National markets constituted a major obstacle to sustaining meaningful economic operations.

The importance of achieving sustainable economic development through cooperation was therefore recognized even at this very early stage.

Mr. Speaker, Sir, today, the challenges of African Development are compounded by the globalization and liberalization of the world economy, greater economic integration of financial and money markets, and a shift towards the creation of large trading and economic blocs. These developments offer not only challenges but also timely opportunities to Africa and there is a need to broaden the concept of regionalism and to rethink Africa's regional integration strategy.

The past two decades have witnessed a resurgence of regional economic integration groupings at a global level.

The fundamental objectives for the formation of Africa's regional economic communities, such as the East African Economic Community to which Tanzania belongs, derive from the need of the member countries in such arrangements to achieve, individually and collectively, higher levels of development that would otherwise prove elusive.

The Treaty establishing the African Union makes it very clear that the realization of such a Union depends critically on the performance of the regional economic unions, which are the building blocks of the continental body.

Mr. Speaker, Sir, if we are honest, we must admit that although Regional Cooperation and integration have been on Africa's Development agenda for quite a long time while so far the approach has produced very limited results for the continent, considering the protracted efforts of Governments, Institutions and other players. African economies remain largely disconnected from one another, relatively underdeveloped and indeed most are stagnant.

The overall integration process has been fraught with many difficulties, not least of which are the lack of a concerted approach and direction, dispersed interventions and intentions and sometimes confused responsibilities among the many of players.

I have seen these problems at close range, because I have chairman of both COMESA and SADC. The difficulties I have referred to point to the need for more effort and commitment to promote Regional integration, as this remains the key solution to overcoming economic problems.

Mr. Speaker, Sir, ultimately, the African Union should be seen as a means of transforming the continent from a fragmented region of least developed and developing states into a strong and a unified federation of develop Nations. *(Applause)*

Indeed the current emphasis on integration is what led the formation of the African Union, with the New Partnership for African's Development which now known as NEPAD as the major supporting International initiative and I hope it can work.

The long years of the Pan African movement brought about the OAU. Thus, the founding of OAU is the evolutionary outcome of earlier regional and Pan-African gatherings. The founding fathers, the Heads of State and Government of 32 independent African countries met on May 25, 1963 in Addis Ababa, Ethiopia to lay the base for a common front.

A Charter establishing the movement for African unity was adopted and subsequently ratified by the participating Governments. Under the charter, a permanent body named the Organization of African Unit was launched.

Pan-Africanism represented a reaction against the oppression of the black man and the racial doctrine that marked the era of slavery. It evolved from a movement of self-assertion and resistance to enslavement in those early days, to organized forces with cultural and political claims. After the Second World War, it took on a continental dimension and came to represent the quest for continental unity.

The continued survival of this movement and its functional relevance to this day underlines the validity of the political, economic and strategic consideration behind Pan-Africanism. Thus from the beginning the need for economic cooperation was identified and was also incorporated into Article 2 of the Charter, which stated that: "The Members

States shall coordinate and continue harmonize their general policies especially in the vital sectors of the economy, transport and communications”.

Mr. Speaker, Sir, Honourable Members of the House, as we pay tribute to Pan-Africanism and its fallen and living heroes we must remind ourselves that the agenda Africa set for itself is far from finished. I repeat this is far from finished. Every honest observer must admit that Africa’s economic performance has been and continues to be dismal, very dismal in deed.

Most of our economies are marked by negative or zero growth rates. Africa’s lag vis-a-vis the rest of the world is astronomical and embarrassing. The continent of Africa is now so marginalized that our share trade is a shameful 0.7 percent.

Mr. Speaker, Sir, whenever we talk about the well being of mankind today, the subjects of globalization stand side by side with conflict and poverty because they are intertwined and work together in their impact on society.

We are all agreed that intrastate conflict and wars are severely undermining Africa’s efforts to develop and that peace is a prerequisite to development. And I stand by this statement and I do hope that His Excellency our President in Tanzania when you become the Chairman of SADC in August this year, you take this challenge because is very very important. *(Applause)*

But you must make sure that our region remain peaceful. The wars that we have seen amount of money that are spent to buy weapons of different kind instead of using the money in building schools and roads, should stop absolutely. *(Applause)*

Now when it comes to the causes of these conflicts there are two major lines of thought. The dominant theory tends to emphasis the internal factors within a Nations as the root causes of conflict. These factors have to do with lack of economic growth on the one hand, and poor governance, including the denial of human rights and lack of freedoms on the other.

The corresponding solutions offered for these challenges are, as might be expected economic growth and good governance. If only the economy could be made to grow, if only the ruling party could be made to behave according to certain rules, then there would be peace and bliss throughout the continent, so the argument goes.

This is a very attractive and indeed acceptable analysis, but its principal fault is that it does not adequately analyze the international or global, dimension of the economic challenges and conflicts.

Mr. Speaker, Sir, Honourable Members, the social philosophy of the emerging global economic order is that of individualism, survival of the fittest and winner takes it all.

As the wind of globalization continues to blow through Africa, rendering the world more selfish and greedy and as long as we continue to accept Western culture as superior over our own, the cultural glue that held African societies in one piece will continue to get weaker. *(Applause)*

The alternative perspective argues that while poverty is at the root of conflict and violence, and that human rights do indeed get violated these things do not simply exist but are created by the manner which a country or region is integrated into the global economy. The basis of this integration is the unequal exchange between what the country or region contributes to the global economy and what it gets in return.

The new world order is founded on the ideology of the free market, but behind the free market are big monopolies that control the markets from tobacco to sugar to diamonds and beef, our own beef. Violence and conflicts are rooted in a region's continued impoverishment by such a system. *(Applause)*

Let us look for a while at Africa's crippling debt burden and this very important. In 1995, according to United Nation Secretary-General Koffi Annan, Africa managed to pay \$25.4 billion of the \$86.3 billion of the interest, it owed to its creditors. In other words we could not even service our debt. Thus, instead of reducing its debt stock Africa actually increased it by a further \$60.9 billion. The debt goes on piling year after year.

Mr. Speaker, Sir, Honourable Members, the question you might ask, why do the creditors appear to be satisfied with receiving only about a third of the interest owed to them on past debt? One explanation is that, they cannot afford to ruin the potential market in Africa for their goods and for their future investments, which is what would happen if they forced Africa to make the debt payments in full.

Honourable Speaker, to deal with this situation our cooperating partners, as we like to call them, have created a concept of sustainable debt that can be paid out without ruining the economy. It is the same thing really, as sustainable poverty I may call, keeping poverty in Africa at a level where people do not actually fall down dead so that they can continue to be part of the equation. *(Applause)*

Let us think these to the bigger pictures. We should link these to the bigger picture. There are two important related questions, how do you the debts arise in the first place. How do you the debts arise in the first place, and why is very little in fact done to remove this formidable barrier to Africa's development, when it is generally recognize that without removing the debt burdens there is no hope, there is no hope for development in Africa?

These questions become important when we make the link between debt and economic development, and between the lack of economic growth and conflict, we can argue that one of the significant causes of conflict in Africa is the struggle for survival in a situation of scarce resources.

The debt imposes severe strain on these resources and therefore makes perpetual conflict inevitable. The struggle for resources, whether in Africa or anywhere else, manifests itself in the struggle to state power. Any analysis of the governance and the state with democracy in Africa cannot afford to leave this factor out of the equation. I repeat what I said at the beginning, namely that the problems of democracy in Africa are to some extent at least a reflection of the economic environment that individual states find themselves in, and this turn a function of their relations with the global context.

Further Honorable Speakers, given the historical division between ethnic groups in Africa (exploited and made worse during the colonial rule, as in some of the countries of Great Lakes, for example) the conflict can trigger civil war and even genocide. Hence here then we have one root cause of conflicts in Africa. Although it is by no means the only cause the debt burden carries a heavy responsibility for civil strife and war in Africa. It follows therefore that its cancellation can be a major move to sustainable development and peace in Africa. *(Applause)*

However, it is not in the rule of game of global financing to the simply write off debt because such a move can have serious consequence of the financial system. Also, even if debts were written off today, they would spiral up again given other factors including the inherently unequal economic relations between Africa and the industrialised world.

Of course, as I have indicated, every aspect of conflict and peace cannot be pinned down to debt. Complex matters cannot be reduced to single factors. But given the linked nature of all these factors, it is difficult to separate the significance of one factor from that of others.

The principal reason of debt is unequal trade relations between Africa and the rich countries. Now, of course Africa's debts have many complex political and economic causes. Take the debts left by Mobutu in the Democratic Republic of the Congo. Everybody now accuses Mobutu of corruption and bad governance.

With better use of borrowed money and with a more accountable system of governance, the DRC should not have had to face the present problem of debt. But the real question is; why did the rich countries go on putting money into Mobutu's coffers in the full knowledge of his corruption and undemocratic governance? Why was good governance not an issue at that time, and why is it an issue now? One may be asked. *(Applause/Laughing)*

The same argument can be applied to Western talk about mismanagement of borrowed funds. These factors are relevant and important. Of course.

Corruption is a problem in Africa and it must be fought, and indeed I am glad to note that the fight against corruption is very much at the center of your agenda here in Tanzania. But it will help our quest for lasting solutions if in our analysis we

also asks why these issues were not raised in earlier times, and question is why now?
(Applause)

Furthermore, Mr. Speaker, Sir, given the historical relationship between Africa and the West, it is ironic that our former colonial masters are today preaching the virtues of freedom to us. Former colonizers and ex-slave-owners have made a virtue of championing political freedom.

Yesterday's oppressors appear to be today's liberators, fighting for democracy, human rights and free market economies throughout the world. *(Applause/Laughing)*

The irony does not escape us Africans that the nations that are clamoring for respect for human rights and fundamental freedom are at the same time pushing for globalization and economic policies that encourage the abuse of these rights, including the denial of the right to economic equality.

Nor does it escape Honorable Speaker, Sir, that these nations do not themselves always practice what they preach to us, as we have seen for example on the issue of farmer subsidies. I am sure when President Benjamin William Mkapa, try to suggest the order is out of the motion to use the Parliamentary word. *(Applause)*

Mismanagement and corruption aside, the truth has to be faced that the most significant reason for Africa's economic woes is unequal trade relations between Africa and the industrialized countries. *(Applause)*

There is a structured relationship between the products of exported by Africa and those imported, that ensures that Africa has to go on producing more and more of the same to get less and less of the imports from the rich countries. They talk about the WTO Globalization what have view. If we do not our self as countries

Mr. Speaker, Sir, encourage our manufacturer base, how can we compete on the International Market. We must have a base all what trying to do is to find market themselves. We must sweat and sweat, work and work, we must compete at equal opportunities. Then to meaningful is question of Globalization they talk about. *(Applause)*

Mr. Speaker, Sir, I put it to this Honorable House, that Africa is weak and poor today because its rich natural resources are taken away at a fraction of their value. The terms of exchange between Africa's natural resources and the West's capital and knowledge intensive technologies continue to remain the basis for a vast seepage of next value out of Africa and into its Western trading partners, and this is most unfortunately. *(Applause)*

In other words, at no win situation for Africa is embedded within the current system of international relations and international trade. Instead of sustainable development, what Africa is getting is a sustainable continued poverty our in our

continent. I give you an example Malawi got independence 1964 as he speak now sixty four percent of our people lives below poverty line. After forty years of our independence. And when you look at the global terms of how much our people live is one dollar a year. I mean how can you really said that you can actual eradicated poverty with that kind of war. Mathematical calculations it is not impossible. And the question which asked our sense Mr. Speaker Sir, what can we do?

We have gone through transactions, first was the colonialism itself apparently bad governance when we had dictators like my own country, now we have democracies. What people need now Mr. Speaker, Sir, is development. I was telling my people at home that you cannot eat democracy, you cannot eat it. Democracy is very good indeed but you cannot eat *Ugali* with your Party. What our people need in the villages to give them a roads, a school, a boreholes then the Democracy is going to work. Without that would singing and singing until Jesus Christ would come in this world. And I must congratulate you, Mr. President through you Mr. Speaker, for having start a Programmer of TASAF which is a community driven Programme. Let's encourage that, if you do that then our people would appreciate what Democracy is all about. *(Applause/Laughing)*

I was telling the President that during our change 1994 I went home and told my mother say lets go and vote self what shall I do going to vote for. So well, we changing from one party to that other, ooh she said of course you can't got vote from me. People would want to see Mr. Speaker Sir, some change what is it that, we become independent about in case of Tanzania those days. It was for so our own seat so that our continent, our countries, our life can be improved, and I do hope that this House would oftenly continue addressing the issue of economy very very seriously. Because those are very issues. *(Applause)*

The only way out of this very seriously situation lies in the kind of solidarity which Mwalimu Nyerere and the founders of the OAU envisaged a long time ago. Africa must unite and speak with voice. As Kwame Nkrumah said in those days, and I quote: "No Independent African State today by itself has a chance to follow an independent course of economic development, and many of us who have tried to do this have been almost ruined or have had to return to the fold of the former colonial rulers. This position will not change unless we have a unified policy working on the continental level." End of quote. *(Applause)*

Mr. Speaker, Sir, allow me to use this opportunity to touch briefly on the issue of Multiparty Democracy in Africa. After what the Continent has gone through, namely colonialism, he said one party dictatorship, life presidency, apartheid and civil wars, it is now generally believed that a country can only be called a Democracy if it practice multi-party politics.

I think one of the merits of multipartyism is that it safeguards against dictatorship and enables a nation to benefit from a variety of political and economic

ideas. But I must hasten to add that multiparty politics, if no properly handled, can turn us into hostages of never -ending bickering and acrimony. *(Applause)*

While diversity is the essence of Democracy, it should not be allowed to undermine the strong sense of patriotism that is critical for nationhood. Narrow party interests should not play into the hands of foreign interests and should be exploited at the expense of national interests. *(Applause)*

Someone once said that if you put two Britons on the moon, I do not whether is possible they will form an exclusive Gentlemen's Club; but if you put two Africans on the moon, they will form three political parties one for each, and the third one of ensure continuous strife. *(Applause/Laughing)*

We have all a blessed Multiparty Politics, but this should not obviously recently to be rocked in never ending first to tell each other, to pieces at the expense of national building. After all we are all African's we are all Tanzanians. The coming of Multipartyism should do not been inherently among and between us at all.

If he go to Britain you will find Tony Blair and the Opposition eader drinking whisky together. Why not? Here you cannot drink Kibuku together. Why not? Because we must have these political party, of course, but not at the expense of national building. We must built our country. I meet the opposition yesterday morning. He said we respect you, if you are going to deal with constructive issues, which can help your governments and we will really listen.

I am saying this in the presence of Deputy Leader of Opposition whoes presence is very virital. Sometime I become worried and wonder where were going. But who was to be blamed, because opposition is part of Government. In Britain the Court are Magistrate, so it is your part of us, you are part of the government. We must work together, to make you enter into government if your policy is good. But we must work together in building our nations. Tha't very important. *(Applause)*

In the end, as Mwalimu Nyerere said and I quote: " Democracy must be about the values of Justice, respect for human beings, and development which is people oriented". End of quote.*(Applause)*

What the Mwalimu had in mind is, of course, the fact that we need to provide equal opportunities to all citizens if we are to maximize the potential of our people to effectively contribute towards national development.

For instance, women in most Africa countries are not being given equal opportunities, and yet in most cases the constitute more than 50 per cent of the national population. *(Applause)*

However I must congratulate Tanzania because I was reading a report that out of two hundred and ninety two Members of Parliament sixty three are women. You are

giving me here a problem because this speech is monitored at home and the Parliament of one hundred ninety three we have only seventeen women. You can see the difference.

I must congratulate you Mr. President for this achievement. We must be giving our women the opportunity to participate in the nation building. They are our mothers and must be respect in the all these they were very much marginalized. When we talk about woman is nothing but going to the kitchen and prepare *ugali*. Today we want them take part in nation building politics. *(Applause)*

The President was telling me that he just appointed these Commissioners I think why not, personally why not. They must give opportunity it is a time. Women empowerment why not, given them opportunity and Mr. Speaker Sir, once you give a woman chance to run business, she does it better. *(Applause)*

I would tell you what, I also get a push from the First Lady of Malawi his my wife, all the time she says to me: "You are do not doing much about women, you must do it". I am trying to do my best. And I am sure the same Anna Mkapa must giving the President a push concerning woman activities. Nice, the women must given opportunities. Yesterday at the Trade Fair, it was very wonderful, what I saw there. Give a woman a chance should do it. Not doubt about that. I think she must come here and standing as a Member of Parliament with a makn. She will not take your seat Mr Speaker, Sir, anyway. *(Applause/Laughing)*

Our development efforts will come nothing if our women are left behind or reduced to mere passive spectators. I believe you, as Member of Parliament should take a leading role in sensitizing people out there, especially the men-folk, on the need to fully integrate womenfolk in the mainstream development agenda. Let me say that I have noted with admiration that Tanzania has made great strides on the issue of gender equality. For instance you have achieved impressive gender-parity in your primary and secondary schools is very good.

I also note that 22 percent of the Member of this House are women, he as said which is a remarkable achievement especially when compared to the rest of the continent.

Mr. Speaker, Sir, the menace of HIV / Aids, if not checked, will render fruitless all the efforts we are making in nation-building. HIV Aids has causing to frustration our economies and even use of human resources development. What you are trying to do, educate our people, we must fight this scourge with zeal and determination. We must regard it as threat to our nations in every way as serious if not more serious than hostile foreign armies.

HIV / Aids, Mr. Speaker Sir, is a weapon of mass destruction requiring the same urgent attention as that being applied to terrorism. We must fight this scourge. *(Applause)*

Fight against HIV / Aids should be especially targeted at the youth, the future leaders of our countries. If our young people dies, our nations would die too. Let me caution, however, that when talking about HIV / Aids to the masses, it is important that we who hold position of leadership and this is important should lead by example. Should must lead by example. Our constituents will only takes us seriously if we practice what we preach. *(Applause)*

Mr. Speaker, Sir, I believe that the people of Tanzania have the good fortune of a Government which is sincerely committed to democratic governance, accountability, transparency, respect for human rights, the rule of law, equitable distribution of wealth, gender equality and human development. You, therefore, have a strong foundation on which to continue building strong and prosperous Tanzanian nation.

You also stand a chance of winning the fight against poverty because Tanzanians are committed to the culture of unity, tolerance and compromise which has kept your country politically stable in a region which is dogged by civil strife. Continue on this pass, we need that peace. You cannot talk about development if people are fighting each other. Do what, you can not. If there is a civil war there will be no development in the country if there is civil war. I must congratulate you for that. *(Applause)*

For this reasons, allow me, Mr. Speaker, Sir, allow me to pay tribute to the leadership in the name of Excellency, the President Benjamin William Mkapa, of this country and to all members of this house. I am aware that this has been possible because you as leaders have shown the way. And you must shown the way. *(Applause)*

For example, the Muafaka agreement between the ruling Chama cha Mapinduzi (CCM) and the Opposition Civic United Front (CUF), manifests the spirit of tolerance and compromise that is so deeply rooted among Tanzanians. This is what Africa needs. That's we need. We have to solve internal problems ourselves without resorting to outsiders.

Sometimes whether there is a conflict so we know let's go to America and why. If I have problem a call my brother to come just talk. He would sit down and eat *ugali* very well no problem. So let's resolve our own problems, we create them and we must resolve them ourselves.

The tendency that we create them and run away from here go elsewhere and he said we have a problem at home. No let's united work together for better for the benefit of our people. If is absolutely important and you as Members of Parliament responsibility to make sure that there is unity, there is love among Tanzanians. I urge the people of Tanzania to continue pursuing this spirit in the hope that fellow African's or even other from other continents, can borrow a leaf or two from you. *(Applause)*

So this is the important was seen Tanzania during the days of Mwalimu very peaceful, after that, former President Mwinyi and then my good brother, things will continue like that if there is that unity. We can work together, very important. I am proud of my own country because we are one, I preach unity, I tell them that this country is one, if you break it we are almost boarding one boat, if that boat sink all of us will sink. *(Applause)*

Mr. Speaker Sir, I must stop now. Because when I started speaking I undertook not to put you to sleep. I am not sure whether I have succeeded in doing like that. What I am sure about is that, I have tried to give you Parliamentarians, a taste of your one medicine. A taste of your one medicines. So this is important.

Mr. Speaker Sir, with this few remarks, I would like to thank and thank you you again for inviting me to address this very very important August Assembly. My visit to Tanzania would have been incomplete if I did not come here. *(Applause)*

My state visit to Tanzania would have been incomplete if I did not come to Dodoma. You are the representative of the people of Tanzania, all over Tanzania I believe. So having come to Dodoma it means I have visited each District in this country because you are very well represented there. *(Laughter)*

So, I will stop here, once again want to thank you and thank you once again. May God bless you all and bless to our nice countries. *(Applause)*

SPEAKER: Will any Member of Parliament present here who want to sleep during the Visiting President speech. Please raise your hands. *(Applause)*

So Mr. Visiting President they obeyed the presidential discipline. *(Applause)*

Visiting President Sir, Mr. President of the United Republic of Tanzania, on behalf of the Members of Parliament gathered here, I wish to thank you heartily for the very powerful messages obtained in your speech which have just given us. This is now recorded in the Hansard of the House, it is part of the working documents of our House, we will continuing referring to it, from time to time, as the need arises.

I will now bring to a close the proceedings for this morning and I will ask the Honourable Prime Minister, to please escort the Presidents to the Speaker's Lounge, while I do the closing ceremony as required by Standing Orders. *(Applause)*

(Here The Excellencies led by Hon. Prime Minister leave the Chamber to the Speaker's Lounge)

SPIKA: Waheshimiwa Wenyeviti wa Kamati za Kudumu pamoja na Wajumbe wa Tume ya Huduma za Bunge tafadhali mje kwenye *Speaker's Lounge* ili niweze kuwatambulisha kwa mgeni wetu na kumsalimia kwa karibu zaidi.

Baada ya kueleza hayo sasa nasitisha Shughuli za Bunge hadi saa 11.00 Jioni.

(Saa 07.22 Mchana Bunge lilifungwa mpaka Saa 11.00 Jioni)

(Saa 11.00 jioni Bunge lilirudia)

Hapa Naibu Spika (Mhe. Juma J. Akukweti) Alikalia Kiti

MHE. MOHAMED R. ABDALLAH: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kupata nafasi ya kwanza jioni hii, ili niweze kuchangia hoja ya Bajeti ya Wizara ya Ujenzi. Kabla ya yote napenda kuchukua nafasi hii, kuwapongeza Waheshimiwa Wabunge wote, walioshinda katika chaguzi ndogo na kujumuika nasi katika Bunge hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Hotuba ya Waziri wa Ujenzi kuhusu Bajeti ya Wizara yake, kwanza nimpongeze kwa ufasaha uliomo humo ndani kwa mambo yaliyo bayana na mikakati mizuri ambayo imewekwa na Wizara yake katika kutekeleza Ilani ya Uchaguzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nchi yetu ni kubwa ukilinganisha na nchi nyingi zilizo chini ya *Sub-Sahara* na umuhimu wa barabara ndiyo msingi wa kukuza uchumi katika nchi yetu. Tunategemea hizi barabara zaidi ili kuongeza Pato la Taifa kutokana na majukumu mbalimbali wanayofanya Wananchi katika maeneo yao ili kukuza uchumi wa mtu mmoja mmoja na hatimaye Serikali kupata fedha kutokana na kodi mbalimbali zitakazotokana na uchumi huo. Ni dhahiri kwamba, Serikali inakubaliana nami kwamba kuna umuhimu mkubwa wa kuimarisha barabara zetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya utangulizi huo, napenda kusema kwamba, ni vema Serikali ikaangalia ni barabara zipi ambazo zina umuhimu mkubwa wa kukuza uchumi wa Taifa. Barabara nyingi zina umuhimu katika maeneo yetu, lakini ziko barabara ambazo zinatakiwa zipewe kipaumbele kwa ajili ya kuongeza uchumi wa Taifa hili. Yapo maeneo machache, lakini barabara ya kutoka Dodoma hadi Mwanza ni barabara muhimu na imepigiwa kelele sana na Waheshimiwa Wabunge wengi. Barabara hii itasaidia kukuza uchumi wa nchi yetu kutokana na bidhaa mbalimbali zinazozalishwa katika maeneo hayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni vigumu kwa teknolojia ya sasa na kwa utandawazi uliopo hivi sasa duniani, kuona kwamba bado sisi Tanzania inatuchukua siku tatu kutoka Dar es Salaam hadi kufika Kigoma! Kwa kweli inabidi hivi sasa tujitahidi ili Wananchi waondokane na usumbufu huu. Ninashukuru kwamba, Serikali imekwishaanza kuliona hilo na inafanya mikakati mizuri ya kuweza kuboresha hii hali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile, kuna barabara ambazo zinahitaji kuimarishwa kwa masuala ya utalii. Nikichukulia mfano wa barabara ya kutoka mpaka wa Horohoro - Dar es Salaam na barabara ya Dar es salaam - Mtwara, hizi ni barabara

muhimu sana. Ni maeneo ambayo yamekwishaiva kwa ajili ya utalii. Sijui Serikali inatumia vigezo gani vya kuona umuhimu wa barabara, *priority* itoke wapi au iende wapi. Serikali itaniambia kwamba barabara zote ni muhimu, lakini tutazame kwamba yapo baadhi ya maeneo ambayo uchumi wake hivi sasa umekwishaiva, ila kikwazo ni barabara.

Barabara ya kutoka Tanga - Pangani - Bagamoyo imekwishaiva kiuchumi kwa masuala ya utalii. Ni lazima kuwe na utaratibu maalum, kwa sababu *Master Plan* kutoka Wizara ya Maliasili na Utalii ipo. Pia, tunategemea Wizara ya Ujenzi ishirikiane na Wizara ya Maliasili na Utalii, ione umuhimu wa barabara hii ili iweze kupitika kwa urahisi na hatimaye Wananchi wa maeneo haya waweze kufaidika katika uchumi wa Taifa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, katika barabara hiyo hiyo, yapo maeneo ambayo tunatumia vivuko, ikiwemo Pangani na Rufiji. Kwa kweli vivuko hivi vimekuwa ni mzigo kwa Serikali. Kwa utaratibu uliopo sasa hivi, inasaidia kwa kiasi fulani kutatua matatizo mengi ya Wananchi katika kuvuka kwenye maeneo haya, lakini imeonekana kabisa kwamba ni gharama.

Mheshimiwa Naibu Spika, niliuliza swali hapa Bungeni kwamba, kama mkifanya tathmini katika kutengeneza hivi vivuko na mkifanya mahesabu ya kujenga daraja, kipi kina gharama kubwa zaidi? Kwa muda mrefu kutengeneza vivuko, kukarabati, kununua mafuta na gharama nyingine mbalimbali, unaweza kufikia kiwango cha kuweza kujenga daraja kwa miaka michache sana. Kama kuna uwezekano, Serikali sasa ianze kupunguza maeneo ambayo kuna vivuko na hatimaye waanze kujenga madaraja. Hilo ni jambo la msingi ili tuondokane na baadhi ya matatizo ambayo yamejitokeza katika vivuko vyetu, tukizingatia kwamba, hivi karibuni tulipata matatizo katika Mto Kilombero.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali itasema kwamba tuna ufinyu wa Bajeti, lakini tujitahidi basi kupunguza tatizo moja moja ili tuweze kuondokana na hali hii mbaya ya vivuko vyetu kwa sababu vinaleta matatizo. Serikali inapoendesha vivuko haiendeshi kibiashara, hali hiyo sisi tunaifahamu, bali ina-*subsidize* mambo mengi sana kwa sababu gharama zinazotumika pale na kiwango kinacholipwa katika vivuko hivyo hazilingani.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, kama Serikali inaweza kufanya shughuli za ku-*subsidize* hivi vivuko, basi ni muhimu pia itazame upya utaratibu wa kujenga madaraja katika maeneo hayo. Vile vile, izingatie suala la ukusanyaji ada za uvukaji katika vivuko hivi. Utaratibu uliopo hivi sasa wa kutoa risiti unatoa mwanja wa kupoteza fedha nyingi ambazo zinaingia kwa wafanyakazi wachache ambao si waaminifu na kuikosha Serikali mapato. Kuwe na utaratibu wa kudhibiti mapato, kwa sababu kuna teknolojia ya sasa ambapo unaweza ukadhibiti fedha bila mtu mwingine kujua. Nafikiri nimeeleweka kwa hilo, kwamba kuwepo na utaratibu mwingine wa kukusanya ada za vivuko ili kuweza kusaidia gharama za uvushaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikizungumzia barabara hiyo hiyo ya kutoka Tanga - Bagamoyo, kuna eneo la Mto Wami. Katika Mto Ruvu kuna *bell bridge* pale imewekwa zamani kulikuwa na *ferry*, sasa mtu anaweza akatoka Bagamoyo akafika Ruvu akaingia mpaka Msata, lakini akitaka kuendelea ili aje maeneo ya Saadani na Pangani kikwazo ni kivuko cha Mto Wami. Kwa pale mto ule siyo mpana sana, sijui Wizara ina mikakati gani ya kuweza kuharakisha angalau wakati ambao hakuna mvua nyingi watu wanaotaka kutembelea maeneo ya Saadan na Pwani za maeneo hayo, waweze kutoka angalau hata Dar es salaam kuja Pangani kwa kupitia maeneo haya Bagamoyo kupita *bell bridge* ya Ruvu. Pale Mto Wami watakwama kwa sababu hakuna kivuko, naomba Wizara izingatie suala hili ili iweze kurahisisha shughuli za utalii katika maeneo haya. Tunategemea Serikali muda si mrefu sana itatuletea Sheria hapa ya kuifanya Saadan iwe ni Hifadhi ya Taifa. Kwa hiyo, ndiyo kama nilivyosema, kwamba hili eneo limekwishaiva katika masuala ya utalii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye barabara zinazopita Mbuga za Wanyama, yapo maeneo ambayo pia yanaleta matatizo. Nikichukulia mfano barabara ya kutoka Morogoro kwenda Iringa ukipita katika Mbuga ya Mikumi, tumepata taarifa hapa kutoka Wizara ya Maliasili na Utalii, wanyama wengi wanakufa kutokana na kugongwa au kukanyagwa na magari makubwa yanayopita katika barabara hiyo, pia hasara inayopatikana ni kubwa kwa upande huo. Kuwe na ufumbuzi wa kudumu ili kuhakikisha kwamba, hawa wanyama tunawapata kama walivyo, hawauawi. Pia, kuwe na utaratibu ili hii barabara izungukie Kilosa, angalau Wananchi wa upande ule wataweza kufaidika na kukuza uchumi wao, kwa sababu katika ile Mbuga ya Mikumi hakuna *settlement* za watu pale. Lakini barabara hiyo ikipita maeneo ambayo kuna watu itaweza kusaidia kukuza uchumi katika maeneo hayo. Jambo ambalo nimeona ni kwamba, kutakuwa na tofauti ya kilomita 50 itakayozidi ukiipitisha barabara hiyo Kilosa na kama ukiipitisha Mikumi upungufu wake ni kilomita 50. Kwa hiyo, kilomita 50 kwa barabara ya lami ni mwendo wa dakika kama ishirini au nusu saa.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo napenda kuzungumzia ni Mpango wa Kutengeneza Barabara za Changarawe. Sasa hivi Wizara ya Ujenzi ni vema ikaweka mikakati ya makusudi kwamba, barabara za changarawe tunazotengenezewa katika Majimbo yetu, ambazo zinashughulikiwa na Mkoa na ambapo fedha zinatoka Wizarani, ni lazima zishindiliwe na zile mashine za kushindilia ambazo sijui zinaitwa *vibrator*, kitu kama hicho.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni mashine ambazo changarawe itakapomwagwa katika barabara zipite zishindilie zile barabara ili zidumu kwa muda mrefu. Nafikiri neno sahihi ni *compactor*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna suala zima la mpango wa bomoa bomoa katika barabara kuu, sisi Wabunge linatupa tabu kisiasa kwa Wananchi wetu. Pamoja na kwamba ni Sheria tumeipitisha hapa ndani ya Bunge, yapo maeneo ambayo barabara imewakuta Wananchi na yapo maeneo mengine Wananchi wamevamia barabara. Sasa ninachozungumzia hapa ni kwamba, zile barabara ambazo zimepitishwa, lakini Wananchi walikuwepo katika maeneo yale ni sawa, kwamba wanatakiwa sasa waondoke

kwa hatua fulani kutoka kwenye barabara. Lakini sasa inaonekana kuna usumbufu kidogo, wengine wana wasiwasi kwamba wakiondoka huwa hawalipwi fidia.

Mheshimiwa Naibu Spika, utaratibu huu wa kulipa fidia ni sahihi ikiwa barabara itamkuta mwananchi amekwishajenga pale kwa muda mrefu. Nitoe mfano kwa Mkoa wa Tanga. Ukipita Hale kwenda Korogwe au ukitoka Segera kupitia Kabuku na kuja Dar es Salaam, utakuta kwamba nyumba ziko karibu sana na barabara, lakini naamini kwamba, barabara hizi zilipojengwa zilikuta wale Wananchi tayari wako pale, lakini muda wa kuondoka waliopewa ni mdogo mno, mtu hawezi kujiandaa ili na yeye aweze kujenga nyumba ya kuweza kujihami mpaka hapo atakapopata nguvu za kujenga nyumba nyingine. Ni vema Serikali ikatazama suala hili, kwamba barabara inapokuta tayari kuna Wananchi, basi iwalipe fidia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa, napenda kusema kwamba, barabara ya Tanga - Pangani wakati wa mvua za *El-Nino* kuna Daraja la Choba lilibomoka. Toka wakati huo 1998 hadi leo 2003 hilo daraja halijatengenezwa. Wakati ule wa miaka ya 1999/2000, gharama za ujenzi wa daraja lile zilikuwa ni nafuu, lakini hivi sasa bila shaka gharama zitakuwa zimepanda mara mbili au mara tatu na kila tukizidi kuchelewa gharama zinapanda zaidi. Naomba Wizara izingatie suala hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. *(Makofi)*

MHE. HALIMA O. KIMBAU: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi ili nami niweze kuchangia katika hoja hii ya Waziri wa Ujenzi. Lakini kabla sijaanza kufanya hivyo, napenda kuungana na wenzangu kuwapongeza Waheshimiwa Wabunge wote ambao wamechaguliwa kwa kipindi hiki, lakini pia napenda kuwapongeza zaidi wale Wabunge wa Viti Maalum, ambao wameweza kurudi tena ndani ya Bunge letu baada ya kushinda kesi zao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile, napenda kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri wa Fedha. Naona nitakuwa sijamtendea haki kama sitaweza kutoa shukrani zangu, nina hakika ni pamoja na shukrani za Wanawake wenzangu wa Mkoa wa Pwani na ikiwezekana wa Tanzania nzima, kwa kutuondolea kero ya Kodi ya Maendeleo. Nina hakika ninastahili kumshukuru kwa suala hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, katika hoja iliyopo mbele yetu, napenda kumpongeza Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, Naibu wake, Katibu, pamoja na Watendaji wake wote, kwa jitihada zao kubwa katika kuendeleza masuala ya barabara, madaraja na vivuko ili kutusaidia kuweza kupata maendeleo, kwani moja ya maendeleo ni lazima kuwe na miundombinu, barabara ikiwa ni mawasiliano ya uhakika kabisa kuweza kuwasiliana na Mikoa na Wilaya mbalimbali. Kwa hiyo, nawapongeza sana kwa jitihada zao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mbali na pongezi hizo, naona pia jitihada kubwa imefanyika ndani ya Mkoa wetu. Napenda kuchukua nafasi hii kwa niaba ya watu wa Pwani na nina haki ya kufanya hivyo kwani najua Akinamama ndiyo watumiaji na watembeaji hasa katika kutafuta maisha kwa kusaidiana na Akinababa, kwa kutujengea

Daraja la Rufiji. Kwa sisi watu wa Mkoa wa Pwani tunaona kitu hiki kama ni miujiza. Tunaona Mwenyezi Mungu, ametusaidia na sisi kutuweka katika hali ya kuweza kuonana na wenzetu wa Kusini, kwani ilikuwa ni shida kubwa mno. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, watu walikuwa wanapata shida sana, wakati wa mvua matatizo, wakati wa jua matatizo, kwani Mto Rufiji una tabia ya kuhamahama, basi na sisi kila siku tulikuwa ni wahamaji wa kutafuta tutavukia wapi. Lakini kwa suala hili tunaipongeza sana Serikali na tunawashukuru mno na tunangojea kwa hamu hiyo siku ya ufunguzi, maana sisi Waswahili mara nyingi tunasema tunakuwa na nadhiri zetu, naona siku hiyo tutaziondoa. Naipongeza sana Serikali ya Chama cha Mapinduzi kwa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mbali na pongezi hizo, pia ni lazima nionyeshe masikitiko yangu katika suala zima la barabara ya Mafia. Barabara ya Mafia imetumia mamilioni ya Shilingi kutoka Bweni Mnarani mpaka Utende Pwani na kutoka Kilindoni Mjini mpaka Pwani (Bandarini), lakini matokeo yake, barabara hii tunaweza kusema kwamba, haikufikia hata 50% ya manufaa kwa watu wa Mafia, bali imekuwa ni kero, kwani wakati wa mvua haipitiki, wakati wa jua haipitiki na mtashangaa inakuwaje! *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara hii wakati wa mvua ni tope, wakati wa jua ni vumbi. Tunajiuliza hivi sisi watu wa Mafia tumekosa nini? Mawasiliano ya nje ya Mafia ni matatizo, mawasiliano ndani ya Mafia ni matatizo, hivi tuseme vipi?

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hivi umezuka mtindo katika barabara hii waendeshaji magari badala ya kupita katikati ya barabara wameunda barabara mpya ukingoni mwa barabara hiyo na baadhi ya maeneo wameunda barabara mpya kupitia maporini. Sasa tunauliza, hizi fedha za Serikali au ambazo Wafadhili walitupatia au kama ni mikopo ambayo tumepata, zimetusaidia nini watu wa Mafia?

Mheshimiwa Naibu Spika, ninamwomba Mheshimiwa Waziri, kwa heshima kabisa afanye safari ya makusudi kabisa ili kwenda kuiona Mafia. Aende mwenyewe akaone nini sisi tunakiongea, kwani hii barabara kabla hata haijakabidhiwa tulikuwa tunaiongelea, lakini baadaye ndiyo hiyo ipo, lakini basi ipo kwa maslahi ya nani? Kwa kweli hii barabara bado ni matatizo kwa watu wa Mafia.

Mheshimiwa Naibu Spika, tuliongelea *Custom Road*, ambayo ndiyo lango kuu la kuingilia Mafia na ni kipande kidogo tu. Nashukuru kwenye kitabu cha Hotuba ya Bajeti nimeona ukurasa wa 77 imeandikwa Kilindoni - Utende na kuna kiwango kidogo cha fedha kimetengwa hapa. Naomba Mheshimiwa Waziri, atakapo-*windup* aniambie hii ni ile barabara ya kutoka Bandarini kuelekea Utende au ni ile inayotoka pale Kilindoni katikati ya Mji kuelekea Utende? Ili angalau na sisi tuweze kujua kama tumepatiwa ufumbuzi wa lango kuu la kuingilia Mafia. Tuliwahi kusema katika kipindi kilichopita kwamba, barabara hii ndiyo maisha yetu, hiki ni kipande kidogo, lakini kwa watu wa Mafia ni kikubwa sana kwani ukiongelea suala la elimu, afya, umeme na lolote utakaloliongelea Mafia basi utaongelea *Custom Road*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tuniomba Serikali kupitia kwa Waziri wa Ujenzi, waone umuhimu wa kukarabati angalau kipande hicho. Hizo fedha walizotenga kwa ajili ya Kilindoni - Utende, basi waanzie pale *Custom Road* kwenda juu maana kuna kilima kidogo tunaita bondeni, basi aanzie huko bondeni kupandisha juu ya kilima. Lakini pia, nashukuru kuona kwamba, barabara kwa mfano ya Pugu - Kisarawe na barabara ya kwenda Bagamoyo kazi inaenda vizuri. Hata hivyo, tuwe na utaratibu wa kuzifanyia ukarabati barabara ambazo tumeshazitengeneza zisije kuwa kama ile barabara ya Mafia.

Mheshimiwa Naibu Spika, sisi watu wa Mafia tunaona hilo ni tatizo kubwa kwa sababu hata Vyombo vya kufanyia ukarabati inabidi vitoke Mkoani. Vyombo vile kwa kumbukumbu yangu nimeviona mara moja tu kuja Mafia kufanyia ukarabati, baada ya hapo hatujaviona tena, sasa matokeo yake ndiyo hayo barabara ile imeishakuwa haipitiki. Tunaomba na hizo barabara nyingine ambazo zinatengenezwa tuwe na utaratibu wa kuzipitia mara kwa mara ili kuweza kuzifanyia ukarabati wa hapa na pale.

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru Mheshimiwa Mohamed Rished Abdallah, ameongelea kidogo juu ya vivuko na ninaona nitakuwa sikutenda haki kwa vile nilishaona hili suala ni lazima niliongelee. Naomba kuungana naye, lakini yeye mwenzangu hakuwa wazi, mimi naomba kuwa wazi kabisa. Daraja la kivuko cha Pangani - Bweni, sehemu hii ni fupi, lakini ni kiungo kikubwa sana. Tangu sisi hatujazaliwa hadi tunafunua macho, tunaona pale magari ya baba na babu zetu yanapita kupeleka mazao Tanga - Mombasa, lakini yakitokea Mkwaja ni lazima yavuke pale Bweni. Wakati mwingine ile *ferry* ya enzi hizo ilikuwa inachukua na magari pamoja yanasombwa na maji baadaye yanaburuzwa yanarudishwa tena.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpaka leo sisi bado tunaendelea na kivuko kile na kivuko chenyewe mara leo ni kizima mara kesho kibovu. Unaweza ukafunga safari kutoka Mafia unaenda nyumbani, naomba nieleze kwamba, huko ni kwetu, ukifika pale unaambiwa *ferry* haivushi. Sasa umetoka huko na vizawadi vyako unapeleka nyumbani, lakini ukifika pale inabidi tena uteremshe, upandishe. Kuondoka kwa tatizo ni kujenga daraja na hasa kwa wakati huu kama alivyosema Mheshimiwa Mohamed Rished Abdallah, ni wakati muafaka. Sasa hivi Pwani Mfuko wa Bahari umeshamiri na wote mnakubali, kuanzia Pangani, Ushongo, Mkwaja, Saadani mpaka Bagamoyo ni mahoteli ya kitalii matupu. Tunaomba basi ili kuhakikisha kwamba hawa wenzetu hawavunjiki moyo na kuanza kuuza hayo mahoteli tuwajengee hili daraja. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimesema naomba niwe wazi kabisa, katika Daraja la Pangani - Bweni kuwe na kivuko pale. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa, nisingependa kuchukua muda mwingi kuongelea vitu ambavyo najua wenzangu wengi wataviongelea. Napenda kumwomba Mheshimiwa Waziri amsaidie Ndugu yetu Mama Mgalula, Meneja wetu wa *TANROADS* Mkoa wa Pwani, juu ya ufumbuzi wa vifaa vya kutengenezea barabara Mafia. Nadhani mengi tumeshaongea nao, sasa kwenye kuku wengi usimwage mchele. Naomba ule mchele ambao tumeuweka na ambao hatutaki kuumwaga hapa, naomba tuule Mafia.

Waziri awasiliane na Mama Mgalula, tuone ufumbuzi wa vifaa vile ni jinsi gani Mafia itaweza kuhudumiwa na *TANROADS* Mkoa wa Pwani. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, narudia kusema kwamba, tunawapongeza sana Ndugu zetu hasa Mheshimiwa Waziri na Naibu wake kwani tunawaona na kwa kweli sina tatizo nao, tatizo langu ni barabara ya Mafia, *Custom Road* na ukarabati wa barabara za Mafia kupitia *TANROADS* Mkoa wa Pwani. Waziri wa Ujenzi, Mheshimiwa Magufuli, akinitatulia hayo matatizo mawili, naona tutaongea vizuri zaidi. (*Kicheko/Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya hapo, nisingependa kugongewa kengele ya pili, nawatakia kazi njema. Maneno yakitoka sehemu nyingine huwa hayaeleweki, lakini yakitoka kwa mama yanaeleweka. Naomba huyu mtoto wangu ayasikie na atuone huruma mama zake wa Mafia na Mkoa wa Pwani kwa ujumla. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. ABDULKARIM E. H. SHAH: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii, ili nami niweze kuchangia kidogo kuhusu Wizara hii ya Ujenzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa naomba nitumie fursa hii kuungana na Waheshimiwa Wabunge wenzangu waliotangulia, kuwapongeza kwa dhati kabisa, Waziri wetu wa Ujenzi, Mheshimiwa John Magufuli, Naibu wake, Mheshimiwa Hamza Mwenegoha, Katibu Mkuu, Bwana John Kijazi na umma wake wote ulioko kushoto kwetu. Ninaamini haya yote wanayoyafanya ni kwa ajili ya mafanikio ya Taifa zima na sisi Waheshimiwa Wabunge tuliomo humu ndani ndiyo matarajio yetu kwa ajili yetu na vizazi vyetu vijavyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimefilisika, lakini pamoja na kufilisika, naomba kupigilia nyundo kidogo kuhusu barabara ya Mafia, ambayo mama yangu ameshaomba. Katika kupitia hiki kitabu kweli tumeona ukurasa wa 77 barabara ya Utende - Simkumbi, imetengewa Shilingi milioni 50 kwa kilomita 5 tu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaomba hii barabara aliyozungumzia Mheshimiwa Waziri, kile kipande cha kutoka Pwani kwenda juu, yaani ile *Custom Road* ambayo urefu wake sidhani kama itafika hata mita 800, basi tunaomba ikiwezekana Serikali iangalie kwa mwaka huu iweze kuiimarisha ama hata kwa kuweka lami au hata kwa kutumia sijui *material* gani, bahati mbaya hata jina lake limenitoka.

MBUNGE FULANI: Posolana.

ABDULKARIM E. H. SHAH: Posolana inawezekana ikawa ndiyo hiyo. Lakini, *material* yake ina rangi nyeusi walisema kwamba waliwahi kuitumia katika enzi zile katika barabara za Tabata, basi waje Mafia na kuweza kutuimarishia barabara ile kama alivyosema mama yangu kwamba, pale ndiyo lango kuu, kila kitu kinachohitajika Mafia basi lazima

kipitie pale. Kwa hiyo, pale ndiyo mlango wetu. Kwa hiyo, tunaomba Wizara ya Ujenzi, Mheshimiwa John Magufuli, utusikilize kilio cha ndugu zako, mama zako hawa wanalia, wanataka wabembelezwe na sisi watoto ndiyo tupo migongoni mwao ili tuweze kufanikisha maendeleo ya Wilaya yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa naomba tena kuzungumzia suala la usafiri katika barabara zetu za Mkoa wa Pwani. Sisi watu wa Mafia sasa hivi kwa asilimia 90 tunatumia Barabara ya Kisiju - Mkulanga katika Wilaya ya Mkulanga. Ile barabara sisi ndiyo pia lango letu la pili ama kwa kupeleka bidhaa zote zinazokwenda Mafia. Sasa bila ya kuimarika barabara ile hali ya uchumi au maendeleo ya Mafia yatakuwa magumu. Kwa hiyo, naomba nichukue fursa hii pia kwa niaba ya ndugu yangu Mheshimiwa Naibu Waziri, Mbunge wa Mkulanga, kwa ruhusa yake kuiombea Serikalini kwamba barabara hii nayo ipate fungu ili iwe inakarabatiwa mara kwa mara ili wao waitumie na sisi pia tuitumie ipasavyo kwa ajili ya matumizi ya kawaida katika Mkoa wetu wa Pwani hasa sisi watu wa Mafia na Wilaya ya Mkulanga maeneo yale ya kutokea Mkulanga, Mbezi, Mbinga, Sotele mpaka Kisijukwani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine nilikuwa naomba kuhusu barabara ya Mkulanga pana Daraja la Mbezi. Lile daraja miaka kadhaa iliyopita kama mitano lilishawahi kuua watu, tena si mara moja au mara mbili. Sasa nilikuwa naomba lile daraja lilikuwa sasa hivi linatumika kama malimba ukipita pale na gari utafikiri gari kama mtu anapiga malimba tatatata! Sasa tufanyiwe maarifa ili lijengwe liwe daraja la kudumu ili yasije yakatokea maafa mengine kama yale yaliyotokea. Mimi binafsi nilipoteza ndugu zangu wawili katika daraja lile. Gari lilitumbukia na wakafunikwa na magunia ya nazi na roho zao zikapotea pale. *(Makofi)*

Sasa naomba Serikali ilianganalie daraja hili kama walivyolitengeneza Daraja la Dondo, sasa hivi ni imara linapitika bila matatizo. Naomba Daraja la Mbezi liweze kuimarika liwe la kudumu na liwe la zege. Kwa hiyo, tunaomba kama kulikuwa hakuna mpango wa kuongezea pesa upande wa *TANROADS*, Mkoa wa Pwani basi katika mafungu ya akiba muweze kuchomoa chomoa ili watafutwe wakarandasi ili lile daraja liweze kujengwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, keshokutwa ni siku ya Wizara ya Mawasiliano na Uchukuzi. Sisi Wabunge wa Mkoa wa Pwani baadhi yao tutakuwa na safari kwa ajili ya kuelekea kwenye shughuli maalum. Sasa nilikuwa naomba nitumie fursa hii kuomba kwa kuwa Wizara hii ni moja kati ya Wizara zilizokuwa chini ya Kamati ya Miundombinu na Waheshimiwa Wajumbe wa Kamati ya Miundombinu wanasikia kwamba, kilio chetu cha Mafia ni Gati, kilio chetu watu wa Mafia ni simu, kilio chetu watu wa Mafia ni Uwanja wa Ndege. *(Makofi)*

Sisi hatusemi sana tuko katika kuomba Mheshimiwa Profesa Mark Mwandosya anatusikiliza, hatulii lakini naamini tuko katika kujenga nchi yetu. Mafia tukumbukwe, msaada uliotoka mwaka jana uongezwe mwaka huu ili ujenzi uanze na sisi tuweze kupita kifua mbele, mbele ya wananchi wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hakika sina mengi, isipokuwa nazidi kuunga mkono hoja hii na kuwatakia kila la kheri na baraka zote viongozi wetu wa Wizara ya Ujenzi, Wizara ya Mawasiliano na Uchukuzi, Wizara zote zinazofuatia Wizara ya Afya, Wizara ya Maliasili na Utalii, kwa nguvu za *Allah* naomba nikae chini. Ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. SAID J. NKUMBA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi hii ili niweze kuchangia katika hoja hii.

Kwanza kabisa, nataka nichukue nafasi hii kwani tumekuwa tunakutana hapa, hili ni Bunge la Bajeti kama la tatu, lakini sijawahi kusikia Waheshimiwa Wabunge kupongeza mwaka mpya wa fedha. Waheshimiwa Wabunge, tumekuwa tunapongeza sana kwa miaka yetu ya kuzaliwa na miaka mipya inapoingia. Sasa leo nachukua nafasi hii, kwa kweli nitoe shukrani zangu za dhati kwanza kuuona mwaka mpya wa fedha wa 2003/2004 na kuwatakia kila la kheri Waheshimiwa Wabunge, wote kwa mwaka mpya wa fedha. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii pia kumpongeza sana Mheshimiwa John Samwel Malecela na Mheshimiwa Anne Kilango, kwa kufunga pingu za maisha. Sisi tuliohudhuria sherehe ile ni mashahidi wa kutosha kabisa kwamba, Wagogo wanaweza wakafanya mambo yakaonekana mazuri kabisa. Sherehe ilikuwa nzuri, watu tulisherehekea vizuri sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niende moja kwa moja sasa kumpongeza Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, Naibu Waziri wa Ujenzi pamoja na Wataalam wote, kwa hotuba nzuri waliyoitayarisha ambayo wameiweka mbele yetu. Kwa kweli mimi ninaita ni hotuba ambayo kwangu mimi imenipa mafanikio makubwa sana hasa kwenye Jimbo langu la Sikonge. Sasa napenda kuipongeza Wizara kwa kazi kubwa ya ujenzi wa barabara zetu kwa kutumia fedha za ndani na fedha za nje. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi zingine hazionekani lakini inawezekana kama hutaki kuziona unaweza ukaendelea kuwa na dhana hiyo kwamba, hakuna kazi inayofanyika. Lakini ukiamua kuzitafuta uone kazi zilizofanyika, unaweza ukafahamu kwamba, kwa kweli Wizara ya Ujenzi inajitahidi kutekeleza Ilani ya Uchaguzi. *(Makofi)*

Mimi siyo fundi mwashi, lakini wale mafundi waashi pamoja na sisi tuliojengewa nyumba tunaelewa. Ukimpa kazi ya kujenga nyumba mtu anachukua siku ngapi na muda gani atakaofanya ile kazi na ana umakini kiasi gani katika kufanya kazi yake ya kujenga. Lakini ukimpa mwingine kubomoa nyumba hiyo hiyo atachukua muda mfupi sana kwa sababu hana umakini yeye atakachotumia ni nguvu na lile rungu alilo nalo ili kuangusha yale matofali. Sasa kazi ya ujenzi wa nchi kwa kweli ni kazi ngumu mimi naipongeza sana Serikali ya Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niende moja kwa moja kwenye hoja. Mimi leo sina maneno mengi sana. Mwaka jana kwa kweli nilikuwa nalalamikia sana barabara za kutoka Tabora kupitia Sikonge, kupitia Ipole kwenda Koga mpaka Mpanda na kutoka Ipole kwenda Rungwa, ambayo inatuunganisha na wenzetu wa Mkoa wa Mbeya.

Barabara hizi kwa kweli zilikuwa kwenye hali mbaya sana. Mimi nampongeza sana na kumshukuru Mheshimiwa John Magufuli, mimi mwenyewe nilikwenda ofisini kwake akanipokea vizuri, akanipa chai, nikamwambia chai sinywi kwanza nataka maelezo yangu yasikilizwe. *(Kicheko/Makofi)*

Tukazungumza naye akanipa mbinu za kuomba, nikaomba akanisaidia shilingi milioni hamsini. Kwa kweli zilisaidia kabisa kuleta mabadiliko angalau kidogo. *(Makofi)*

Lakini akaahidi kusaidia tena na hili nataka niliseme ili na wenzetu wajue kwamba, Serikali ya Chama cha Mapinduzi ina Mawaziri wanaotekeleza ahadi zao. Nikamwandikia barua na yeye akanijibu. Katika majibu yake akaniahidi kwamba, barabara ya kutoka Tabora kupitia Sikonge, Ipole mpaka Rungwe, ambayo ilikuwa katika hali mbaya sana, akasema kwa hizo fedha shilingi milioni hamsini tulizokupa zitarekebisha baadhi ya kipande kidogo. Lakini akaahidi kwamba, kwa mwaka huu wa fedha atajitahidi kuhakikisha kwamba, barabara imeingia katika mpango wa maendeleo. Vile vile akasema atajitahidi kutumia fedha za *ADB* kuhakikisha kwamba, barabara imepata fedha za kutosha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa ahadi yake ameitekeleza. Mimi nataka nitaje takwimu za fedha ambazo kwa kweli amezitoa kwa ajili ya barabara hii na mimi kwa niaba ya wananchi wa Sikonge, namshukuru sana Mheshimiwa John Magufuli na Wizara nzima kwa ujumla. Kwenye barabara ya Ipole - Rungwe, kupitia mfuko wa barabara imepewa shilingi mia moja hamsini na tisa milioni na sitini na tatu elfu. Kwa kupitia *ADB* barabara hiyo imepewa shilingi bilioni moja mia sita tisini na sita milioni na tano. *(Makofi)*

Sasa tuna uhakika kwamba, pamoja na ubovu wa barabara ulivyo, barabara yetu sasa inaweza ikapitika katika vipindi ambavyo nilivyokuwa navipigania vya masika na kiangazi. Aidha, barabara hiyo, itaendelea kupewa fedha za matengenezo ya kawaida. Sasa mwaka jana tulipomaliza Bajeti, nilirudi Jimboni nikaambiwa kuna bwana mkubwa mmoja alitoka Dar es Salaam alikwenda kwenye maeneo ambayo barabara hii inapita, maeneo ya Tarafa ya Kiwele. Kwa kweli barabara ilikuwa kwenye hali mbaya sana. Sasa akawaambia wananchi kwamba, ninyi mmesahaulika kabisa na Serikali hii na hata hizi ahadi ambazo Mbunge wenu na Mawaziri wanazoahidi si ahadi za kweli haziwezi zikatekelezwa. Kwa hiyo, hii ilikuwa ni hoja ambayo huyu Mheshimiwa pamoja na baadhi ya wananchi wachache aliojaribu kuwashawishi, ilikuwa ni hoja ambayo sasa ilikuwepo na ilikuwa inakwenda hivyo mpaka mwaka 2005. Sasa nataka kuwaambia ndugu zangu hoja hiyo haipo tena imekufa mtafute hoja nyingine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye kiambatisho namba 11 naipongeza sana Serikali kwa mpango wake wa kuandaa mkakati wa kutumia mpango wa *NEPAD*, kuhakikisha barabara zilizotengwa kwenye *Corridor* tano zinajengwa kwa kiwango cha lami. Maombi haya yakipatiwa fedha kwa kweli nina hakika yataleta mafanikio makubwa sana ya kiuchumi na ya mawasiliano kwa njia ya barabara hapa nchini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nimesema leo mimi sina maneno mengi, haya ni machache kwa sababu hata kengele ya kwanza haijagonga. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho kabisa nataka nimwambie Mheshimiwa Waziri, kwa wanasiasa hasa sisi Wabunge, kuombwa hakuna mwisho, ndiyo maana hata tukitoka tunaombwa, hakuna mwisho wa kuombwa katika hali ya nafasi yetu tuliyonayo. Hii inasababishwa na dhambi ambayo sisi tunayo ya sisi kuomba. Hii hali haina mwisho mpaka tumalize mwaka 2005, tutaendelea kuomba. Sisi tutaomba na huko nje tunaombwa. Sawa sawa?

Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri, usinichoke na nitaendelea kuomba hiki ulichonipa bado ni kidogo nina hakika kuna marekebisha ya hapa na pale. Kwa hiyo, nisije nikaomba ukasema mimi nilikwishapewa. Nitaendelea kuomba kwa sababu mtindo wa kuomba upo kwa wanasiasa kwa sababu na wao wanafanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maneno hayo sitaki hata kengele ya kwanza inigongee, nashukuru sana na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MHE. LUCAS L. SELELII: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii. Kabla sijaendelea nisije nikachanganyikiwa nimpongeze sana Mheshimiwa Waziri, Naibu Waziri, pamoja na Watendaji wote wa Wizara, kwa kazi nzuri wanayoifanya, hivyo natanguliza kuunga mkono hoja hii kwa asilimia mia kwa mia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwaka 2001/2002, Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, alikuja kuwasilisha bajeti akiwa mgonjwa mahututi. Lakini Mwenyezi Mungu, amemsaidia hadi leo yuko hai na hizi kazi alizozianza mimi ningependa kumwombea kheri kwa Mungu asife mpaka akamilishe hizi kazi alizozianzisha. Mungu anasikia maombi haya. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara ni sawa na mishipa ya damu. Kama una damu halafu mishipa yako haifanyi kazi, maana yake ni kwamba, uwasilishaji wa damu kutoka sehemu moja kwenda sehemu nyingine unakuwa mgumu. Kwa hiyo, barabara ni kiungo muhimu sana hasa tunapozungumzia uchumi wa sasa hivi. Ukiangalia hata ukipanda reli, ukishuka lazima upande barabara, *unless* labda unakaa pale pale *station*. Lakini kama unakaa mbali na *station* lazima upande gari. Hata ukienda kwa meli baharini, ndege, lazima ukishuka lazima utaishia kwenye barabara. Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri anayo kazi muhimu sana kwa ajili ya kuzilinganisha hata Wizara nyingine katika suala zima la kuhakikisha tunasafirisha bidhaa na watu kwa ajili ya kukuza uchumi. Kazi ambayo imeanza ya kuhakikisha kwamba, tunakuwa na barabara za kiwango cha lami, naipongeza sana Serikali na ninaomba huu moyo undele kwa kasi kubwa ili tuhakikishe azma ya kuunganisha nchi yetu imefikia mahali ambapo tunaunganisha Mikoa na Kanda kwa barabara za kiwango cha lami. *(Makofi)*

Tumeanza kazi kwa kuanzia Mtwara na wenzetu wa Mtwara sasa hivi kwa kweli wameanza kuburudika na barabara hiyo. Kwa hiyo, azma tuliyosema ya kutoka Mtwara mpaka Mwanza kwa taxi inawezekana ikawezekana kwa sababu mimi natokea Nzega,

pale Nzega mpaka Shelehi kazi inakwenda vizuri sana. Ni jambo zuri ambalo linatakiwa kupongezwa. Juzi tu nilipita nimekuta makandarasi wapo kwenye *site* kati ya Dodoma - Manyoni, kuna makandarasi Manyoni - Singida kuna makandarasi wako kwenye *site*. Kwa hiyo, kazi inawezekana ikaisha vizuri. (*Makofi*)

Tatizo ambalo naliona ni pale katikati Singida kwenda Shelui hapo kuna matatizo. Katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri, sikuiona hiyo sehemu ametenga nini? Nimekuja kuangalia kwenye kiambatisho nikakuta ameeleza kwamba bado yamewekwa matangazo ya *tender*. Sasa ukiangalia muunganisho wa barabara hizi ukitokea Mtwara, kuna makandarasi mpaka Dar es Salaam, ukitokea Dar es Salaam kuna makandarasi, hata Morogoro kuna Makandarasi, ukitokea Dodoma kuna makandarasi mpaka Singida. Kipande hiki cha hapa katikati ndiyo bado hakijapata mkandarasi yeyote. Tatizo langu kubwa ambalo napenda kulisema hapa nikijumuisha na pongezi hizo, napenda kusema katika Mlima wa Shelui Sekenke, mlima ule una urefu wa km 12 au 15 lakini una matatizo kwa sababu pale awali uliwekewa lami na lami ile imebomoka bomoka halafu kuna kona kali sana katika mlima ule, ambayo mara nyingi zinatokea ajali za mara kwa mara.

Kwa sababu eneo hili ukilinganisha na maeneo mengine yamepata wakandarasi na kwa sababu ya ajali hizo, mimi ningeomba Mheshimiwa Waziri, aliwekee mkakati wa kuhakikisha eneo hilo la mlima tu kuwa linafanyiwa ukarabati ili yale magari yasiweze kupata ajali tena kwa sababu pamoja na hizo ajali, kuna sehemu nyingine watu wanakufa. Atafute namna yoyote kutengeneza, sehemu mbaya sana ni pale kileleni, ni kama km moja tu, atafute namna yoyote ya kuhakikisha pale anapaziba kwa kiwango cha lami tena ili magari yaweze kupita vizuri. (*Makofi*)

Juzi tulipita na Naibu Waziri wa Fedha, tulikuta kuna lori limeanguka na wale watu wakaeleza kwamba, kuna mtu amepoteza maisha yake na wamesema kila baada ya siku mbili, tatu, kuna ajali inatokea maeneo yale ya malori na mara nyingi watu wanapoteza maisha yao.

Sasa kipande hicho ni kidogo sana hakifiki hata km 1. Naomba Waziri kwa sababu bado hajapatikana mkandarasi atafutwe na akipatikana basi ningeenda sana aanzie mahali ambapo ni pabovu katika Mlima wa Sekenke kwani itatusaidia kupita vizuri na kuteremka hadi Mwanza kuja hadi Dar es Salaam bila matatizo yoyote. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nimesoma vizuri hotuba ya Mheshimiwa Waziri na nimeangalia vitabu vizuri tu. Lakini mimi nilikuwa napenda tungejielekeza katika ujenzi wa barabara kwa mfumo wa uchumi wa kijiografia. Ni kweli ziko *corridors* ambazo ameziweka mbalimbali, lakini ukiangalia kwa mfumo wa kijiografia, ukaunganisha kwa mfumo wa kijiografia itasaidia sana hata hizo *corridor* zikawa zimeunganishwa kwa jinsi ambavyo ameziainisha. Nitatoa mifano michache tu kutokana na muda mchache uliopo na sipendi niseme maneno mengi sana.

Ukiangalia katika *Corridor* ambazo ameziweka Mheshimiwa Waziri, *Corridor* ya Magharibi ni *Corridor* ambayo imesahaulika kwa muda mrefu kuliko *Corridor* nyingine zote. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, *Corridor* hiyo, inahusisha Mikoa ya Kanda ya Ziwa, inahusisha Mikoa ya Kanda ya Magharibi na inahusisha Mikoa hiyo kwa sababu ukifika katika Mikoa hiyo hauunganishi moja kwa moja na Kanda hizo.

Mfano ni kwamba, sasa hivi tunazungumzia barabara kutoka Mwanza - Nzega kuja Singida - Dodoma mpaka Dar es Salaam. Lakini ipo barabara muhimu kiuchumi na tukiifungua hiyo itatusaidia sana kuibua na kusisimua uchumi kwa sababu tutatoka Mwanza, Nzega, Tabora kwenda Rungwa mpaka Mbeya. Utatoka Mwanza, Nzega, Tabora, mpaka Rungwa kwenda Mpanda na Sumbawanga. Lakini vile tunapotoka Tabora lazima ufike Kigoma. Kwa hiyo, kwa barabara hizi Nzega, Tabora - Rungwe - Mpanda, Nzega - Tabora - Rungwa - Mbeya, Tabora - Kigoma, Tabora - Itigi utasisimua uchumi wa utalii, utasisimua uchumi wa mazao, utasisimua uchumi hata kwa watu. Kwa hiyo, mimi nilikuwa napendekeza katika hotuba yake hii haikuweza kuonekana kabisa, haionyeshi, basi Mheshimiwa Waziri kwa sasa angeanza kuweka upembuzi yakinifu mapema kabisa. Kwa sababu pale itakapofika ataanza kusema upembezi yakinifu unaendelea kwa nini asingeanza kufanya upembezi yakinifu mapema sasa ili tuweze kujua gharama ya barabara ni shilingi ngapi na kiwango gani ambacho kinatakiwa kuchangiwa. Huo ni upande mmoja. (Makofi)

Ningependa nitoe mfano mwingine ambao haukuonekana kabisa katika hotuba yake Mheshimiwa Waziri, ni barabara ya kutoka Iringa - Dodoma - Arusha. Ni muunganisho mzuri sana kama utaunganisha Dodoma na barabara hii. Azma ya kuhamia Dodoma nadhani bado ipo. Nasema nadhani kwa sababu jinsi inavyoonekana ipo ipo na jinsi inavyotekelezwa kama vile haipo. (Makofi)

Lakini kama tutaunganisha Dodoma na barabara hizi, mimi nawaambia hata Wagogo wataacha kuwa ombaomba. Mji wowote uliopitiwa na barabara unasisimka katika biashara zake. Sasa hivi ndugu zetu hawa wa Dodoma wamesinyaa kwa sababu hakuna sehemu ya kwenda, hakuna sehemu ya kupita basi tuwaunganishe na barabara. Kama tumeshindwa kuhamia tuwaunganishe na barabara mtaona Wagogo watakavyobadilika, *Wallahi* nawaambia wataacha kuwa omba omba. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, unapozungumzia barabara ina *impact* zote hata za kisiasa, hata tutakapokuwa tumeshindwa kuhamia Dodoma na Makao Makuu yakawa Dodoma kwa kweli hili nalo lingezungumzika, tutafute namna ya kulizungumza upya. Basi kama kuna barabara na Bunge lipo hapa Dodoma itakwenda, Dodoma patachangamka. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi ningependa Mheshimiwa Waziri, aweke upembuzi yakinifu wa kuiunganisha hii barabara kwa sababu upande wa juu wa Arusha inaunganika, upande wa juu wa Iringa inaunganika. Ni kipande hiki tu cha Iringa - Dodoma na Dodoma - Arusha. Kwa hiyo, mimi nilikuwa napendekeza Mheshimiwa

Waziri, afanye hivyo ili kuibua uchumi wa Taifa na kuunganisha katika maeneo mbalimbali. *(Makofi)*

Nimesema tufanye madaraja hayo ya kijiografia kwa sababu unapozungumza jiografia ya Arusha inaunganisha Mikoa ya Kaskazini. Lakini inaunganisha vile vile na nchi jirani ya Kenya ambapo tunaweza kufanya biashara na jirani zetu wa Kenya. Unapounganisha Dodoma itafanya *link* ya Mikoa ya Kanda ya Ziwa, itafanya *link* ya Mikoa ya Kanda ya Magharibi na Dar es Salaam ambako ndiko tunapenda. *(Makofi)*

Kwa hiyo, Dodoma bado itakuwa ni katikati ya mji na katikati ya barabara zote na *link* nzuri ya kutuunganisha sehemu mbalimbali. Vile vile unapozungumzia barabara ya *Mtwara Corridor* ambayo sasa hivi imenyamaza sana, huko nyuma ilikuwa kila akisimama mtu anasema *Mtwara Corridor*, nadhani ipo haja ya kuibua tena hii hoja kwa sababu bila kuunganisha na nchi zingine zinazotuzunguka hatuwezi kuibua uchumi wetu vizuri. Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri, mimi nilikuwa napendekeza Mtwara iwepo kwa maana siyo ambayo imejengwa ya kuja Dar es Salaam, bali Mtwara ya kuja kwa Naibu Spika Tunduru, kuunganisha mpaka Mbeya. *(Makofi)*

Lingine ambalo nasemea kuunganisha katika madaraja ya kijiografia ni Mwanza. Mwanza kwa vyovyote vile panakubalika kwa sababu ni katikati ya Nchi za Afrika Mashariki. *(Makofi)*

Ukiwa Mwanza utafika Kenya, utafika Uganda, utaunganika hata na Mikoa mingine ya Kanda ya Ziwa na Kanda ya Magharibi, pamoja na Rwanda na Burundi. *(Makofi)*

Muungano mwingine ambao nilikuwa nautaja wa kijiografia ni muungano wa Mikoa hii ya Magharibi, Tabora. Ukiwa Tabora unakwenda Kigoma na Kigoma kuna Bandari na Kongo na eneo kubwa la Kongo ni nchi kavu. Sasa hatujalitumia sawasawa kwa sababu bado hatujapangilia vizuri. Siku moja hapa mimi nilisema kwamba mipango imekufa. Nasikitika rafiki yangu Dr. Kigoda hayupo hapa, lakini alisimama akasema mipango ipo na hivi na hivi. Lakini mpango uangalie na kule kwa wenzako utafanya nao biashara vipi hasa kwa dunia hii ya sasa ya ushindani? Kwa hiyo, Bandari ya Kigoma tungeweza kuitumia kwa kufanya biashara na watu wa Kongo *DRC*, watu wa Burundi na Rwanda na vile vile kwa Mikoa hii ya Magharibi tungeweza kufanya biashara na watu wa Zambia na Malawi.

Sasa vyote hivi vinamwelekea Mheshimiwa Waziri kuibua kwa kuweka barabara za kiwango cha lami. Hii barabara ya viwango hivi vya udongo na changarawe jamani kwa dunia ya sasa imepitwa na wakati na mimi naamini ni gharama kubwa sana kuwa na barabara ya kiwango cha changarawe au udongo. Kwa sababu unaweza kujenga barabara ya kiwango cha changarawe siku mbili, tatu, imekwisha. Lakini barabara ya kiwango cha lami inadumu angalau kwa miaka kumi. Kwa hiyo, napenda kusesitiza hili na kusema kwamba katika hili Mheshimiwa Waziri wewe usione aibu, chapa kazi na CCM iko nyuma yako. Ahsante sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hayo machache naunga mkono hoja. (*Makofi*)

MHE. DR. MILTON M. MAHANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kunipa nafasi na mimi niweze kuchangia kwenye hoja hii. Kwanza nichukue fursa hii kuwapongeza Mheshimiwa Malecela na Mheshimiwa Anne Kilango, kwa ndoa yao. Lakini pili, nimpongeze sana Rais Muluzi wa Malawi, kwa hotuba yake nzuri sana ambayo ameitoa leo hapa na ambayo nina hakika wote tumeizingatia katika kuangalia mustakabali wa nchi hii. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa nichukue nafasi hii kumpongeza Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, ndugu yangu John Pombe Magufuli, kwa hotuba yake nzuri ya Bajeti ya Wizara yake, pia nimpongeze Naibu Waziri wake, Katibu Mkuu na Watendaji wote wa Wizara hiyo, kwa kazi nzuri ambayo wamefanya. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi kwa leo nitazungumzia zaidi suala moja kwenye Wizara hii, ambalo ni suala zima la taaluma ya ununuzi na ugavi. Nimpongeze sana Mheshimiwa Waziri kwa kweli toka awe Waziri kwenye Wizara hii, kwa namna ambavyo amesimamia taaluma hii vizuri sana. Kwa muda huu ambapo amekuwa Waziri, maendeleo makubwa sana yameonekana kwenye taaluma hii na Bodi nzima ya *NBMM*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, labda hapa ni muhimu nika-*declare interest* kwamba, mimi ni Mwenyekiti wa Bodi ya *Materials Management*, nataka kwa kweli nimpongeze sana Waziri na Wizara yake kwa msaada mkubwa anaoutoa kwenye Bodi. Katika kipindi hiki kwa kweli fani ya ugavi na ununuzi imesimamiwa vizuri na alichianza nacho Mheshimiwa Waziri aliteua Bodi makini sana. Nataka niseme makini, kwa sababu tofauti na kauli iliyotolewa hapa asubuhi na Msemaji wa Kambi ya Upinzani kwamba, labda Bodi hii inateuliwa kwa kuangalia u-mwenzetu. Niseme kwamba, kitu kama hicho hakipo. Nina hakika Mheshimiwa Waziri mwenyewe atajibu suala hili, lakini kama nilivyosema nimesha-*declare interest*, ni budi niliseme hapa kwamba hii Bodi ni Bodi makini kabisa.

Kwa ujulisho wa wenzetu Wapinzani waliotoa hoja hii, Bodi hii pamoja na Mtendaji Mkuu wa Bodi, kuna *Ph.D.* nne. Kuna wanne wenye *Ph.D.* kwenye ile Bodi. Kuna Profesa mmoja, kuna Madaktari wawili ambao ni Wajumbe wa Bodi na *Chief Executive Officer* ni Daktari vile vile. Kwa hiyo, kusema kwamba Bodi hii ni ya watu labda wasiokuwa na mbele wala nyuma, si kweli. (*Makofi*)

Mimi kama Mwenyekiti, ambaye ni mmojawapo mwenye *Ph.D.* nataka niwaeleze kwamba, kwanza mimi ndio Mtanzania wa kwanza kupata *CSP*, taaluma ya juu kwenye fani hii ya ugavi na ununuzi, miaka 23 iliyopita, Mei, 1980. Kwa hiyo, nimekuwepo kwenye fani karibu maisha yangu yote ya ufanyaji kazi. Nimeshafanya kazi miaka 27 na katika miaka hiyo 27, miaka 23 nimekuwa kwenye fani ya Ununuzi na Ugavi na ndio Mtanzania wa kwanza kupata ile *CSP*. Sasa utaona namna gani Bodi hii ina watu wataalam na Wajumbe wengine wote waliobaki ukiacha hao wenye *degree* tatu, kuna wa *degree* mbili na mwisho *degree* moja na wataalam waliobobea kwenye fani. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi iliyofanywa kwa kweli toka Bodi hii iundwe upya na Mheshimiwa Waziri ni kubwa sana na mengine ameeleza kwenye hotuba yake. Zaidi ya wanafunzi 15,000 wameshatahiniwa na kufaulu mitihani kwa *levels* mbalimbali, lakini vile vile Bodi imesajili watu 1,578. Wamefanya kazi nzuri sana. Bodi imefuatilia kuangalia utendaji kwenye Mashirika na Taasisi za umma na kukuta upungufu mkubwa na inafanyia kazi na Wizara zote zimeshapelekewa taarifa na sasa hivi tunaangalia ni namna gani Wizara zitaondoa Vihiyo kwenye maeneo yao ya kufanyia kazi na ufuatiliaji huo tutapata matokeo yake baada ya muda mfupi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nilitaka niseme hayo kwa maana ya kueleza kwamba, kwa kipindi hiki cha miaka mitatu ambapo tumekuwa kwenye ile Bodi na toka Waziri ateue ile Bodi, kazi iliyofanyika ni kubwa ambayo ilikuwa haijawahi kufanyika huko nyuma.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na hayo lazima niseme kwamba, suala la ununuzi na ugavi kwenye Taasisi zetu za Serikali, za umma na za watu binafsi, bado ni mbaya na ukiangalia kwa kweli kwenye ripoti ya Mkaguzi na Mdhhibiti Mkuu wa Serikali na hata ripoti ya Kamati yako ya Bunge ya *PAC*, hali inaonyesha kwamba, bado ni mbaya. Lakini niseme kwamba, matatizo yaliyotokea kinyume na alivyoeleza Kiongozi wa Upinzani, sio kwenye Bodi, ni suala la ujumla la uelewa kwa ujumla au dharau iliyotokea kwenye fani toka zamani. Nataka nieleze kabisa kwamba, kwa kweli Serikali toka mwanzo ukiacha sasa hivi ambapo Bodi imechangamka kuelezea ni kwamba, fani ilikuwa inadharauliwa. Watu wote ambao walikuwa hawafai kwenye Idara nyingine na imebaki tu sasa labda wafukuzwe kazi, ukipona kufukuzwa kazi unapelekwa *Store* na Ununuzi. Ndio adhabu ambayo ilikuwa karibu na kufukuzwa kazi na tumekuwa nayo miaka yote hii. Tatizo kubwa limeanzia pale. (*Makofi*)

Lingine ni Serikali na wananchi na watu wengine kutokung'amua kwamba vifaa ni pesa vile vile. Kwa hiyo, kwa *cashier* ulikuwa unakuta Polisi yuko pale analinda laki moja, lakini *Stores* na ma-*godown* yenye mabilioni na mabilioni yanaachwa hivyo, vitu vinaoza vinanyeshewa mvua, mnasema hii ni bahati mbaya. Lakini *cashier* akiiba Sh.10,000/= ni hatari kubwa. Dharau hii tumeendelea nayo mpaka Serikali imefika mahali sasa ikagundua kwamba, tunapoteza mabilioni ya fedha kwa sababu ya ununuzi mbovu na utunzaji mbovu wa fedha na sasa hali imebadilika na nataka niisifu sana Serikali na juhudi ambazo zimefanywa na Wizara na wadau wengine. Kwa kweli hata huu mwamko ambao umekuja wa *public procurement*, umekuja baada ya kung'amua alah, tulikuwa tumedharau sana hii fani. Sasa kwa kweli mambo yanakwenda vizuri. Vile vile elimu haikuzingatiwa kutokana na sababu hizi hizi.

Waliokuwa wakifundishwa wakipelekwa Vyuoni ni watu wenye fani nyingine, lakini hawa watu wa *Stores*, watu wa Ununuzi walikuwa wanaachwa na kwa sababu kila mtu alikuwa anaweza akanunua wanavyodhani, basi mambo yaliendelea hivyo, hakuna sababu ya kusomeshwa na kwa kweli lazima niseme ukweli na ndio maana baadaye na mimi nikasoma Uhasibu vile vile ambapo vile vile mimi ni mtaalam wa juu. Kwa sababu nilikuwa naona aah, huku mbona naona hivi? Mambo yakiwa mabaya basi nikimbilie

huku Uhasibu kwa sababu angalau unakuta kila mwaka wanapanga mwende *DSA* mkasome Uhasibu, Serikali ina-*sponsor* watu *IFM*, Uhasibu, *IDM*, Nyegezi na kadha wa kadha. Lakini wale wa *Materials Management*, fani hii ya *Procurement of Supply* walikuwa wanakwenda kusoma baada ya kuhangaika kweli kweli na hakuna utaratibu mzima kwenye bajeti ya Serikali namna gani ya kuwasomesha.

Sasa hivi imeanza kubadilika, sisi tumeshapeleka hoja zetu Wizarani ili tuone sasa kuanzia mwaka huu kama Wahasibu 30 wanaenda kufundishwa na hawa Maafisa Ununuzi na Ugavi waende hata kama sio 30 basi 20 ili angalau tuwe na wataalam wa kutosha.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kweli nataka niseme kwamba, *World Bank* wamefanya kazi nzuri ya kusaidia kuhusu mambo ya *Public Procurement Act*. Lakini pamoja na hilo imekuja dhana kwamba *Procurement* sio *Materials Management*. Hii ni dhana potofu. Sisi kama nchi, tuliamua kutumia *term Materials Management* lakini maana yetu ni *Procurement, Purchasing and Stores*. Kwa hiyo, tunaunganisha pamoja na ununuzi, lakini vile vile tunatunza na kugawa. Sasa hivi wanasema hawa watu wa *Stores* au watu wa *Materials Management*, wa *Purchasing and Supply* hawa ni watu wa *Stores*. Kwa hiyo, nchi hii haina *Procurement Officers*. Ni upotofu. Ni kwamba hatukuwafundisha tu vizuri. Kinachotakiwa kufanywa ni kuwafundisha ili waelewe sasa dhana mpya ya mambo ya *Procurement* ili sasa wafanye kazi zao vizuri. Si kwamba hawafai na kwamba tulate *profession* nyingine kama ambavyo wengine wanajaribu kudai. Kwa hiyo, kilichoongezeka ni mambo ya *procurement of work* ambayo haikuwepo, ni kuingiza kwenye mitaala na tumeanza masuala hayo, lakini *Procurement* ndio *Materials Management*, nataka nisisitize hilo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kingine ambacho nilitaka kusema kwenye hili, ni kwamba, taaluma hii iko wapi kwenye Wizara zetu? Kwa sababu kila taaluma na kila fani lazima iwe kwenye Wizara fulani. Sasa utakuta wataalam wanaofanya hii kazi, wale wataalam wa Ununuzi, wataalam wa Ugavi, wako Wizara ya Ujenzi. Sawa sawa na hawa Makandarasi na Wahandisi ambao wanasimamia masuala ya Ukandarasi ambayo ni hiyo hiyo *Public Procurement of Work* wako Ujenzi. *Government Stores* na kadhalika wako *Stores*. *Actually* hata Kamati ya Miundombinu ya masuala haya inayozungumzia masuala haya inasimamia Wizara ya Ujenzi, Sheria ya *NBMM* iko Wizara ya Ujenzi. Lakini tumekuja tukapotoka wakati fulani, tukaweka *Procurement* Wizara ya Fedha na walipokuja sasa *World Bank* ndio kabisa wametu-*derail* kwamba, hii itakuwa Wizara ya Fedha. Mimi nadhani kuna tatizo. Unapozungumza kwamba *the Minister responsible for procurement of works, goods and services* una maana ya nani nchi hii? Una maana ya *Ministry for Works*. Kwa sababu hii Sheria ya *Public Procurement Act* ni Sheria ya *Procurement of Works*, ni Sheria ya *Procurement of Goods*, ni Sheria ya *Procurement of Services and Consultancy*. Zote hizi ziko chini ya Wizara ya Ujenzi. Lakini sasa unapom-*define Minister for that, Minister responsible for all those* unasema *Minister for Finance*, mimi sielewi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa Utawala Bora, Wizara ya Fedha ibaki kutunza fedha na masuala ya ununuzi na ukandarasi yafanywe na Wizara ya Ujenzi na utaalamu

ule uwe kule na sheria zote zinazohusu masuala hayo ziwe kwenye Wizara hii ya Ujenzi. Kwa hiyo, kwa kweli mimi napendekeza *Procurement Act* na *Central Tender Board* zirudi kwenye Wizara ya Ujenzi kama ilivyokuwa miaka ya zamani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nilitaka niyaseme hayo, kwa kweli nisisitize, najua Sheria ya *Public Procurement Act* itakuja kwa ajili ya *amendment*, nitachangia sa kwenye suala hili. Lakini kwa kweli mimi hii ndio *definition* yangu ya maana ya *The Minister responsible for procurement of works, goods and services* ni *Minister for Works*. Sasa sheria inayosema mambo hayo haiwezi kuwa kwenye *Ministry* nyingine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, labda sasa kidogo nizungumzie masuala ya barabara. Nilitaka nimwombe tena Waziri wa Ujenzi, kama alivyoahidi, barabara ya Chanika, Mvuti mpaka Mbande kuunganisha Mkoa wa Dar es Salaam pembezoni, ndio hii barabara iliyobaki ambayo haijawekwa lami na aliahidi kwa barua na kwa majibu hapa kwamba, ataweka lami. Lakini bado naona kuna masuala ya *upgrading* milioni 120 kwa Kilometa 17 hazitoshi. Mheshimiwa Waziri, ajaribu kutafuta hela kutoka sehemu nyingine aweke lami kutoka Chanika, Mvuti iungane na lami inayofika Mbande ili wananchi wa kule Vijijini, Chanika, Msongola, Pugu ambao ndio wakulima wakubwa wa Jiji la Dar es Salaam waunganishwe kwa lami.

Vile vile namshukuru sana Waziri kwa kazi iliyofanywa na *TANROADS* kuhusu barabara ya *JET Club* kule Vituka na ameweka tena fedha kidogo. Kwa kweli barabara hii itengenezwe kwa kiwango kikubwa ili mimi na Mheshimiwa Hadija Kusaga wa Vituka tuweze kuzungumza kwa sauti kubwa. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Kata ya Vingunguti, Kipawa na Kiwalani, ambazo ziko upande wa Ukonga, zina wakazi wapatao laki mbili na Kata ya Vituka, Makangarawe upande mwingine wa Mheshimiwa Hadija Kusaga watu kama hao hao. Watu hawa lazima waunganishwe na barabara ambayo ni imara. Nashukuru vile vile kwa kazi nzuri ya barabara ya Tabata - Kinyerezi. Kwa ile *SAND SEAL*, ningependa kama barabara nyingine hizi haziwezekani basi, huu mfumo uendelee.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa, nichangie kuhusu masuala ya nyumba zinazouzwa. Mimi nadhani utaratibu huu ni mzuri isipokuwa ningependa niseme kwamba, ule mfuko wa mauzo uongezewe bajeti nyingine ili uwe mkubwa zaidi na hao watumishi watakaouziwa sasa wasiwe ni watumishi tu na viongozi wa Serikali wakiwemo Wabunge. *(Makofi)*

Nasema hivyo kwa sababu ukisema kwamba, Hakimu yeye anauziwa na yeye vile vile yuko kwenye nguzo nyingine kama ni kuzungumzia masuala ya nguzo. Kwa nini yeye anauziwa kama mtumishi na Mbunge anasema hapana, wewe ni nguzo tofauti, hatuwezi kukuuzia. Wewe sio mtumishi wa umma na masuala yetu mengi sana yanakwenda kiutumishi wa umma. Kwa hiyo, mimi ningependa Wabunge pia wawe kwenye mfuko ule. Nyumba zitakazojengwa nyingine watu wote hawa wawe ni viongozi, wawe ni watumishi waweze kuuziwa na ule mfuko uwe mkubwa zaidi kutosheleza hili. Kwa sababu ukisema Mbunge ni baada ya miaka mitano anapata

gratuity yake na wanaouziwa viongozi sasa hivi na watumishi tunajua kwamba, wengine wamebakiza miaka mitatu ku-*retire*. Kwa hiyo, ukisema kwamba, Mbunge utakuwepo kwa miaka mitano, hata mimi nina mafao yangu na baada hata ya kumaliza hivyo, kwani natoroka nchi hii? Si nipo hapa hapa? (*Makofi*)

Kwa hiyo, namna ya kuja kulipa itakuwepo. Hao waliokuwepo wauziwe hao hao sawasawa, lakini lile fungu ambalo litajengeka kutokana na mauzo haya liongezewe bajeti na viongozi wote na watumishi wote waingie kwa utaratibu utakaokuwa umepangwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naunga tena mkono hoja, ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. ANATORY K. CHOYA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii nichangie japo kwa kifupi. Awali ya yote, napenda niipongeze Wizara kwa kazi ya pekee ambayo inafanywa. Nimpongeze Mheshimiwa Waziri, Naibu wake, Katibu na Wataalam wa Wizara, inayohusika kwa kazi nzuri sana ambayo inafanywa. (*Makofi*)

Inaeleweka kwamba sisi ambao tuko nje ya uwanja huwa tunajua kucheza mpira, lakini ukishaingia kwenye uwanja, mpira unaweza hata ukashitukia labda ulikuwa unatarajia kuupiga kwa kichwa ukaweka kifua. Lakini tunafanya kazi ambayo tunaruhusiwa na Katiba ya kuishauri Serikali. Kwa hiyo, mimi leo niko hapa kwa ajili ya kuishauri Serikali na ushauri wangu utakuwa kama ifuatavyo: Baada ya kumpongeza Mheshimiwa Mzee wetu John Samwel Malecela, kwa ndoa waliyoifunga juzi, ilikuwa ni ndoa nzuri na vitabu vitakatifu vinasema kwamba, mali na utajiri na vyeo, mtu unaweza ukapewa kama urithi, lakini mke mwema unapewa na Mwenyezi Mungu. *Inshallah*, Mwenyezi Mungu, amempatia mzee wetu mke mwema. (*Kicheko/Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naomba niende kwenye hoja iliyoko mbele yetu. Kwanza kabisa, niseme kwamba katika *agenda* kubwa duniani kwa sasa hasa katika nchi zinazoendelea ni *agenda* ya kuondoa umaskini. Ili uondoe umaskini ni kufuatilia au kufuata wale watu walio wengi ambao ndio maskini wanaoishi Vijijini. Huko Vijijini, barabara ambazo zipo, hazipitiki wakati wowote ule, ni kubahatisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nilikuwa nashauri kwamba, Wizara mbili yaani TAMISEMI na Wizara ya Ujenzi, najua kwamba TAMISEMI huwa inapata zile asilimia 30, ambazo zinakwenda kwa ajili ya kutengeneza barabara za Vijiji. Lakini hizi fedha hazitoshi. Ukilinganisha na hizi fedha ambazo zinapatikana kwa ajili ya kujenga barabara kuu na barabara za Mikoa kwa sababu barabara kuu huwa zinapata fedha kutoka vyanzo mbalimbali ikiwemo Wahisani pamoja na huo mfuko unaotokana na fedha zinazotokana na *fuel levy*. Sasa ile asilimia 30 haitoshi hata kidogo kuhakikisha zile barabara zetu za Vijijini zinatengenezwa ili kuwasaidia wanakijiji waweze kuhakikisha wanapeleka mazao yao mpaka kufika kwenye barabara kuu kwa ajili ya kupeleka kwenye soko linalohusika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa utaratibu huu tutakaa muda mrefu sana tukiwa tunapiga kelele kwamba, tutaondoa umaskini, mwishowe sasa na Mheshimiwa Rais wa Malawi leo ametuambia utakuwa ni umaskini endelevu, hautakwisha hata siku moja, tusipokaa chini na kutafuta ufumbuzi wa kuhakikisha kwamba, zile barabara za Vijiji zinatengenezwa na zinapitika muda wote kwa ajili ya wananchi kupeleka mazao yao kwenye soko linalohusika.

Halafu kitu kingine nilikuwa naomba nielimishwe, kuna barabara inayoitwa barabara ya Nyakanazi ambayo ndiyo inaunganisha Mkoa wa Kigoma na Mkoa wa Kagera. Hii barabara iko katika Mikoa miwili na hakuna Mkoa ambao una hakika ya kutengeneza ile barabara. Ukimwendea Meneja wa *TANROAD* Mkoa wa Kagera anasema iko Mkoa wa Kigoma, ukiwasiliana na Meneja wa *TANROAD* anasema iko Mkoa wa Kagera. Sasa naomba leo Mheshimiwa Waziri, atamke rasmi kwamba hii barabara ni ya nani? Hapa bahati nzuri nimesoma, ukurasa wa 74 inasema hii barabara iko Kigoma. Sasa naomba Mheshimiwa Waziri atamke rasmi kwamba ile ni barabara ya Mkoa wa Kagera na lazima iwe inatengenezwa. Kwa mfano, juzi nilitakiwa kwenda kumchukua mgonjwa kule, nilipokwenda nilikuta barabara ni mbovu na nikahofia hata kumchukua mgonjwa maana angelifia njiani barabara ilivyo mbovu. Kwa hiyo, naomba leo atamke wazi wazi kabisa kwamba, hii barabara itakuwa inatengenezwa na Mkoa wa Kagera kwa sababu ni barabara kuu. (*Makofi*)

Halafu naomba tena niingie kwenye ubora wa barabara. Naipongeza sana Wizara ya Ujenzi kwa kazi nzuri inayofanywa. Kwa kweli ni kazi ya pekee, lazima tuijongeze kwa namna ya pekee, lakini nilikuwa tu napenda kufuatilia au kuulizia, hivi ubora wa barabara unafuatiliwaje? Nafahamu Wizara na Mheshimiwa Waziri kwa udhibiti alionao na kwa ufuatiliaji wa karibu alionao, kwa kweli mianya ya rushwa, wizi yote imeshazibwa. Sasa mimi nina hofu, nitatoa mfano wa barabara hii ya Mlandizi ambayo iko huku nyuma. Labda mimi ndivyo ninavyoona, ile Mlandizi nyuma ya kitabu hiki, samahani. (*Makofi/Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, hii barabara nafikiri kama sikosei haina miaka zaidi ya minne imezinduliwa. Lakini ukipita pale utaona kwamba kuna kasoro kubwa sana, imeshaanza kuwa na matuta. Sasa huu ubora nani anayeu-*determine*? Nafikiri kwa watu ambao mara kwa mara tunapopita pale tumeshaona kasoro zile. Sasa mimi nina hofu na ninapata taabu kwamba kutokana na udhibiti unaofanywa ndani ya Wizara, Mheshimiwa Waziri, anaweza kuwa kwa namna moja au nyingine anahujumiwa. Kwa hiyo, lazima uwe mwangalifu kwa namna ya pekee kabisa. Huo ni ushauri kwa sababu hatutakiwi kuendelea kurudia barabara ile ile.

Maana yake tulikuwa tunafikiria kwamba hiyo barabara imeshakamilika ili tutoke pale twende tena sehemu nyingine. Lakini kwa sasa ile barabara ni matuta matupu. Hata ile barabara kama unatoka Dar es Salaam kwenda Bagamoyo ina kasoro. Kwa hiyo, haiwezekani tukaendelea kutengeneza barabara ile ile miaka nenda rudi na huku bado tunadaiwa barabara nyingine zitengenezwe. Kwa hiyo, naomba wataalam wako, Mheshimiwa Waziri anayehusika, ndugu yangu pamoja na wakandarasi tuwe makini nao

huenda wanatuhujumu kwa sababu utaratibu huu, ile barabara isingelikuwa imeshafikia kiwango kile kuharibika.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa naomba nitoe ushauri kuhusu uuzaji wa nyumba za Serikali. Wakati nilipokwanda Mkoa wa Kagera, wakati tulipokuwa tunafanya uchaguzi mdogo wa Jimbo la Bukoba Vijijini, mimi nilipewa kuna Kata moja inaitwa Katoro. Ile Kata kulikuwa na ndugu zetu Wapinzani, ndugu zetu wa Chama cha *CUF*, lakini kitu ambacho nilijifunza pale, sikuona hata hoja moja ya kujibu kwa sababu mambo mengi yalikuwa ni ya kurukia rukia. Maana yake wanasema ooh, huyu msimchague kwa sababu ameo Mzungu.

Mimi sikuelewa kwa sababu sikuona kitu chochote cha kujibu. Sasa kitu ambacho nataka kukizungumzia hapa katika uuzwaji wa nyumba hizi za Serikali, ndugu zetu Wapinzani wanaweza wakachukua hii ikawa ni *agenda* na kumbe maelezo ameshayatoa Mheshimiwa Waziri mazuri tu, kila kitu kiko wazi na ameshafanya kama wale ndugu zetu wa *OTTU Jazz* wanavyosema, mambo hadharani. Ameshayaweka yote hadharani. Lakini leo nimeona kulikuwa na utata katika maelezo ya ndugu yetu kutoka Kambi ya Upinzani. Yale maneno aliyokuwa anayasema inaonekana wanaweza wakatamia hiyo *agenda* hata huko tuendako.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashauri hivi, ili tuondokane na wingu hili ambalo limetanda, kwa kutumia Kanuni namba 104(2), iundwe Kamati Teule ya Bunge tuhakikishe, maana yake kwenye ripoti ya Kamati inasema kuna kasoro fulani fulani ambazo zipo. Sasa kwa kuwa wataalam wanasema *no judge who can judge himself*, kwa kuwa ni Serikali haiwezi ikajichambua yenyewe, sasa tuunde Kamati Teule, kwa kutumia kifungu hicho Na.104(2) ili hiyo Kamati ifanye hii kazi. Ilete, kusudi tuondoe hicho kiwingu kuisafisha Serikali, pamoja na Bunge tulisafishe maana wanasema Bunge ndio mlioruhusu nyumba zikauzwa. (*Makofi*)

Kwa hiyo, mimi nashauri kesho wakati tutakapokuwa tuna-*wind up* nitaleta pendekezo hilo kwa maandishi ili Kamati hii Teule iundwe ifanye kazi hii kwa ajili ya kuondoa kiwingu hiki ambacho kimetanda tusije tukawapa Wapinzani faida isiyokuwa ya lazima kwa sababu ndugu zangu hawajawa na hoja ya kutoa ili sisi tupate namna ya kujibu.

Kwa hiyo, nilikuwa nashauri hilo ili tuondokane na tatizo hilo. Maana juzi walisema ooh, sisi hiyo ndio ilikuwa sera yetu ya kuondoa Kodi ya Maendeleo. Aah, CCM imeshafunga goli! Hata ungelisema namna gani sisi Chama cha Mapinduzi tumeshafunga goli tena kwa kisigino. Kwa hiyo, hakuna matatizo, hiyo *agenda* ili tuiondoe ya kudandia hoja ambayo haina mbele, samahani. (*Kicheko*)

Ninaomba tuhakikishe inaeleweka, tuhakikishe tunaunda hiyo Kamati Teule ili tuondoe wasiwasi huo, tusiwape Wapinzani faida, wakawa wanatumia hiyo hiyo *agenda* miaka nenda rudi, ili watafute hoja nyingine kwa ajili ya kuwaelimisha Watanzania waelewe ni kitu gani Serikali, ni mambo gani Serikali ya Chama Cha Mapinduzi inafanya.

Baada ya kusema hayo, niseme kwamba, mimi nilikuwa sina mengi niseme kwa namna ya pekee kabisa, likiwa suala la mwisho, juzi mkataba ulisainiwa wa kutengeneza na naomba anielimishe Mheshimiwa Waziri juzi mkataba uliosainiwa wa kutengeneza barabara ya kutoka Usagara kwenda Mbwanga - Chato - Kyamyorwa. *(Makofi)*

Nimesoma humu nikakuta kuna barabara ya kutoka Biharamulo -Chato - Kyamyorwa. Sasa nimepata utata, Mbwanga - Biharamulo -Kyamyorwa, sijui jiografia hiyo ikoje, pamoja na kwamba sitaki kuwa mgeni katika nchi yangu, lakini limenikanganya. Kwa hiyo, nilikuwa naomba wakati Mheshimiwa Waziri, atakapokuwa ana-*wind up*, anielimishe au katika maneno mengine awaelimishe Wana-Biharamulo kwa ujumla.

Baada ya kusema hayo, naunga mkono hoja asilimia tisini na tisa. Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana, Waheshimiwa Wabunge wakati anachangia Mheshimiwa Choya, alii-*quote* Kanuni ya 104(2), sasa ni vizuri Kanuni hiyo tukaifahamu wote. Nayo inasema: "Kamati Teule yaweza pia kuundwa endapo baada ya Bunge kujadili hoja fulani ikaamua kupeleka jambo fulani linalotokana na hoja hiyo kwenye Kamati Teule ambapo utaratibu wake utakuwa kama ifuatavyo: Mara tu baada ya hoja iliyokuwa ikijadiliwa kuamuliwa, Mbunge yoyote mwenye nia ya kutoa hoja chini ya Kanuni hii aweza kusimama mahali pake na kutoa taarifa ya mdomo kwamba anakusudia kuleta hoja ya kuunda Kamati Teule. Baada ya hapo Mbunge huyo atatoa taarifa ya hoja yake kwa maandishi kwa Katibu na hoja hiyo itashughulikiwa wakati unaofaa kwa kuzingatia mpangilio wa shughuli uliowekwa kwenye Kanuni za 23(4)".

Kanuni hii ya 23(4) inazungumzia tu orodha ya shughuli kama inavyoonekana kwenye *Order Paper*. Sasa kazi kwako Mheshimiwa Mbunge, kwa sababu maelekezo yametolewa wazi na wewe katika kueleza umesema. Basi tutasikiliza na tutasubiri huko mbele. Baada ya maelezo hayo sasa namwita mchangiaji anayefuata Mheshimiwa John Mwakipesile, Mheshimiwa Oscar Mloka, pia ajiandae na Mheshimiwa Dr. Thadeus Luoga pia ajiandae.

MHE. JOHN L. MWAKIPESILE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ili na mimi nichangie katika hotuba hii ya Waziri wa Ujenzi. Ninampongeza sana kwa hotuba yake nzuri sana na pia nampongeza Naibu wake na Viongozi wote wa Wizara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nitazungumzia juu ya Wilaya yangu ya Kyela na barabara zake. Lakini kabla sijaanza kuzungumzia juu ya barabara za Kyela, labda nizungumze jambo moja tu la jumla. Nilipokuwa nasoma hotuba ya Waziri ukurasa wa 44 ibara ya 43, inazungumzia juu ya fedha ambazo zitatumika katika maendeleo. Kwa ujumla anasema zipo shilingi 167.1 bilioni kwa miradi ya maendeleo, lakini katika hizo fedha shilingi bilioni 12.8 zitakuwa barabara za mikoa. Shilingi bilioni 12.8 kwa barabara za mikoa ni fedha nyingi. Lakini ukitazama barabara zetu huko mikoani, zile

barabara zinazoitwa barabara za Mkoa, na nimeuliza wenzangu hapa juu ya barabara zao za Mkoa, Wilayani kwao. Nilikuwa namsikiliza Rais akihutubia Taifa kupitia Redio na alisifu sana mradi wa *TASAF*.

Lakini sababu moja kubwa ambayo inaonekana kwa nini miradi ya *TASAF* imefanikiwa, ni kwa sababu fedha zote za miradi hiyo zinakwenda vijijini huko huko na zinasimamiwa na Kamati za Vijiji, kwa hiyo, miradi ile imefanikiwa sana. Mimi wakati nasoma ibara hii nikaanza kujiuliza kwa nini Wizara isiige mfano wa utaratibu wa miradi ya *TASAF*. Hizi fedha zikifika Mkoani na zikiwa *allocated* kwa barabara za Mkoa huko Wilayani, basi zipelekwe huko Wilayani. Kazi ya kutengeneza barabara ifanywe huko Wilayani na Mkoa kazi yake kubwa iwe ni kuratibu tu. (*Makofi*)

Hapo ndipo tunaweza tukaanza kuziona hizi fedha zinafanya kazi iliyokusudiwa. Lakini hivi sasa barabara zetu za Mikoani ni mbaya sana, *TANROADS* Mkoa, ukiwauliza hawana jibu lolote. Fedha nyingi ambazo zinapelekwa huko zinatumika katika uendeshaji wa Ofisi za Mkoa na Mikutano. (*Makofi*)

Katika Mkoa mingine hata Bodi za Barabara hazikutani. Katika Mkoa wangu wa Mbeya tangu mwaka 2002 Wabunge hawajahudhuria mikutano ya Bodi ya Barabara. Kwa hiyo, hatujui kinachofanyika huko.

Kwa hiyo, ningependa sana Waziri na Katibu Mkuu, wajaribu kuunda utaratibu mpya wa kuhakikisha kwamba, hizi fedha zinakwenda huko Wilayani moja kwa moja na wao waratibu tu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba sasa nizingumzie juu ya barabara zangu za Wilaya ya Kyela. Wilaya ya Kyela ni ndogo sana, ina ukubwa wa *square* kilometa 1,350. Ina Tarafa mbili, ina Kata 15 na ina barabara za Mkoa tano tu. Ningependa kwanza niishukuru Serikali kwamba, barabara yangu kutoka Ibanda mpaka *Itungi Port*, ambayo ni kilometa 30, kilometa 16 tayari zimetiwa lami, bado kilometa 8 hazijawekwa lami. Ninamwomba sana Mheshimiwa Waziri, ahakikishe kwamba, hiyo barabara inawekwa lami kilometa 8 ambazo bado hazijakamilika. Hii ni barabara muhimu sana kwa uchumi wa Kyela. Ni barabara ya Kitaifa. Hapo zamani ilikuwa ndiyo inaiunganisha Tanzania na Malawi. Lakini siku hizi haiunganishi Malawi kwa sababu kuna barabara nyingine ambayo imejengwa kutoka Ibanda mpaka Kasumulu. Lakini barabara hii ya Ibanda mpaka *Itungi Port* bado ni barabara muhimu sana kwa maendeleo ya Taifa na kwa maendeleo ya Wilaya ya Kyela. (*Makofi*)

Naishukuru Serikali kwamba, kilometa hizo 16 tayari zimewekwa lami lakini bado kilometa 8 au 10 hivi. Kitu ambacho kimenifanya nisimame na nichangie katika hotuba hii ni barabara ya Mkoa ya Kikyusa hadi *Matema Beach*. Barabara hii ina urefu wa kilometa 50, ni barabara ambayo ina sifa kubwa sana. Ya kwanza, ni barabara ambayo inaunganisha Tarafa zote mbili. Tarafa ya Mtebela na Tarafa Unyakyusa. Lakini pili, ni barabara ambayo inaunganisha Kata nane za Wilaya. Kata ya Kikyusa, Kata ya Kyela, Kata ya Mwaya, Kata ya Ikama, Kata ya Ipinda, Kata ya Kisale, Kata ya Makwale na Kata ya Matema. (*Makofi*)

Ni barabara ambayo inaunganisha Mji wa Kyela na Mji wa Ipinda na Mji wa Matema Mdogo. Pale *Matema Beach* kuna mji ambao unaibuka hivi sasa. Pale *Matema Beach* kuna ufukwe mzuri sana, kuna hoteli ambazo zinatumiwa na watalii kutoka nje, hivi sasa kuna Shule ya Sekondari ambayo tumeijenga. Vyote hivyo vinaunganisha na barabara hii ya Kikyusa - Matema. Barabara hii ndiyo mshipa wa uchumi wa Wilaya ya Kyela. Kata zote nane ambazo zinahudumiwa na barabara hii ni maarufu kwa kilimo cha mpunga, kilimo cha kokoa na kilimo cha mawese. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukitembea katika barabara hiyo hivi sasa utashangaa, imebadilika umekuwa mto, hasa kati ya Ipinda na *Matema Beach*, urefu wa kilometa 30. Ni barabara ambayo haina mifereji, wakati wa masika inageuka unakuwa mto. Mwaka 2002 nilipata nafasi ya kuzungumza na Waziri wa Ujenzi na akaniahidi kwamba, atalitazama jambo hilo. Mwanzoni mwa mwaka huu nimepata bahati tena kuzungumza na Waziri, safari hii akaniambia nenda kaandike barua, eleza mambo yote hayo, halafu weka nambari ya simu yake ya mkononi tutawasiliana. Hatujawasiliana mpaka leo. Ninajua Mheshimiwa Waziri, ana kazi nyingi sana, kwa sababu huko nyuma amepata kunyahidi mambo mengi na kweli akayatekeleza. (*Makofi*)

Kwa hiyo, ninaamini ana kazi nyingi lakini naamini kabisa bado anakumbuka juu ya barabara hiyo. Namwomba sana Mheshimiwa Waziri atusaidie kutengeneza barabara hiyo. Miezi mitatu iliyopita baada ya kuzungumza naye niliambiwa kwamba zilifika milioni nne, sijui kama ilitokana na mazungumzo yangu na yeye au zilifika tu katika ule mpango wa *TANROADS* na hizo fedha tukazichukua tukaanza kuchimba mifereji sisi wenyewe. Sehemu ile ambayo tumechimba mifereji, masika ya mwaka huu barabara haijaathirika. Lakini kutoka pale Ipinda mpaka kwenye daraja la Mto Rufilyo, hivi sasa hauwezi ukapita kwa sababu hivi sasa ninapozungumza, mvua zinanyesha Kyela, hauwezi ukapita hata kidogo. Namwomba sana Mheshimiwa Waziri, asikilize kilio hicho cha wananchi wa Kyela. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara zingine ambazo ningependa nizungumzie kwa kifupi tu, ni barabara mbili za Mkoa. Moja ile ya Ipyana mpaka Msesi na nyingine kutoka Ibonde mpaka Ipande pale Njugilo. Hizi barabara zinaning'inia kwa sababu barabara ya Ipyana mpaka Msesi ilitakiwa ifike Katumbashongwe mpakani na Malawi. Bado kuna kilometa tano, *TANROADS* wanasema hiyo siyo sehemu yao ni sehemu ya Halmashauri.

Nashukuru kwamba sasa tumekubaliana na *TANROADS* waliniahidi kwamba wangetengeneza hiyo sehemu kwa sababu kipande hicho haijapata kulimwa tangu nchi hii iumbwe na Mungu. Sasa wamesema kwa sababu wamekubali hiyo sehemu kutoka Msesi mpaka Mto Songwe ni sehemu yao Kimkoa, basi naomba mwaka huu watengeneze ile sehemu. (*Makofi*)

Barabara nyingine ni hii ambayo nimesema inatoka, barabara kuu ya lami kwenda Ipande mpaka Njugilo. Barabara hii inatakiwa ifikishwe mpakani na Rungwe sehemu ile tunaita Masukulu. Upande wa Rungwe ni barabara ya Mkoa, imelimwa vizuri sana

mpaka mpakani na Kyela. Lakini upande wa Kyela inalimwa na kuchwa kabla haijafika mpakani na Rungwe kilometa tano vile vile. Inaning'inia tu, sasa nawaomba hicho kipande cha kilometa tano kichukuliwe vile vile na Mkoa ili kiunganishwe kwa hii barabara ya Mkoa mpaka mpakani na Rungwe pale Masukulu.

Mheshimiwa Naibu Spika, narudia kumwomba Mheshimiwa Waziri, kwa barabara ya Kikyusa, Ipinda, Matema, hiyo barabara ndiyo uti wa mgongo wa uchumi wa Wilaya yangu. Hiyo barabara inahudumia zaidi ya nusu ya wakazi wa Kyela. Kwa sensa ya mwaka 2002, Wilaya ya Kyela ina wakazi 170,000, zaidi ya nusu ya wakazi hawa wanahudumiwa na barabara hii. Ningeomba sana Wizara ichukue hatua madhubuti kuhakikisha kwamba, barabara hii inatengenezwa na inafanana na umuhimu wa barabara hiyo katika Wilaya ya Kyela.

Baada ya kusema hayo, Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana nikiamini kabisa kwamba, Mheshimiwa Waziri, amenielewa na atatusaidia kutengeneza barabara ya Kikyusa - Ipinda - Matema. Ahsante sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MHE. OSCAR T. MLOKA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nikushukuru wewe kwa kunipatia nafasi jioni hii ili niungane na wenzangu kuchangia katika hoja hii ya Wizara ya Ujenzi. Hivyo, napenda nimpongeze kwa dhati kabisa, mtoa hoja kwa hotuba yake nzuri na yenye mwelekeo wa kuiletea sifa mwanana Serikali yetu inayoongozwa na Chama Cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Waziri ana mtihani mkubwa kwa sababu barabara kama walivyosema wengine, ndiyo chimbuko la maendeleo yote ya Taifa letu. Hivyo, kuchapa kwake kazi ndiko kunakotuletea sifa Serikali iliyoko madarakani sasa hivi.

Mimi nilikuwa naomba nijielekeze kwenye masuala mawili madogo ndani ya Jimbo langu la Morogoro Mjini. Kwa bahati nzuri sana mimi nina barabara mbili tu ambazo Serikali Kuu inasimamia. Sasa hivi hizi barabara mbili zina kero za namna yake ambayo leo ni mara ya pili kusimama katika Bunge hili na kuzielekeza kwenye Meza yako.

Kwanza kabisa, nina barabara ya *Msamvu Round About* kuingia katikati ya Mji wa Morogoro. Barabara hii wakati inajengwa iliingiliwa na mpango mwingine wa Programu ya *Non Motorised Transport*, yaani njia ya waenda kwa miguu. Sasa ili kuweza kuunganisha kipengele hicho, imesababisha barabara iwe nyembamba sana hasa pale unapoingia katikati ya mji na bahati mbaya tena nyingine ni kwamba, pale katikati ya mji imewekwa njia ya waenda kwa miguu pande zote mbili za barabara tofauti na huku ilikoanzia na kusababisha sasa barabara iwe nyembamba mno lakini pia vile vile hakuna *parking* ya magari kwa ajili ya maduka yaliyopo pale ili waweze kushusha na kupakia mizigo ya kuingizwa kwenye maduka yao. Cha kushangaza ni kwamba, wamemwekea mtu mmoja katika eneo lile, wamemwekea *parking* vizuri tu, wakati inawekwa ile nikidhani kwamba sasa basi kumbe lile ambalo nilitamka Bungeni

linatekelezwa kwa maana ya kwamba, upande wote ungeweza ukawekewa *parking*, kilio cha wananchi wale kiweze kinaondolewa. Lakini haikufanyika hiyo.

Tunaomba sana ikiwezekana, upande huu ambao wamemruhusu kuweka *parking Exim Bank* basi uwekwe kwa maduka mengine yote isionekane kama kuna ubaguzi au kuna njia iliyotumika mpaka aruhusiwe kufanya kitendo kama kile.

Mheshimiwa Naibu Spika, ipo *Round About* mpya iliyowekwa katika njia hiyo, *Round About* ile ni kubwa isivyo kawaida na imeongezea ule ufinyu wa barabara. Wembamba wa barabara ambao upo, ni ukweli usioweza kufichika kwamba, magari yanashindwa kuukabili mzunguko ule uliopo. Ningeomba hili ikiwezekana liweze kurekebisha, sidhani kama litachukua gharama kubwa sana. Lakini pia iko Shule ya Msingi ya Msamvu ambayo ukizingatia kwamba shule ya msingi watoto ni wadogo wanatakiwa kuwekewa uelekeo wa kuvuka barabara, lakini kwa bahati mbaya pale hawakuweka kivuko cha namna yoyote. Hamna *Zebra Crossing* na kila upande kuna korongo ambalo si rahisi hata mtu mzima kuweza kulipita. Kwa hiyo, haya ni marekebisho ambayo nilishawahi kuyazungumza kwenye Bajeti iliyopita ya 2001/2002.

Wakati Mheshimiwa Waziri ana-*wind up* Hotuba yake ya 2001/2002, alisema kwamba, alitoa ushauri kwanza kwa kuniomba nikaliambie Baraza la Madiwani, ikiwezekana kwa sababu ya kutokana na wembamba wa barabara ile basi tuifanye *one way*. Kazi hiyo, nimeifanya na nimeikamilisha kwa kiwango ambacho alikuwa ameniambia nifanye.

Lakini la pili, alitoa ahadi ya kwamba, kasoro zile ambazo nimezibainisha, watazitegea shilingi milioni 250 ili marekebisho yale yafanyike. Hilo kwa bahati mbaya mpaka kesho halijafanyika. Mimi nimeshangaa kwa sababu Waziri anapotoa kauli kama ile ni agizo kwa Watendaji. Lakini Watendaji nashangaa wamelifumbia macho. Sasa sielewi maana yake nini? Bahati mbaya Kanuni za Bunge haziniruhusu mimi kuweza kuwaingia moja kwa moja Watendaji. Lakini Mheshimiwa Waziri namwomba sana, aende kwenye *Hansard* ya tarehe 24 Julai, 2001 ukurasa 159, aone kauli ambayo alitoa na ambayo hajiatekelezwa mpaka leo. (*Makofi*)

Leo sitatoa shilingi, bado nakuwa mvumilivu kwa sababu mimi ni Mbunge wa Chama Cha Mapinduzi na Serikali inayoongozwa na Chama Cha Mapinduzi ni ya kwangu na Mawaziri wa miavuli nawaheshimu sana ili watujengee Serikali yetu kama tulivyokuwa tunahitaji. Lakini uvumilivu una mwisho. Kutafikia wakati uzalendo utanishinda. Nitalazimika kuja na hoja binafsi ya kukuomba Mheshimiwa Naibu Spika, tutumie vifungu vya Kanuni za Bunge. Sasa tusifike huko. Namwomba sana tuheshimiane katika hili ili nisifike huko. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara nyingine ya pili, kama nilivyosema toka mwanzo kwamba, mimi nina barabara mbili tu ambazo Serikali inapaswa kuzihudumia, ni ile inayotoka katikati ya mji eneo la Posta kuelekea Bigwa. Kwanza napenda kuishukuru Serikali ya Uswiss, kwa kuifadhili barabara ile kwa kiwango ambacho

kimeshafikiwa kutoka pale mjini mpaka Bigwa. Lakini nia na madhumuni ilikuwa iendelee ile barabara hadi kwenye Mlima Ng'alo. Lakini kama tunavyojua wafadhili kuna wakati nao wanafika mahali wanasema tumechoka hapana, endeleeni ninyi wenyewe. Nina hakika kwamba, Serikali yetu haitaachia pale ilipoishia kama ilivyokuwa imeahidi, itaimalizia ile barabara.

Lakini kule kwenye Mlima Ng'alo kwa bahati nzuri sana ule mlima ni mkorofi sana kama ulivyo wa Sekenke, kama alivyozungumzia Mheshimiwa Mbunge mmoja hapa. Kwa bahati nzuri wameweka tabaka moja la lami hafifu, ile lami inaitwa *surface dressing*. *Surface dressing* kama utaiwekea matabaka mawili inaweza ukahitaji matengenezo baada ya muda wa miaka mitano mpaka kumi. Lakini kwa tabaka lile lililowekwa pale hata mwaka mmoja hautaisha.

Sasa kama bado wanaendelea kufanya kazi ile nawashukuru. Lakini kama kazi ile haiendelei, naomba nitoe ushauri tu hapa kwamba, ni vema akatazama uwezekano wa kuiwekea tabaka la pili (*Double Surface Dressing*), ili iweze kuimarika zaidi na *at least* basi iwe na muda mrefu kidogo wa kuja kuihudumia kwa maana ya matengenezo ya baadaye katika kipindi kisichopungua miaka mitano.

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo hili kutoka hapa walipoweka kwenye Mlima Ng'alo mpaka Bigwa ambako iliishia, sehemu ya katikati haikushughulikiwa. Sasa usisahau nikifananisha na mtu ambaye amevaa koti zuri tu na akavaa kiatu kizuri, pengine hana suruali kwa maana ya kutimiza vazila suti. Naomba kipande hiki kilichosalia kuunganisha Bigwa ilipoishia lami na Mlima Ng'alo kimaliziwe kutengenezwa badala ya kuachwa vile ilivyo. Nitaomba sana hiki kishemu cha katikati kidogo kutoka Bigwa mpaka pale Ng'aro basi napo patazamwe na paweze kushughulikiwa inavyopasa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi sikuwa na mengi lakini nilikasilishwa sana. Napenda nimwombe Mheshimiwa Waziri kwamba, katika Bajeti yake nitamsikiliza sana atakapo-*windup*, nategemea sana kwamba hili ambalo liko kwenye *Hansard* niliyoitaja atakuwa amelikamilisha, namwomba sana asinifikishe kule ambako nimekutaja.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana. Naunga mkono hoja. (*Makofi*)

MHE. DR. THADEUS M. LUOGA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, nakushukuru wewe binafsi kwa kunipa nafasi ili nami niweze kuchangia kidogo katika hotuba nzuri ya Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, napenda kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Katibu Mkuu na wataalam wote wa Wizara hiyo, kwa kuwa na mipango mizuri, kama itakamilika italeta maendeleo makubwa sana kwa upande wa miundombinu nchi nzima. Napenda kuwapongeza sana. Kabla sijaweza kusema lolote, nataka kidogo niwakumbushe historia. Mikoa hii ya Kusini katika Awamu ya Kwanza, Mikoa yote ilikuwa vitani na mara zote sehemu ikiwa

vitani huwezi kuwekeza chochote. Mikoa ya Kusini yote haina viwanda, barabara nzuri na pia hakuna umeme, kutokana na hali hiyo Mikoa ya Kusini iliachwa nyuma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, jitihada ya Wizara ya kutaka kulitatua tatizo hili walau Mikoa ya Kusini iwe na mawasiliano, barabara kutoka Dar es Salaam hadi Mtwara, kutoka Mtwara hadi *Mbamba Bay*, mimi naunga mkono mpango huo ni mzuri, ni mpango utakaoweza kufungua maendeleo ya kila aina, iwe utalii, viwanda na biashara kati ya Mkoa na Mkoa, kwa utaratibu mpango huu utaweza kutuletea maendeleo Mikoa ya Kusini. Napenda kuwapongeza sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi kwanza kabisa kabla sijayaongelea matatizo yangu nataka niongelee kidogo Mradi wa *Mtwara Corridor*. Katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri, ameelezea ukurasa wa 16, 17 na 18. Ningeomba ufafanuzi zaidi kuwa katika Mradi huu wa *Mtwara Corridor*, una *project* tatu, ameorodhesha barabara ya Mtwara, *Mbamba Bay*, Mradi wa Mchuchuma wa Umeme na pia ameorodhesha daraja la Muungano la Msumbiji na Tanzania. Lakini kwa mawazo yangu, mimi naona amesahau kuweka Kiwanda cha Chuma cha Liganga.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kiwanda cha Chuma ni kiwanda kikubwa, nchi haiwezi kuwa na mageuzi upande wa *technology* kama hakuna Kiwanda cha Chuma. Vijana wetu hawawezi kutumia uwezo wao wa ubunifu kama nchini haina chuma, bila chuma huwezi kuwa na mitambo, huwezi kutengeneza mashine na vijana wetu uwezo wa ubunifu wanao lakini hawawezi wakauendeleza, tatizo kubwa ni ukosefu wa Kiwanda cha Chuma hakuna. Mradi wa *Mtwara Corridor* chuma kipo, sasa sielewi kwa nini katika maelezo yake Mheshimiwa Waziri, hakuweza kuelezea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri kwa kuweza kupata *funds* kwa ajili ya *feasibility study* ya barabara ya Mtwara hadi *Mbamba Bay*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini baada ya pongezi hizi ningependa kumwomba Mheshimiwa Waziri, anifafanulie Mradi wa Daraja la Muungano kati ya Msumbiji na Tanzania. Nakumbuka mradi huu ulikwishakubalika kwa pande zote mbili hizi ila tatizo ilikuwa ni kutafuta *funds* ili kufanikisha mradi huu. Lakini leo naona katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri anasema, wanasubiri mazungumzo kati ya nchi hizi mbili, sasa mimi hapo kidogo siwezi kuelewa maana yake kwanza mradi ulishakubalika na Msumbiji walikubali kwamba Daraja la Muungano lijengwe Mtwara. Mheshimiwa Waziri, unakumbuka wazi kuwa sisi Mkoa wa Ruvuma, tulitaka kujenga Daraja la Mitomoni kuunganisha Ruvuma na Msumbiji, Msumbiji walikataa, sisi tulikwishapata mfadhili Mwingereza lakini Msumbiji walikataa, walisema Daraja la Mtwara lijengwe. Lakini sasa leo hapa katika hotuba inaelezwa kuwa mazungumzo bado yanaendelea kati ya Msumbiji na Tanzania. Huu ni mradi wa zamani sana, tumeambiwa miaka ya nyuma kwamba, Serikali zote mbili zinafanya jitihada ya kutafuta *funds* kwa ajili ya kuukamilisha huu mradi, sasa hivi kwa nini Serikali hizi mbili zinaanza tena mazungumzo? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda nizungumzie kidogo tena juu ya Mradi wa Mchuchuma - Katewaka. Taarifa tunapewa kuwa uchambuzi tena unatakiwa upya, mimi sielewi uchambuzi wa aina gani wakati nakumbuka tuliitwa kushuhudia Serikali yetu ikiweka mkataba kati ya Serikali na mwekezaji ili mradi huu mwekezaji aweze kuuza kwa wafadhili ili fedha zipatikane, leo tunaambiwa uchambuzi uanze upya, hivi uchambuzi wa kwanza una matatizo gani? Hivi kweli nchi hii tunaweza kusema Mradi wa Mchuchuma hauna maana wakati miradi yetu yote ya umeme tunategemea maji? Hatuombei kwamba tupate ukame wa miaka mitatu, ikitokea hali itakuwaje kiuchumi?

Viwanda vyetu vyote vitasimama, Mchuchuma haitegemei hali ya hewa na pia haitegemei maji, inategemea mradi jinsi tu unavyokwenda, sasa kwa nini tena tunarudi nyuma katika mipango ya Kusini? Ili Kusini kuweze kufunguka tunahitaji umeme wa uhakika, tunahitaji barabara za uhakika na pia tunahitaji maji ya uhakika ili viwanda viweze kustawi Kusini lakini mradi mzuri wa namna hii mpaka leo hii unakwama tunaambiwa tena uchambuzi yakinifu ufanyike, sasa huu mradi utachukua miaka 100 mpaka kuweza kuufanikisha. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi kwa kweli sijaridhika kabisa na hali hiyo, jinsi mradi huu wa *Mtwara Corridor* unavyokwenda, nakuwa na wasiwasi, Serikali imepata fedha ya kufanyia *feasibility study* ya barabara ya kutoka Mtwara hadi *Mbamba Bay*, tunaipongeza sana. Lakini kwa kutokuifanyia mikakati kamambe miradi ya Kusini hata mradi huu wa barabara mimi nina wasiwasi kama itaweza kufanikishwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda niende kwenye Jimbo langu. Mimi nimeandika matatizo ya Jimbo langu, barabara zote nimeziorodhesha na nini tunahitaji kuomba hapa nitaeleza kwa kifupi sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara ya Kitai - Lituhi, la msingi tuta limekamilika, tunawapongeza sana Wizara kwa kuikamilisha hiyo barabara lakini madaraja yako 18, madaraja sita (6) yamekamilika lakini madaraja mengine bado. Tungeomba madaraja hayo yaliosalia yakamilike ili yaweze kwenda sambamba na hali ya tuta lililokwishatengenezwa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, ningependa kuomba vile vile barabara ya kutoka Lituhi, *Mbamba Bay* hadi Chiwindi, hii ni barabara ya ulinzi, barabara hii iko katika Mradi wa *RUSIRM*, lakini inatengenezwa vipande vipande, sehemu kubwa haipitiki mpaka sasa na Mheshimiwa Rais, alipotembelea Wilaya yetu ya Mbinga mwaka 1998, aliwaahidi wananchi kwamba, barabara hii itatengenezwa ili iweze kupitika muda wote. Barabara ya Kigonsela - Mbaha na barabara ya kutoka Nangombo hadi Chiwindi, barabara hizo zitengenezwe nazo ziweze kupitika wakati wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa napenda kuiomba sana Serikali ifanye juu chini ili kuikamilisha ahadi ya Mheshimiwa Rais. Itakuwa ni jambo ambalo si zuri kwa wananchi kama kipindi cha Serikali hii ya Awamu ya Tatu kitakapokwisha na barabara hii haitakamilika. Kwa kweli italeta picha mbaya sana kwa wananchi, kauli nzito ya Mheshimiwa Rais, ameahidi kwamba barabara hizi zitengenezwe mpaka naondoka

barabara bado hazijatengenezwa. Kwa hiyo, ningependa kuiomba Serikali ifanye juu chini ili kukamilisha ahadi ya Mheshimiwa Rais ili kuweza kujenga imani kwa wananchi wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho, kabla kengele haijapigwa napenda nizungumzie kidogo juu ya Kivuko cha Ruhuhu. Kivuko hiki kinatumia *technology* ya zamani sana, kinatumia nguvu za watu. Bahati mbaya kivuko hiki wakati wa masika ndipo kinapohitajika sana lakini kivuko kinakuwa hakifanyi kazi. Tunaomba sana utaratibu wa kutumia hicho kivuko ubadilishwe ili kivuko kiweze kutumika muda wote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi sina zaidi ningeomba hayo niliyoyasema Mheshimiwa Waziri ayazingatie. Naunga mkono hoja. Ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. JOHN E. SINGO: Mheshimiwa Naibu Spika, nami naomba nikushukuru kwa kunipa nafasi ya jioni hii ili niweze kuchangia hoja iliyoko mbele yetu. Awali ya yote napenda nimpongeze Mheshimiwa Waziri, Mheshimiwa Naibu Waziri, Katibu Mkuu na watendaji wote wa Wizara, kwa kutuletea hotuba nzuri na Bajeti ya maendeleo ya barabara katika nchi yetu. Napenda kuwapongeza sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutoa pongezi maalum kwa Mheshimiwa Rais na Chama cha Mapinduzi, kwa kuweza kuiongoza nchi yetu vizuri na kutufikisha katika maendeleo haya ya barabara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa ninawapongeza kwa sababu kwanza ya utendaji mzuri na pili, kwa sababu ya kuweza kufanikisha ujenzi wa barabara kuu tano katika maeneo ya Magharibi ya Tanzania yetu. Napenda kuwapongeza sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda nianze kutoa mchango wangu kwanza kwa kuelekeza mchango wangu katika barabara za Mikoa. Barabara hizi za Mikoa huko tunakotoka zinahudumia Watanzania wetu walioko Vijijini na sehemu kubwa ya wananchi wetu walioko Vijijini ni *80 percent* na hizi barabara za Mikoani kama hazitapewa kipaumbele pamoja na kuweza kufanikisha maendeleo ya barabara ya lami, barabara kuu, bado tutakuwa hatujaweza kufanikisha maendeleo tunayoyategemea katika uchumi. Kwa hiyo, naomba sana Mheshimiwa Waziri aweze kuelekeza sasa nguvu zake pia katika barabara za Mikoani ambazo ndizo zinazowahudumia wananchi wetu walio wengi. Barabara zile ni mbovu sana na zinahitaji kuangaliwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, hali halisi ya barabara zetu Mikoani. Hizi barabara zetu nafikiri karibu zote ni za udongo na hazipitiki katika kipindi kikubwa cha mwaka. Ukichukua barabara za Mikoa na barabara za Halmashauri hazina tofauti, tungetegemea barabara za Mikoa ziwe bora zaidi ya barabara zinazosimamiwa na Halmashauri lakini karibu zote zinafanana. Sasa ili kuweko na tofauti ya barabara zenye mkono wa Mheshimiwa Waziri na zenye mkono wa Mkurugenzi, lazima tuone barabara za Mikoa ni nzuri vinginevyo tutaona barabara inayosimamiwa na *DED* na barabara inayosimamiwa na Wizara hazina tofauti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tatu, katika barabara za Mikoa ni usimamizi wa fedha. Wizara ina mpango mzuri, inatuandikia barua na wakati mwingine nafikiri wanachukua kwa ujumla kwamba, Waheshimiwa Wabunge wa Kilimanjaro, Waheshimiwa Wabunge wa Ruvuma ama Waheshimiwa Wabunge wa Kigoma ni akina nani, kwa hiyo wanaorodhesha tu msimamie hizo fedha katika barabara, inawezekana huna barabara hata moja inayokuhusu na barua uliyopewa. Sasa wakati mwingine unajiuliza unakwenda kusimamia kitu gani! Kwa hiyo, nilikuwa nawaomba ili muweze kuwa makini na kuwa *specific* katika majukumu yenu, mtu-*address* kwamba tunasimamia vipi, barabara ipi na katika eneo lipi linalomhusu Mheshimiwa Mbunge, kuliko kutuandikia kwa ujumla maana siwezi kuondoka na kwenda katika Jimbo la mwenzangu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa barabara hizi zinahitaji kuboreshwa lakini nichukue mfano wa barabara ambazo mimi natoka kule katika Wilaya ya Same. Tunazo barabara kama nne zinaitwa barabara za Mkoa, tuna barabara ya Same - Gonja - Mkomazi ambayo ameitaja katika kitabu chake cha hotuba ukurasa wa 74 na 76 na barabara ya Mwembe - Mbaga - Ndungu ameitaja katika ukurasa wa 77 na barabara ya Same - Bangalala na Makanya na barabara ya Bangalala - Rudee, barabara mbili ameziingiza katika hotuba yake ya Bajeti ya mwaka huu wa 2003/2004 lakini mbili hazipo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri atakumbuka kwamba, alikwishamtuambia Mheshimiwa Naibu Waziri wake kufika kuona hali ya barabara ya milimani kule Same baada ya mimi kumpelekea kilio cha wananchi. Mheshimiwa Naibu Waziri alipofika tulianza naye safari asubuhi Saa 2:00 tukamaliza Saa 4:00 usiku katika milima yetu kule, kuonyesha ile barabara haipitiki na akathibitisha kwamba, kweli wananchi wale wako katika kisiwa cha matatizo na wananchi wengi wa Same *80 percent* wanaishi milimani. Sasa hizi za Mikoa haziangaliwi, hazipitiki *except* kwa magari madogo tena yenye *four wheel* kama siyo gari la *four wheel* huwezi kusafiri.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa ukichanganya na matatizo ya huduma duni za jamii, akina mama wanapokuwa wajawazito, wengi wao wanapoteza maisha yao. Unapochukua maisha ya kawaida, mtu anapokuwa na ugonjwa usio wa kawaida anakuwa na hali ya kuwa na hofu ya maisha yake, wananchi wetu kule wengi wameweza kupoteza maisha yao kwa sababu ya kukosa usafiri wa kuwapeleka mahali ambapo kuna hospitali ya matibabu.

Mheshimiwa Naibu Spika, licha ya kukosa barabara hata simu hakuna, milima ile imezungukwa na barabara upande wa Mashariki na Magharibi, lakini milimani kule hakuna mawasiliano ya simu. Sasa wananchi hao hao wametelekezwa kwa barabara na simu. Tunamwomba Mheshimiwa Waziri, kwa makusudi kabisa atuangalie.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunamshukuru kwa kiasi kidogo cha fedha alichotenga ya kitu kinachoitwa *spot improvement*. Sasa mimi hii *spot improvement* siielewi, wananchi kule wanaibezwa kweli, samahani Mheshimiwa Waziri, kwa kukwambia jinsi wananchi wanavyoibezwa kwamba greda linapita linatupa udongo baada ya mvua

kunyesha inabeba kila kitu zile fedha zinapelekwa baharini. Maana yake ni kwamba, kila mwaka tunatenga fedha za kwenda kutengeneza hizi barabara ili mvua ije isombe ipeleke baharini. Kwa hiyo, wananchi wanasema limekuja tena kuja kufukia hela zetu. Sasa mimi ningependa kuiomba Wizara, pamoja na uwezo wetu mdogo, lakini iwe na *plan of action* kidogo kidogo lakini tufike barabara zetu zitengenezwe kwa ukamilifu. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hawa watu tunaowapa ukandarasi tuwaambie watuwekee *drainage system*. Barabara ambayo haina *drainage system* mvua ikinyesha inachukua kila kitu ulichoweka na baada ya hapo haipitiki kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, hiki kitu kinachoitwa *spot improvement* isije ikiwa ndiyo *spot* ya kuchukulia fedha ya umma. Tunaomba sana Mheshimiwa Waziri, aliangalie hilo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kule katika Wilaya ya Same barabara zote za milimani zimechimbwa kwa mikono ya watu, wakikuta mawe wanachoma moto mpaka walipasue jiwe liondoke katika njia ya barabara. Kuanzia mwaka 1941, kabla hatujapata uhuru ndiyo barabara ya kwanza imechimbwa katika milima yetu, tukapata uhuru mwaka 1961 lakini baada ya hapo bado barabara hizo zilizochimbwa kwa nguvu za wananchi hazipitiki. Wako viongozi wengi wametembea kwa shida katika milima yetu kule, Mheshimiwa Naibu Waziri, amefika na pia ndugu yetu Mheshimiwa George Lubeleje amefika, alikuwa ananiambia alivua viatu akatembea kwa miguu. Sasa huko ndiko wapiga kura wakubwa na waliokichagua Chama cha Mapinduzi kwa nguvu zote walipo, akatembea kwa miguu, nadhani ana ndugu kule ndiyo sababu. (Kicheko)

WABUNGE FULANI: Ameoa. (Kicheko)

MHE. JOHN E. SINGO: Mheshimiwa Naibu Spika, Hayati Baba wa Taifa, Mwalimu Julius K. Nyerere, alifika kule akawakuta wananchi wakichimba barabara na akawasifu sana kwa juhudi zao za kuchimba barabara kwa mikono lakini zile barabara bado Serikali haijaweka msukumo mkubwa wa kuweza kuhamasisha na kuzipongeza juhudi za wale wananchi. Wanashindwa kutembea kwa magari, karne hii bado uchumi wao ni wa mguu, kushoto kulia, kushoto kulia, uchumi wa karne ya sasa hivi siyo wa kutembea kwa miguu ni wa kutembea kwa magari. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mwezi Machi, 2002, Mheshimiwa Rais aliweza kupanda sehemu moja ya milima yetu ya Upareni kule, hakuamini kama zile barabara zimechimbwa kwa mikono ya watu, lakini aliambiwa hazijachimbwa kwa mashine wala kwa msaada wa fedha ya Serikali. Sasa tunakuomba Mheshimiwa Waziri kwa ukakamavu wako wote na umahiri wako wote tunaoujua, sasa ukaziangalie zile barabara za milima ya Upareni ili ziweze kupitika majira yote ili kuweza kuwanusuru katika matatizo yanayowasibu wananchi kule. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ni kuhusu Sheria za barabara zetu na hasa barabara kuu. Hii bomoa bomoa ambayo sasa inabomoa mpaka na vibao, basi sisi

tunapopita barabarani tunashangaa. Hivi unapopita barabarani ukapatwa na ajali utajua hospitali iko wapi maana vibao vimeondoshwa, wanaweka X, unakuta hata nyumba mbovu tu ya nyasi au tope imewekwa X.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vibao vingi vinawaelekeza wapita njia mahali pa kwenda, shule zilipo, hospitali ilipo, polisi ilipo, Benki ilipo, posta ilipo na pia hoteli kubwa zilipo. Kwa hiyo, ninafikiri labda ungetupatia ufafanuzi ni vipi sasa wasafiri wa barabarani wataweza kuona mahali pa kwenda kwa kufuata ishara za barabarani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine kuhusu Sheria za barabara ni hawa wanaozifanyia matengenezo. Watu hawa wakati wanapozidiwa nguvu maana yake labda uwezo wa fedha umepungua au hawana Bajeti, basi wanaelekeza maji ya mvua kwenye makazi ya watu, hili si sahihi kabisa. Kule katika Wilaya ya Same katika barabara ile ya Same - Gonja - Mkomazi wamefika wakakuta barabara inasombwa wakaelekeza maji kwenye makazi ya watu na nikamweleza Meneja wa barabara. Sasa wananchi hawaelewi kwamba, Serikali yao inatoa hatari barabarani iwapelekee nyumbani kwao? Tunaomba hili likaangaliwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kule katika barabara ya Mkumbara - Same sehemu ya Hedaru, maji yameelekezwa mkondo mzima, maji ya mvua yaelekee katika makazi ya watu, nimemweleza na Meneja wa Barabara aliangalia. Lakini Meneja anachosema ni kwamba, eneo lote linalozunguka barabara ni mali yao wanalitawala, wanalihukumu Kisheria. Lakini hata kama unalihukumu Kisheria itakuwa mchezo ule wa abunuasi, anakwambia mimi nachukua nyumba yangu chini shikilia ya kwako juu, wote tunaishi katika nchi moja, Serikali moja ikiongozwa na Chama cha Mapinduzi, sasa kwa nini tufanyiane hivyo? Kwa hiyo, tunaiomba sehemu nyingine Wizara isifanye kazi kama zimamoto ili wananchi wake waweze kupata tija kutokana na kazi na maendeleo ya Wizara hii katika barabara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, naunga mkono hoja lakini nimwombe Mheshimiwa Waziri, asije kuwa kama Tomaso wa kuishi kwa kuona na kushika, apange siku moja aje atukute tukiwa katika msaragambo wa barabara, aje na yeye apande ile milima akaiona kama Mheshimiwa Naibu Waziri wake alivyoiona, nina imani siku nyingine ataona shilingi milioni 40 ni kidogo, ataona barabara ya udongo haifai kule milimani kwa sababu mvua ikinyesha gari linateremka bila *petrol* kama alivyokuwa anasema Mheshimiwa William Shellukindo, lakini linaweza likakupeleka kubaya zaidi, likaangusha watu na magari kule yameshaanguka wakati wa mvua na kuua watu. Akija akiona bila shaka pamoja na kuunga mkono hoja, siku nyingine ataweza kuziangalia barabara zetu kwa upana zaidi na kwa uthabiti zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, leo imekuwa siku ya kazi nyingi sana. Baada ya hotuba nzito hapa ya Mheshimiwa Rais mgeni, nafikiri ni muafaka tukipata

bonus ya dakika chache zilizobaki ili mwende mkatafakari mengi ambayo mnapaswa kutafakari.

Kwa hiyo, sasa naahirisha shughuli za Bunge mpaka kesho saa tatu asubuhi.

*(Saa 01.26 usiku Bunge liliahirishwa mpaka Siku ya Alhamisi
Tarehe 3 Julai, 2003 Saa Tatu Asubuhi)*